

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

*Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису*

МАРЧЕНКО ОЛЬГА ЮРІЇВНА

УДК 342.9:351.86

ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДЧУЖЕННЯ
ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА

08 – Право

081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **О. Ю. Марченко**

Науковий керівник: **Олександр Васильович Кривенко**,
кандидат юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Марченко О. Ю. Адміністративно-правове регулювання відчуження військового майна. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національний університет оборони України, Київ, 2025.

Дисертація присвячена дослідженню адміністративно-правового регулювання відчуження військового майна.

Встановлено, що широкомасштабна збройна агресія росії проти України засвідчила, наскільки військове майно є необхідним для повноцінного та всебічного забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України, а використання військового майна за призначенням безпосередньо сприяє підтриманню належного рівня обороноздатності нашої держави.

На підставі дослідження спеціального законодавства щодо відчуження військового майна в значенні відчуження як правової категорії, з огляду на її динаміку, тобто процедуру, зазначено, що відчуженням майна як у господарському, так і в цивільному праві є передача майна у власність іншій особі, тобто відчуження майна завжди пов'язане з припиненням права власності і саме це є визначальною ознакою відчуження як правової категорії, а додатковою ознакою є те, що відчуження має відбуватися за процедурами та в спосіб, що унормовані законодавством. Відчуження військового майна має договірну сутність, але оскільки предметом відчуження є військове майно, то вияви адміністративно-правової сутності також містяться в істотних умовах договору, таких як предмет і ціна.

Незалежно від сутності та функціонального призначення військового майна, єдиною ознакою, що характеризує його саме як «військове», є його закріплення за певними юридичними особами публічного права в складі

Збройних Сил України, що ускладнює класифікацію такого майна у зв'язку з відсутністю єдиного закріпленого на законодавчому рівні підходу до такої класифікації, що вочевидь призводить до появи різноманітних методів такої діяльності залежно від її мети.

Встановлено, що суб'єктами, які здійснюють класифікацію військового майна, є Кабінет Міністрів України як органи управління військовим майном; Міністерство оборони України, підприємства, організації, установи різних форм власності, які уповноважені здійснювати оперативне управління військовим майном, а також науковці та фахівці, які займаються питаннями дослідження правового режиму військового майна.

Правовий режим військового майна визначає: надійність і стабільність відносин, що складаються у сфері регулювання правового режиму майна військових організацій для забезпечення обороноздатності держави; співвідношення методів регулювання з правами посадових осіб, що наділені повноваженнями щодо розпорядження військовим майном; чітку регламентацію поряд з гарантуванням і захищеністю суб'єктивних прав посадових осіб. З огляду на ту обставину, що військові відносини завжди пов'язані адміністративно-управлінською ознакою, логічним і доцільним буде застосувати саме щодо військового майна категорії «адміністративно-правовий режим».

Адміністративно-правовий режим відчуження військового майна передбачає наявність особливого об'єкта (тобто військового майна, яке є державним майном, закріпленим за військовими частинами Збройних Сил), суб'єктів відчуження (Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, уповноважені підприємства (організації)) та визначену процедуру відчуження, що передбачає вилучення військового майна внаслідок його реалізації.

Функціональна характеристика суб'єктів управління військовим майном надала можливість обґрунтувати стійку позицію про наявність

кола суб'єктів, що здійснюють управління військовим майном й уповноважених на приведення в дію механізму його відчуження, з огляду на низку додаткових обставин і залучення відповідних суб'єктів. Особливими повноваженнями у сфері управління військовим майном володіє Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна Міністерства оборони України.

За принципом системності досліджено роль і місце Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна саме в механізмі відчуження військового майна, що дає підстави стверджувати про впорядковану ієрархічну систему суб'єктів: Міністерство оборони України – Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна – відділ відчуження надлишкового військового майна. На підставі застосування структурно-функціонального критерію для аналізу та класифікації управлінських повноважень компетентних органів у системі Міністерства оборони України щодо відчуження військового майна доведено, що повноваження Міністерства оборони України здебільшого зводяться до контрольної діяльності, а за своєю управлінською природою вони є розпорядчими та контрольнo-звітними щодо Управління.

З огляду на чітке правове регулювання використання інституту громадського контролю в адміністративно-правовому механізмі відчуження військового майна як у мирний час, так і в умовах дії правового режиму воєнного стану, нагальним питанням є визначення предмета, а також змісту й сутності цього контролю. Інституційно-структурна характеристика громадського контролю полягає в тому, що він не є інструментом підвищення ефективності діяльності та виконання завдань за призначенням Збройних Сил України, а передусім слугує вирішенню проблемних питань логістичного забезпечення та укомплектованості військовим майном відповідних сил і засобів Збройних Сил України.

Досліджено алгоритм процесів оцінки залишкової вартості військового майна згідно з методикою поділу на три складові, постановкою завдань, діями, які необхідно вчинити, включно з оформленням відповідних документів (управлінських та організаційно-розпорядчих актів). Акцентовано на необхідності посилення контролю за процедурами оцінки військового майна, ураховуючи об'єктивні обставини сьогодення (правовий режим воєнного стану загалом, а також факти матеріальних військових втрат у системі Міністерства оборони України, що зумовлені військовою агресією РФ).

Запропоновано застосувати подвійну перевірку до оцінки військового майна, яка полягатиме у виконанні контрольних повноважень Фондом державного майна та в застосуванні заходів громадського контролю, які є обов'язковими під час експертизи на наявність корупційної складової. Запропоновано укладення тристороннього договору з визначенням суб'єктів замовлення оцінки військового майна та фіксування умов визначення такої оцінки.

Доведено, що адміністративно-правова природа процесу відчуження та реалізації виявляється через участь органів військового управління в зазначених процедурах, зокрема і шляхом видання організаційно-розпорядчих документів, проведення контрольно-наглядових заходів тощо. Виокремлено такі процедури, як відчуження та реалізація надлишкового військового майна на зовнішньому і внутрішньому ринках. На підставі порівняльно-правового методу визначено основні відмінності у визначенні ціни на військове майно, що є об'єктом відчуження та реалізації та процедур реалізації. Перспективним питанням дослідження визначено також не лише втрату/пошкодження власне військового майна, а й знищення та пошкодження носіїв інформації про таке майно, що може призвести до фактів зловживань.

За результатами аналізу нормативно-правового забезпечення адміністративно-правового механізму відчуження військового майна

обґрунтовано позицію про те, що зазначений спектр законодавства України охоплює відомчі організаційно-розпорядчі акти, а також ґрунтується на нормах цивільного законодавства та права власності як фундаментальному демократичному інституті. Потреба уточнення критеріїв відчуження військового майна у зв'язку з його пошкодженням чи за інших особливих обставин в умовах дії правового режиму воєнного стану, на нашу думку, має бути деталізована додатково в організаційно-розпорядчих актах із спеціальним режимом доступу до інформації.

Серед нормативно-правових актів, що потребують удосконалення в контексті оптимізації функціонування адміністративно-правового механізму відчуження військового майна, віднесено такі: стаття 6 Закону України «Про правовий режим військового майна в Збройних силах України», постанови Кабінету Міністрів України: «Пілотний проект щодо реалізації рухомого військового майна на електронних аукціонах», «Порядок реалізації рухомого військового майна на електронних аукціонах», «Порядок проведення конкурсного відбору уповноважених підприємств, на які покладається функція організатора електронних аукціонів рухомого військового майна» (додаток А, Б, В).

Ключові слова: правове регулювання, адміністративно-правове регулювання, воєнний час, право власності, військове майно, відчуження майна, Збройні сили України, національна безпека, Міністерство оборони України, воєнний стан, облік, військові частини, збройна агресія, правовий режим, правовий режим майна.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Капінус О. Ю. Адміністративно-правові відносини щодо управління військовим майном. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2021. № 1 (45). С. 55–59. (Серія «Військово-спеціальні науки»). DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2021.45.55-59>.
2. Капінус О. Ю. Категорія «військове майно» як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2022. № 2 (50). С. 91–94. (Серія «Військово-спеціальні науки»). DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2022.50.91-94>.
3. Капінус О. Ю. Адміністративно-правове регулювання процедури оцінки військового майна. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2023. № 9. (Серія «Право, публічне управління та адміністрування»). DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-9-01-07>.
4. Kapinus O. Military property classification: scientific approaches and criteria. *Visegrad journal on human rights*. 2021. № 3. С. 88–94.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Капінус О. Ю. Відчуження військового майна як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє* : тези доп. XVI Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2 т. Київ, 2020. Т. 2. С. 59–60.
6. Капінус О. Ю. Теоретико-правова характеристика правового режиму військового майна. *Галузь військового права у сучасних умовах державотворення* : тези доп. учасників панел. диск. (Київ–Харків, 11 груд. 2020 р.). Харків, 2020. С. 56–61.

7. Капінус О. Ю. Військове майно як юридична категорія. *Актуальні проблеми правового регулювання діяльності сектору безпеки і оборони* : зб. матеріалів наук.-практ. семінару кафедри правового забезпечення (Київ, 24 груд. 2020 р.). Київ, 2020. 235 с.

8. Капінус О. Ю. Науково-методичні підходи до класифікації військового майна. *Актуальні проблеми правового регулювання особливого періоду* : зб. матеріалів наук.-практ. семінару кафедри правового забезпечення (Київ, 31 берез. 2021 р.). Київ, 2021. 396 с.

9. Капінус О. Ю. Суб'єкти управління військовим майном. *Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів (Київ, 23 квіт. 2021 р.). Київ, 2021. С. 148–150.

10. Капінус О. Ю. Аналіз спеціального законодавства щодо відчуження військового майна. *Розвиток законодавства України у сфері оборони: проблеми адаптації до стандартів НАТО та шляхи їх вирішення* : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 23 квіт. 2021 р.) / упоряд.: П. П. Богущкий, В. Г. Пилипчук, С. О. Дорогих. Київ, 2021. С. 290–293.

11. Капінус О. Ю. Реформування управління військовим майном в розрізі інтеграції в євроатлантичний безпековий простір. *Професійна підготовка поліцейських в Україні: методологія, теорія, практика* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Херсон, 28 трав. 2021 р.). Херсон, 2021. С. 20–24.

12. Капінус О. Ю. Військове майно: показник бойової готовності Збройних Сил України та чинник забезпечення національної безпеки. *Проектування безпекового середовища громад* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Маріуполь, 2 лип. 2021 р.). Київ, 2021. С. 175–178.

13. Капінус О. Ю. Класифікація військового майна у розрізі Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання». *Наукові та*

освітні трансформації в сучасному світі : зб. матеріалів Всеукр. між дисциплін. наук.-практ. конф. (Чернігів, 15 лип. 2021 р.). Суми, 2021. С. 456–458.

14. Капінус О. Ю. Повноваження Військової служби правопорядку щодо захисту військового майна та охорони військових об'єктів. *Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи* : зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 22 жовт. 2021 р.). Одеса, 2021. С. 150–151.

15. Капінус О. Ю. Адміністративно-правовий режим відчуження військового майна. *Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє* : зб. тез доп. XVII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26 листоп. 2021 р.) : у 3 т. Київ, 2021. Т. 3. С. 37–38.

16. Капінус О. Ю. Аналіз та класифікація управлінських повноважень Головного управління майна та ресурсів Міністерства оборони України щодо відчуження військового майна. *Актуальні проблеми правового регулювання відсічі збройної агресії РФ проти України* : зб. матеріалів наук.-практ. семінару (Київ, 10 жовт. 2022 р.). Київ, 2022. С. 90–95.

17. Капінус О. Ю. Реорганізація ГУМР МОУ як підстава перерозподілу повноважень щодо відчуження військового майна. *Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє* : зб. тез доп. XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ, 2022. С. 316–317.

18. Капінус О. Ю. Підготовка експертів за спеціальністю 12.5 «Оцінка майна і техніки військового призначення та озброєння». *Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка* : зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів (Київ, 27 квіт. 2023 р.). Київ, 2023. С. 181–182.

19. Капінус О. Ю. Особливості відчуження військового майна через електронний торгівельний майданчик. *Актуальні проблеми забезпечення державної безпеки* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 26 трав. 2023 р.). Київ, 2023. С. 121–123.

ABSTRACT

Marchenko O. Yu. Administrative and legal regulation of alienation of military property. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation submitted for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 “Law.” – National Defense University of Ukraine, Kyiv, 2025.

The dissertation is devoted to the study of the administrative and legal regulation of the alienation of military property.

It has been established that the full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine has clearly demonstrated how essential military property is for the comprehensive and effective provision of the personnel of the Armed Forces of Ukraine. The proper use of such property directly contributes to maintaining the state’s defense capability.

Based on the analysis of special legislation regulating the alienation of military property-viewed as a legal category and examined from a procedural perspective-it is noted that alienation, both in economic and civil law, refers to the transfer of ownership to another entity. Thus, the termination of ownership rights is the defining feature of alienation as a legal category. An additional feature is that the alienation process must follow procedures and methods prescribed by law. While alienation has a contractual nature, its object-military property-requires that essential contractual conditions such as the object and price also reflect administrative and legal characteristics.

Regardless of the nature and functional purpose of military property, its sole defining feature is its assignment to specific legal entities under public law within the Armed Forces of Ukraine. The absence of a uniform legislative approach to the classification of military property complicates this process, leading to the application of various classification methods depending on the intended purpose.

It has been determined that the classification of military property is carried out by the Cabinet of Ministers of Ukraine as the management authority,

the Ministry of Defense of Ukraine, as well as authorized enterprises, institutions, and organizations of various forms of ownership that exercise operational control over such property. Additionally, scholars and specialists involved in researching the legal regime of military property contribute to this classification process.

The legal regime of military property defines the stability and reliability of relationships within the regulatory sphere, the correlation between regulatory methods and the powers of officials authorized to dispose of military property, and the clarity of procedures alongside the safeguarding of officials' subjective rights. Given the administrative-management nature of military relations, the application of the term "administrative and legal regime" to military property is both logical and appropriate.

The administrative and legal regime of military property alienation includes a specific object (military property belonging to the state and assigned to military units), subjects of alienation (the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Ministry of Defense of Ukraine, and authorized enterprises or organizations), and a defined procedure involving the withdrawal of such property through its disposal.

A functional analysis of military property management subjects supports the assertion that there is a clearly defined circle of actors empowered to manage military property and implement alienation mechanisms. Among them, the Department for the Alienation and Disposal of Surplus Military Property within the Ministry of Defense of Ukraine holds special powers.

A systemic approach was used to examine the role and position of the Department for the Alienation and Disposal of Surplus Military Property within the alienation mechanism. This confirmed the existence of a structured hierarchical system of subjects: Ministry of Defense of Ukraine – Department for the Alienation and Disposal of Surplus Military Property – Division for the Alienation of Surplus Military Property. Using a structural-functional criterion to analyze the powers of competent bodies within the Ministry of Defense

regarding property alienation, it was found that the Ministry's powers are primarily supervisory and directive in nature.

Given the strict legal regulation of public oversight mechanisms within the administrative and legal framework of military property alienation-both in peacetime and under martial law-it is necessary to clarify the subject, scope, and essence of such oversight. Public control is not aimed at enhancing the effectiveness of the Armed Forces' operational tasks but rather at resolving logistical challenges and ensuring that the relevant forces are adequately supplied with military assets.

The dissertation examines the algorithm for assessing the residual value of military property using a tripartite methodological division, including task formulation, required actions, and the completion of relevant documentation (administrative and organizational orders). The study emphasizes the need to strengthen oversight of property valuation procedures, especially considering the current martial law and documented losses of military assets due to Russian aggression.

A dual-check mechanism for valuation is proposed, involving both the State Property Fund's oversight and mandatory public control measures during corruption risk assessments. It is also proposed to introduce a tripartite contract structure, defining the entities commissioning the valuation and specifying the terms of assessment.

The administrative and legal nature of the alienation and disposal process is demonstrated through the participation of military administrative bodies, the issuance of organizational directives, and supervisory activities. Specific procedures for alienation and disposal of surplus military property on domestic and international markets are identified. A comparative legal approach was used to identify key differences in pricing and procedures for property subject to alienation and sale. Future research should also consider not only the destruction or damage to military property itself but also the loss of documentation and data related to it, which could open the door to potential abuses.

As a result of the analysis of the legal framework for the administrative and legal mechanism of military property alienation, the position is substantiated that relevant Ukrainian legislation encompasses departmental administrative acts and relies on civil law provisions and ownership rights as a core democratic institution. It is argued that criteria for alienation under conditions of damage or other special circumstances during martial law should be further detailed in internal organizational regulations with restricted access.

Among the legal acts requiring improvement for better administrative and legal regulation of military property alienation are the Law of Ukraine “On the Legal Regime of Military Property in the Armed Forces of Ukraine” and several Cabinet of Ministers’ resolutions, including “Pilot Project on the Sale of Movable Military Property via Electronic Auctions,” “Procedure for the Sale of Movable Military Property via Electronic Auctions,” and “Procedure for Competitive Selection of Authorized Enterprises for Organizing Electronic Auctions of Movable Military Property.”

Keywords: legal regulation, administrative and legal regulation, wartime, ownership rights, military property, property alienation, Armed Forces of Ukraine, national security, Ministry of Defense of Ukraine, martial law, accounting, military units, armed aggression, legal regime of property.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	16
ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА ЯК ОБ’ЄКТА ВІДЧУЖЕННЯ.....	21
1.1. Теоретичні аспекти дослідження категорії «військове майно» як об’єкта відчуження.....	21
1.2. Методичні підходи до класифікації військового майна.....	41
1.3. Особливості адміністративно-правового режиму військового майна.....	58
Висновки до розділу 1.....	73
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКОВИМ МАЙНОМ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ.....	76
2.1. Функціональна характеристика суб’єктів відчуження військового майна.....	76
2.2. Адміністративно-правові відносини щодо управління військовим майном	86
2.3. Громадський контроль як спосіб здійснення нагляду за діяльністю суб’єктів відчуження військового майна.....	104
Висновки до розділу 2.....	115
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ВІДЧУЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА.....	118
3.1. Удосконалення механізму оцінки вартості військового майна.....	118
3.2. Шляхи вдосконалення нормативно-правової бази відчуження військового майна.....	129
Висновки до розділу 3.....	140

ВИСНОВКИ.....	143
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	149
ДОДАТКИ.....	168

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВРУ	– Верховна Рада України
Держбюджет	– Державний бюджет України
ДССТ	– Державна спеціальна служба транспорту
ЗСУ	– Збройні Сили України
ККС	– Касаційний кримінальний суд
КМУ	– Кабінет Міністрів України
МОУ, Міноборони	– Міністерство оборони України
НАТО	– Організація Північноатлантичного договору
ООН	– Організація Об'єднаних Націй
рф	– російська федерація
ТСК	– Тимчасова слідча комісія

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Збройна агресія РФ в Криму і на сході України, що розпочалася 2014 року, призвела до окупації частини території держави, привернула посилену увагу до недосконалості правового регулювання питань відчуження військового майна. Широкомасштабна збройна агресія РФ з 2022 року вкотре актуалізувала проблему, оскільки динамічність процесів відчуження військового майна безпосередньо пов'язана з оборонними спроможностями нашої держави, успішністю та результативністю дій сил і засобів оборони України на фронті й у тилу.

Як науковці, так і практики (зокрема державні діячі, посадові особи, що входили до складу слідчих комісій ВРУ, й експерти в галузі озброєння) зазначають, що з часів здобуття Україною незалежності матеріально-технічне забезпечення ЗСУ суттєво знизилося, що пропорційно вплинуло на можливість і реальну здатність відповідних підрозділів виконувати завдання з оборони держави від агресора. Одним із найефективніших засобів урегулювання цієї проблеми є вирішення питання надлишкового військового майна, що вийшло з ладу чи застаріло та є неефективним, а отже, питання відчуження військового майна в такому контексті постають в новому світлі та видаються чи не найважливішими.

Заморожені процеси списання майна Збройних Сил України, а також суттєві кадрові трансформації всередині війська спричинили як управлінський, так і правовий колапс у сфері управління військовим майном, якого внаслідок скорочення чи реорганізації різних підрозділів було (і залишається) в надлишку. Такі неконтрольовані процеси розпродажу, втрати військової техніки й майна Збройних Сил України системно призводили до ігнорування національних інтересів України у воєнній, політичній та економічних сферах, що значно знизило рівень

боездатності Збройних Сил України й підвищило рівень збитків, яких зазнала держава внаслідок недоотриманих коштів.

Брак комплексних досліджень, присвячених механізму відчуження військового майна, які відповідали б сучасним суспільно-політичним реаліям і загрозам національній безпеці України, зумовлює вибір теми дослідження та необхідність її опрацювання з метою вдосконалення адміністративно-правового регулювання в цій сфері. Водночас слід зауважити, що тематику відчуження військового майна та з його адміністративно-правового статусу в суспільних відносинах загалом розглядали у своїх наукових дослідженнях такі вчені, як: М. В. Білоус, В. П. Бодаєвський, Е. Г. Бойченко, Ю. В. Гаруст, М. М. Прохоренко, О. О. Бугайова, М. Г. Вознюк, С. Ф. Денисов, Е. А. Єрмоменко, С. О. Іванов, В. С. Козадаєв, П. М. Кондик, К. М. Кукушкін, Ю. Д. Кучинський, Р. П. Лаврьонов, Л. П. Медвідь, О. Г. Комісаров, О. Г. Мельник, Р. О. Мовчан, Л. О. Мойсей, І. І. Папуша, І. І. Піскун, С. В. П'ятіков, К. Р. Резворович, О. А. Рижков, І. М. Самоха, О. М. Сарнавський, Л. Ф. Соколенко, М. А. Соколовський, О. П. Шматенко, В. С. Щербина, О. В. Кривенко, І. М. Коропатнік та ін.

Відчуження військового майна на сучасному етапі здебільшого не відповідає міжнародним, зокрема європейським, стандартам у цій сфері, ефективність процесу відчуження військового майна не завжди є високою, також досвід іноземних країн свідчить про вищі потенційні можливості впливу громадськості в питаннях контролю за відчуженням військового майна, ніж це відбувається в Україні в умовах сьогодення.

Крім цього, додаткова практична значущість дослідження полягатиме в тому, що адміністративно-правове регулювання процесу реалізації надлишкового майна, озброєння та військової техніки дасть змогу отримати додаткові кошти для проведення реформування ЗСУ та вирішення найактуальніших питань.

Зазначене обумовлює необхідність наукового дослідження адміністративно-правового регулювання відчуження військового майна, подальшого законодавчого врегулювання питань, пов'язаних із правовим режимом військового майна, класифікацією військового майна й особливостями його використання в різних адміністративно-правових режимах функціонування держави.

Потребує наукового обґрунтування запровадження сучасного ефективного механізму відчуження військового майна з використанням комплексу заходів, таких як: оцінка вартості військового майна; прозора система електронних торгів і громадський контроль як спосіб здійснення нагляду за діяльністю суб'єктів відчуження військового майна, які своєю чергою сприятимуть удосконаленню адміністративно-правового регулювання процесу відчуження військового майна.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Обрана тема дисертаційного дослідження спрямована на виконання основних положення Стратегічного оборонного бюлетеня України, затвердженого Указом Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021, п. 5 Плану заходів з реалізації Стратегії забезпечення державної безпеки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2023 року № 328-р; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року № 12-21.

Дисертація виконана відповідно до планів наукової та науково-дослідної діяльності Національного університету оборони України та є частиною науково-дослідної роботи «Дослідження теоретико-методологічних основ розвитку української державності в контексті 17 світових модернізаційних процесів формування національних громадянських суспільств» (номер державної реєстрації 0119U100492).

Тему дисертації затверджено Вченою радою (протокол № 11 від 26.10.2020 року).

Мета дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу чинного законодавства України, досвіду правового режиму венного стану та результатів наукових досліджень з'ясувати сутність, особливості та проблемні питання адміністративно-правового регулювання діючого механізму відчуження військового майна та розробити науково-практичні рекомендації щодо його удосконалення.

Поставлена мета зумовила необхідність виконання таких *завдань*:

- визначити спеціальні ознаки, що характеризують військове майно, як об'єкт відчуження;
- сформулювати критерії до класифікації військового майна, як об'єкта відчуження;
- дослідити особливості адміністративно-правового режиму військового майна майном;
- виокремити та надати адміністративно-правову характеристику суб'єктам системи відчуження військового майна;
- визначити місце адміністративних правовідносин у сфері управління військовим майном;
- дослідити громадський контроль, як спосіб здійснення нагляду за діяльністю суб'єктів відчуження військовим майном;
- запропонувати напрямки удосконалення механізму оцінки військового майна;
- розробити пропозиції щодо удосконалення нормативно-правової бази відчуження військового майна.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що формують механізм відчуження військового майна.

Предмет дослідження – адміністративно-правове регулювання відчуження військового майна.

Методи дослідження. У методологічному підході до виконання поставлених завдань у сфері адміністративно-правового регулювання відчуження військового майна містяться як методи, притаманні загальним науковим уявленням про дослідження та пізнання нового, так і спеціальні методи дослідження юридичної (правничої) матерії, як суспільно-політичної та чітко унормованої конструкції.

До прикладу, метод спостереження уможливив характеристику особливостей використання військового майна як у мирний, так і воєнний час, що є актуальним для сучасної України (підрозділ 1.3). Завдяки історико-правовому методу видалося можливим проаналізувати історіографію становлення та розвитку інституту відчуження військового майна в Україні (підрозділ 1.2). Використання інструментів порівняння надало можливість з'ясувати результативність застосовуваних у законодавстві інструментів регулювання суспільних відносин, щодо як інших інститутів права, так і пропонованих законодавцем альтернатив (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2).

Логіко-семантичний метод дав змогу з'ясувати змістове наповнення термінів і понять, використаних у дослідженні, зокрема «військове майно», «відчуження», «громадський контроль у сфері відчуження військового майна» (підрозділи 1.1, 2.2, 2.3), що надалі уможливило структурне та системне використання окремих елементів змісту зазначених категорій в інших підрозділах дисертації. Системний метод уможливив поступовий, логічно побудований і концептуально довершений аналіз системи суб'єктів управління військовим майном (підрозділ 2.1).

Метод класифікації застосовано для дослідження окремих напрямів організації та функціонування адміністративно-правового механізму відчуження військового майна (підрозділи 2.1–2.3, 3.1), а також для розподілу за характерними ознаками низки нормативно-правових актів, що регламентують відносини використання військового майна в різних адміністративно-правових режимах (підрозділ 1.3).

Використано також такі загальноприйняті методи, як групування (підрозділ 3.1. (для уточнення алгоритму удосконалення методики оцінки вартості військового майна комплексно, з огляду на проаналізований у всій дисертації), структурно-логічний (усі підрозділи) (для дотримання стандартів викладу правничих характеристик певних соціальних явищ).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять праці фахівців у галузі загальної теорії держави і права, управління, адміністративного права інших галузевих правових наук, зокрема зарубіжних дослідників. Нормативною базою дисертації є Конституція України, законодавчі акти України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, постанови Верховної Ради України, акти Президента України і Кабінету Міністрів України щодо адміністративно-правового регулювання відчуження військового майна.

Наукова новизна отриманих результатів. У дисертаційному дослідженні вперше здійснено характеристику змісту адміністративно-правового регулювання відчуження військового майна, а також окреслено шляхи вдосконалення нормативно-правової бази з питань відчуження військового майна. Запропоновано підходи до розв'язання проблеми в контексті впровадження кращих стандартів у сфері адміністративно-правового регулювання відчуження військового майна, як з огляду на інтеграцію України до ЄС, так і досягнення стратегічної мети щодо вступу в НАТО.

У дисертації аргументовано також деякі положення, що становлять наукову новизну, а саме:

вперше:

– сформульовано авторське визначення поняття «адміністративно-правовий режим військового майна», під яким пропонується розуміти обсяг прав та обов'язків органів військового управління і підпорядкованих військових частин та підрозділів стосовно майна, закріпленого за ними, а також порядок його набуття, використання і відчуження, де відчуження

вважають комплексною процедурою, щодо якої застосовують визначений законом порядок проведення, а в умовах особливих правових станів передбачено додаткові способи правового регулювання (заборони, дозволи, зобов'язання);

- здійснено класифікацію суб'єктів відчуження військового майна, до яких віднесено Кабінет міністрів України, Міністерство оборони України, Головне управління військового майна і ресурсів;

- визначено спеціальні ознаки, що характеризують військове майно як об'єкт відчуження. До них віднесено: обов'язковість списання військового майна перед відчуженням; наявність тендеру як спеціальної обов'язкової процедури для проведення оцінки списаного військового майна; проведення реалізації військового майна лише через уповноважені підприємства;

- аргументовано позицію, що процедурі відчуження обов'язково передуює списання військового майна, а процедура відчуження має передбачати оцінку вартості військового майна, використання системи електронних торгів і громадський контроль щодо відчуження військового майна;

- запропоновано вдосконалити ефективність механізму відчуження військового майна шляхом запровадження процедури електронних торгів, внести зміни до статті 6 Закону України «Про правовий режим військового майна в Збройних силах України», розроблені проекти Постанов Кабінету Міністрів України та проведено дослідницькі торги;

- доведено, що наявність або відсутність заборон чи обмежень на реалізацію військового майна з огляду на запровадження воєнного чи надзвичайного станів, впливає на наявність правовідносин щодо відчуження військового майна. Правові режими воєнного чи надзвичайного станів є підставами для застосування певних обмежень і

заборон, а також підставами саме для вилучення майна, необхідного в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

удосконалено:

– розуміння ознак майна як об'єкта та предмета різносторонніх правовідносин, як-от цивільне майно (цивілістична/господарська природа, вартісне визначення та облік у передбаченій законом формі), військове майно (поряд із цими ознаками наявні й такі: закріплення майна за конкретною військовою частиною та мета (цільове призначення) використання майна);

– розуміння того, що застосування подвійної перевірки до оцінки військового майна, яка полягатиме у виконанні контрольних повноважень Фондом держмайна й у застосуванні заходів громадського контролю, які є обов'язковими під час експертизи на наявність корупційної складової. Запропоновано укладення тристороннього договору з визначенням суб'єктів замовлення оцінки військового майна;

дістало подальший розвиток:

– підходи до визначення понять «режим», «правовий режим» і «правовий режим майна», які є міжгалузевими та за своєю суттю зводяться до правового регулювання певного об'єкта (явища) чи відносин, хоча правовий режим є теоретичною категорією юридичної науки, що означає певний набір методів і способів правового регулювання, за допомогою якого встановлюють особливий порядок правового регулювання суспільних відносин, зокрема й тих, що виникають у зв'язку з володінням, користуванням і розпорядженням майном;

– позиція про необхідність посилення контролю за процедурами оцінки військового майна, з огляду на об'єктивні причини сьогодення (правовий режим воєнного стану загалом, а також факти значних матеріальних військових втрат у системі Міністерства оборони України, що зумовлені військовою агресією рф). Останні наявні на постійній основі, оскільки ракетно-бомбові удари рф спрямовані на військові об'єкти,

втрачене чи пошкоджене військове майно має бути оцінено й вирішено його подальшу долю (списання, реалізація окремих частин, відновлення, утилізація тощо).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес:

наукові рекомендації та висновки можуть бути використані для створення теоретико-методологічної бази вдосконалення процедурної складової адміністративно-правового регулювання відчуження військового майна;

низка пропозицій доповнять нормативно-правові акти, які знаходяться на розгляді у Міністра оборони України й стосуються питань функціонування адміністративно-правового механізму відчуження військового майна;

напрацювання можуть бути використані для внесення змін до адміністративного законодавства на загальнодержавному рівні;

матеріали використовуватимуть в освітньому процесі під час викладання спеціалізованих дисциплін адміністративного спрямування та військового управління.

Особистий внесок здобувача. Сформульовані в дисертаційному дослідженні висновки та рекомендації, що й формують наукову новизну цього дослідження, розроблені відповідно до вимог законодавства України з дотриманням норм і стандартів академічної доброчесності. З метою глибокого аналізу наукових категорій та необхідності комплексного дослідження сукупності суспільних відносин, що виникають під час дії адміністративно-правового режиму відчуження військового майна.

Апробація матеріалів дисертації. Ключові положення дисертації, рекомендації, проблеми в цілому, висновки, одержані результати, обговорювались і були ухвалені за засіданнями кафедри військового права та правоохоронної діяльності Національного університету оборони України де була виконана дисертація і оприлюднена автором, оприлюднено на

міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях, засіданнях круглих столів і семінарах, серед яких міжнародні науково-практичні конференції «Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє» (Київ–Харків, 11 грудня 2020 року), «Проектування безпекового середовища громад» (Маріуполь, 2 липня 2021 року), «Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи» (Одеса, 22 жовтня 2021 року), «Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє» (Київ, 25 листопада 2022 року), «Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє» (Київ, 26 листопада 2021 року); всеукраїнські науково-практичні конференції «Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» (Київ, 23 квітня 2021 року), «Розвиток законодавства України у сфері оборони: проблеми адаптації до стандартів НАТО та шляхи їх вирішення» (Київ, 23 квітня 2021 року), «Професійна підготовка поліцейських в Україні: методологія, теорія, практика» (Херсон, 28 травня 2021 року), «Наукові та освітні трансформації в сучасному світі» (Чернігів, 15 липня 2021 року), «Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» (Київ, 27 квітня 2023 року), «Актуальні проблеми забезпечення державної безпеки» (Київ, 26 травня 2023 року).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (161 найменувань) і додатків. Повний обсяг дисертації становить 198 сторінок, із них обсяг основного тексту – 150 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА ЯК ОБ'ЄКТА ВІДЧУЖЕННЯ

1.1. Теоретичні аспекти дослідження категорії «військове майно» як об'єкта відчуження

Широкомасштабна агресія рф проти України засвідчила, наскільки військове майно є необхідним для логістичного забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України, а використання військового майна за призначенням безпосередньо сприяє підтриманню належного рівня обороноздатності нашої держави.

У період загострення конфлікту рф проти України можна стверджувати, що наша держава стала вагомим елементом системи регіональної безпеки в Європі. Причому слід акцентувати на тому, що держава для забезпечення безпеки як об'єктивної потреби суспільства загалом повинна мати сильні збройні сили, потужний резерв і сили територіальної оборони. З огляду на це, вважаємо, що для ефективного застосування Збройних Сил України, інших військових формувань і правоохоронних органів в умовах конфлікту на сході України та в операціях з підтримання миру й безпеки, а також для організації повсякденної діяльності військових формувань ключове місце посідає питання функціонування військового майна [51, с. 175].

Повертаючись до історичних витоків означеної проблематики, вважаємо за доцільне зазначити, що пострадянська розбудова збройних сил незалежної України на практиці мала зворотний характер і тяжіла до занепаду. Були втрачені можливості й значний військовий потенціал. 1 липня 1992 року Верховна Рада України ратифікувала Договір про звичайні збройні сили в Європі, яким було визначено максимальні рівні

озброєння та військової техніки для України. На той час необхідно було скорочувати наявну кількість танків на 5300 одиниць, бойових броньованих машин – на 2400 одиниць, бойових літаків – на 477 одиниць [30].

Щодо експорту зброї за пострадянський період (1992–2012) Україна увійшла до групи провідних світових експортерів зброї, однак цей потенціал ґрунтувався переважно на продажу озброєння, що вже було у використанні. За цей час на українських підприємствах для постачання на експорт було виготовлено 285 танків і 430 БТР (є замовлення ще на 50 танків і кілька сотень БТР). Водночас зі сховищ ЗСУ протягом цих років було продано за кордон 1162 танки, 1221 ББМ (БРДМ, БМП, БТР), 529 артсистем, 134 бойові літаки, 112 бойових вертольотів, значну кількість засобів ППО [142].

У звіті Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, створеної для проведення розслідування відомостей щодо фактів розкрадання в Збройних Силах України та підриву обороноздатності держави в період з 2004-го до 2017 року (далі – Звіт), зазначено, що «в результаті приєднання України до цього договору розпочався неконтрольований процес розпродажу військової техніки та майна Збройних Сил України з баз, складів й арсеналів, реалізації техніки за межі України, а так само вилучення, передачі в оренду та продажу нерухомого майна колишнього Міністерства оборони СРСР, що своєю чергою створило умови для поступового системного зниження рівня боєздатності Збройних Сил України» [39].

У додатку 5 до Звіту міститься інформація про найменування та кількість військового майна Збройних Сил України, яке включено до переліків надлишкового майна, що пропонувалося до реалізації протягом 2006–2018 років, на 61 аркуші [43], з якого вбачається, що процес розпродажу майна був хаотичним, облік частково не вели, й усі ці обставини вказують на значні порушення щодо управління військовим

майном, а наслідком стали реальні загрози національній безпеці внаслідок агресії рф.

Після початку Антитерористичної операції на сході України виявилися численні проблеми в досліджуваній сфері. Одна з найскладніших проблем, що постали викликом для служб матеріально-технічного забезпечення майже кожної військової частини, – розкрадання військового майна та неврегульована система притягнення військових посадових осіб до юридичної відповідальності. Крім того, втрата й необережне знищення майна послаблювали бойові можливості Збройних Сил України й інших військових формувань, що передбачені законом, а також знижували обороноздатність нашої держави і загалом негативно відображалися на національній безпеці [51, с. 176].

Згідно з даними Звіту, «проведення у Збройних Силах України організаційних заходів, зокрема щодо розформування, переформування частин бойового складу ЗСУ, завдало значного збитку рівню боєздатності військ (сил), знизило спроможність ЗСУ виконувати конституційні завдання з оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності» [39]. Збройна агресія рф у Криму і на сході України, що призвела до окупації частини її території, зобов'язує привернути увагу до недосконалості чинного правового регулювання питань відчуження військового майна [49, с. 59].

З огляду на це, постає завдання визначити категорію «військове майно», що своєю чергою сприятиме вдосконаленню адміністративно-правового регулювання в цій сфері. Для визначення поняття «військове майно» як юридичної категорії, а також подальшого однакового тлумачення та застосування термінології в межах наукового дослідження необхідно розмежувати категорії та поняття як форми людського мислення й відповідно до законів логіки проаналізувати, як співвідносяться «майно» та «військове майно» як юридичні категорії [52, с. 91].

На думку В. Лисого, категорії – найзагальніші поняття, у понятті всезагальність, особливість і одиничність містяться в нерозривній єдності. Тож поняття – це єдність трьох зазначених аспектів, а категорії – тільки всезагальні. Звідси логічним є висновок автора про те, що «категорії і є всезагальними поняттями» [82, с. 27].

В Енциклопедії сучасної України визначено, що «категорія» (з грец. *κατηγορία* – обвинувачення, ознака) – загальне поняття, що відображає універсальні властивості й відношення об'єктивної дійсності, загальні закономірності розвитку матеріальних, природних і духовних явищ; родове поняття, що позначає розряд предметів; група однорідних предметів, явищ, осіб [65].

Відповідно до дефініції Українського тлумачного словника, категорія – це основне логічне поняття, що відображає найзагальніші закономірні зв'язки й відношення, які існують у реальній дійсності, або ж це родове поняття, що означає розряд предметів, явищ тощо або їхню важливу спільну ознаку [150, с. 352].

Термінологічне тлумачення відображає категорію через «логічне поняття» або ж «родове поняття». Для чіткого розуміння категорії необхідно визначити спільні ознаки або властивості категорій.

З цього приводу в сучасній науці та філософії сформувалися кілька підходів: категорії є найзагальнішими поняттями, переважно не підлягають визначенню в межах однієї теорії, а подеколи й загалом у науковому напрямі, дисципліні; категорії є елементами для категоріальних схем, що визначають процедури мислення, також кожна з категорій за рахунок можливостей дешифрування сама є носій процедурного аспекту, натомість категоріальна схема є робочою програмою; категорії використовують у задачах систематизації знання та пізнавального процесу, де вони відіграють роль позначень для рубрик. Поряд з цими визначеннями категорії сприймають як метамовні утворення, до яких належать дефініції класів понять; категорії є особливими когнітивними одиницями, що

забезпечують процеси перенесення знань (Knowledge Transfer) у багатодисциплінарних дослідженнях; категорії фіксують класи знання, етапи та фактори пізнавального процесу, тому вони належать до системи управління знаннями; категорії дають змогу пов'язати будь-яке знання із філософією і, навпаки, здійснити перехід від неї до конкретної галузі знання [151].

Своєю чергою юридична категорія є родовим поняттям для сукупності правових явищ, фактів, елементи змісту й форми яких надають кожній категорії характерні юридичні риси та відокремлюють її від інших категорій. Юридичні категорії виконують роль фактора схематизації права [36, с. 44]. Із зазначеного доходимо логічного висновку, що для нашого дослідження необхідно визначити, як саме співвідносяться категорії «майно» та «військове майно», а також за допомогою яких характерних юридичних рис ми вирізнятимемо ці категорії.

Розпочинаючи аналіз такої юридичної категорії, як «майно», слід передусім звернутися до доктрини цивільного права, де майно розглядають у широкому та вузькому значеннях. У широкому значенні до майна належать усі майнові блага, з приводу яких виникають цивільні правовідносини (речі, майнові права, результати робіт, послуги тощо). Тобто майном у цивільному праві є все те, що підлягає грошовій оцінці. У Цивільному кодексі визначено, що «майном як особливим об'єктом вважають окрему річ, сукупність речей, а також майнові права й обов'язки» [153, ст. 190].

Саме на такому розумінні майна ґрунтується поділ інститутів цивільного права на речово-правові та зобов'язально-правові [5, с. 143].

Водночас у науці обстоюють позицію, відповідно до якої майно визначають як матеріальне благо, сукупність предметів матеріального світу, які мають властивості економічної та господарської корисності [143, с. 412].

У Господарському кодексі України «майном визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються в діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів» [21, ст. 139].

Колектив авторів у термінологічному словнику з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції визначає, що майно (з англ. *property*) – активи будь-якого типу, матеріальні чи нематеріальні, рухомі чи нерухомі, а також правові документи чи інструменти, що надають права на такі активи або їх частку; будь-які активи, матеріальні чи нематеріальні, рухомі чи нерухомі, виражені в речах чи правах, а також юридичні документи або акти, які підтверджують право на такі активи або інтерес у них [149, с. 389].

Ми поділяємо думку А. С. Сліпченка, який констатує відсутність порівняння визначення майна в міжнародному європейському праві та вітчизняному, а також можливість їх повного ототожнення або розширення (звуження) одного з них. Водночас євроінтеграційні процеси України, необхідність рекодифікації цивільного законодавства створюють потребу вивчення досвіду та правової доктрини щодо розуміння майна, які втілюються в міжнародному праві [146, с. 123].

Цікавим є висновок щодо відмінних ознак майна, якого доходить Б. П. Карнаух, аналізуючи поняття майна в практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Учений виокремлює такі ознаки, яким має відповідати певне суб'єктивне право, щоб його можна було визнати майном: 1. Змістова характеристика. Суб'єктивне право може становити майно лише в тому разі, якщо таке право має економічну цінність, яка з більшим або меншим ступенем точності може бути виражена в грошовому

еквіваленті. Це найважливіша вимога. 2. Галузева належність. Майно – це категорія цивільного права; право на майно – це суб'єктивне цивільне право. Тому майном може бути лише таке право, що є цивільним за своєю природою. 3. Визначеність. Майнове право мусить бути достатньо визначеним, аби бути забезпеченими можливістю судового захисту [64, с. 237].

Ми вважаємо, що поняття «майно» за загальним правилом має такі кваліфікаційні ознаки: цивілістична/господарська природа, вартісне визначення та облік у передбаченій законом формі. Щодо військового майна поряд із зазначеними ознаками необхідно дослідити специфічні ознаки, які свідчать про адміністративно-правову природу поняття «військове майно», передусім з огляду на відносини, предметом яких є таке майно [52, с. 93].

В. В. Карелін і Д. О. Хом'яков, досліджуючи питання майна військових організацій, зазначають, що стосовно військових організацій немає особливостей в розподілі речей на рухомі й нерухомі, подільні та неподільні. Військове право частіше оперує не цивільно-правовим поняттям «річ», а таким поняттям, як «матеріальні засоби» [62, с. 34].

Е. Г. Бойченко зазначає, що правова природа майна Збройних Сил, а також особливості його використання, відображені в нормативно-правових актах, слугують інструментом убезпечення боєздатності військ (сил), а також стверджує, що правовий режим майна ЗСУ має певні особливості, порівняно з режимом майна, закріпленого за більшістю інших державних установ [6, с. 9].

О. О. Бугайова в контексті дослідження правового режиму військового майна в Збройних Силах України визначила такі характерні ознаки військового майна, а саме: 1) набуття майном статусу військового; 2) виключне використання лише за його цільовим і функціональним призначенням; 3) є об'єктом державної власності, який реалізується в межах права оперативного управління; 4) спеціальний порядок

інвентаризації, зберігання, списання, використання та передача військового майна; 5) особливий облік [11, с. 84].

Військове майно можна розглядати в двох аспектах – нормативному та доктринальному. На нормативному рівні його визначено в Законі України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», згідно з яким військове майно – це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами й організаціями Збройних Сил України [133, ст. 1].

З цього приводу Ю. Д. Кучинський слушно зазначає, що військове майно є видом державного майна, що свідчить про його публічний характер і неприпустимість створення на його основі приватних збройних сил; у національному законодавстві військовими частинами є не лише власні військові частини, а й заклади, установи та організації Збройних Сил України; перелік видів військового майна не є вичерпним [80, с. 114].

У цьому Законі наведено примірний, невичерпний перелік того, що саме належить до категорії військового майна: будинки, споруди, передавальні пристрої, усі види озброєння, бойова й інша техніка, боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо [133].

В. В. Карелін і Д. О. Хом'яков, порівнявши визначення поняття «військове майно», що міститься в Законі, з дефініцією «сукупність сил і засобів» та «об'єкти матеріально-технічної бази», що міститься в наказі Міністерства оборони України «Про затвердження Положення про військове (корабельне) господарство Збройних Сил України», доходять висновку, що йдеться про одне й те саме майно [63, с. 34]. Цікаву думку обстоює І. Папуша, вважаючи, що «обліковані у військових формуваннях кошти повністю відповідають ознакам військового майна як за формою, оскільки є товаром, що становить еквівалентну форму вартості будь-якого

майна, так і за правовим змістом, позаяк належать військовим формуванням» [102, с. 91].

П. М. Кондик зазначає, що будь-яке майно, яке надходить до Збройних Сил як у порядку постачання відповідно до державного оборонного замовлення та розподілення в централізованому порядку, так і в порядку його придбання безпосередньо військовими частинами за договорами купівлі-продажу або отримання ними за іншими цивільно-правовими договорами (наприклад, договорами підряду на капітальне будівництво, контрактації сільськогосподарської продукції тощо), набуває статусу військового з моменту закріплення його за конкретною військовою частиною. Тобто факт надходження відповідного майна до Збройних Сил ще не тягне за собою набуття спеціального статусу цим майном. Такого статусу набувають з прийняттям відповідним органом військового управління або посадовою особою рішення про закріплення майна за військовою частиною» [72, с. 69].

На доктринальному рівні військовим майном називають частину державного майна, яке знаходиться в постійному чи тимчасовому розпорядженні військового відомства. У цьому контексті С. В. Рябчук визначає військове майно як об'єкти права державної власності, які закріплені за органами військового управління, військовими установами, частинами на праві оперативного управління з метою реалізації наданих їм повноважень. До військового майна належать майно та майнові права, набуті військовою частиною внаслідок господарської діяльності, яка здійснюється відповідно до закону або передана їй фізичними та юридичними особами як шефська, благодійна допомога [143, с. 413].

Натомість В. В. Карелін і Д. О. Хомяков зазначають, що в науковій літературі використовують умовний поділ військового майна на боєприпаси, пальне, продовольство, казармено-житловий фонд, речове, інженерне, хімічне й інше майно, яким забезпечують війська для підтримання постійної бойової готовності. Майже всі ці матеріальні засоби

мають так зване військове призначення і формують поняття військового майна [63, с. 34]. Зазначимо, що автори лише наводять перелік матеріальних засобів, а вказівку на належність їх до військового майна роблять на підставі віднесення його до майна військового призначення.

Поняття «військове майно» автори пропонують визначати як військове й інше майно, що знаходиться в оперативному управлінні Збройних Сил, у господарському віданні або оперативному управлінні підприємств та організацій, що знаходяться в системі відповідних органів виконавчої влади [63, с. 35]. Така дефініція, на нашу думку, є доволі загальною і не дає цілковитого розуміння правової природи військового майна й поняття майна військових організацій. Хоча за назвою статті доходимо висновку, що автори не розмежовують військове майно й майно військових організацій.

Е. Г. Бойченко, досліджуючи правове регулювання господарської діяльності військових частин Збройних Сил України, виокремлює поняття «військове майно» (до складу якого віднесено озброєння та військову техніку) і «майно Збройних Сил України» (останнє є ширшим й охоплює, крім військового майна, матеріальні та грошові засоби) за критерієм його оборотоздатності, обґрунтовує доцільність їх законодавчого розмежування, що позбавить законодавця необхідності постійно робити різноманітні застереження щодо окремих видів військового майна, а також дасть змогу чітко виокремити те майно, яке можуть використовувати військові частини в господарсько-дохідній діяльності [6, с. 5].

О. О. Бугайова також акцентує на розмежуванні понять «військове майно» і «майно Збройних Сил України», вона пропонує визначити «майно Збройних Сил України як державне майно, закріплене за органами військового управління, об'єднаннями, з'єднаннями, військовими частинами, закладами, установами й організаціями Збройних Сил України» [10, с. 55].

Цікавою є думка С. О. Іванова, який стверджує, що «зі змісту тексту Положення про військове (корабельне) господарство Збройних Сил України можна вивести категорії військового майна в кожній військовій частині залежно від функціонального призначення» [41, с. 119].

Така думка є прийнятною, але ми вважаємо, що С. О. Іванов використовує конструкцію «категорії військового майна» в значенні «група однорідних предметів, явищ», тож доходимо висновку про можливість і доцільність урахування поділу на підставі категорій для класифікації військового майна [50, с. 187]. Проте це питання буде розглянуто детальніше в підрозділі 1.2 дисертаційної роботи.

Крім того, слухним на доктринальному рівні видається погляд Ю. Д. Кучинського, який визначає такі особливості адміністративно-правового регулювання військового майна: 1) політична зумовленість, що пов'язана з пріоритетністю завдань забезпечення безпеки й оборони держави; 2) чітка централізація управління військовим майном; 3) його імперативне регулювання; 4) превалювання заходів примусового характеру в забезпеченні його збереження та обігу; 5) спеціальний правовий режим військового майна» [80, с. 115].

Ми поділяємо думку автора як таку, що цілком відображає адміністративно-правову природу режиму військового майна, і вважаємо, що окремим напрямом нашого дослідження повинно стати вдосконалення адміністративного законодавства щодо процедур відчуження військового майна. Узагальнюючи підходи до юридичного визначення категорії військового майна, вважаємо, що *військове майно як юридична категорія* – це державне матеріальне благо з певною економічною, господарською корисністю та властивими характеристиками, яке тимчасово або на постійній основі передають у розпорядження військовим частинам, установам й організаціям з метою забезпечення виконання завдань ЗСУ за призначенням [52, с. 94].

Дослідивши військове майно в значенні об'єкта відчуження, тобто як статичну правову категорію, вважаємо за доцільне здійснити аналіз спеціального законодавства щодо відчуження військового майна в контексті відчуження як правової категорії з огляду на її динаміку, тобто процедуру. Відповідно до загальноприйнятої практики, відчуженням майна як у господарському, так і цивільному праві є передача майна у власність іншій особі. Тож відчуження майна завжди пов'язане з припиненням права власності, і саме це є визначальною ознакою відчуження як правової категорії. Зауважимо, що схоже за змістом визначення наведено в Порядку відчуження об'єктів державної власності, за яким «відчуження майна – передача права власності на майно юридичним чи фізичним особам за процедурами та в спосіб, що передбачені цим Порядком» [110]. З цього визначення виокремимо таку ознаку відчуження майна: воно має відбуватися за процедурами та в спосіб, що унормовані законодавством.

Аналізуючи спеціальне законодавство щодо особливостей відчуження військового майна, слід акцентувати на ст. 6 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», у якій зазначено, що «відчуження військового майна здійснюється Міністерством оборони України через уповноважені Кабінетом Міністрів України підприємства та організації, визначені ним за результатами тендеру, після його списання» [133]. У нашому випадку слід зосередити увагу на наявності тендеру як спеціальної процедури визначення уповноважених підприємств й організацій, а також на те, що військове майно має бути списано перед його відчуженням. Тобто це означає, що військове майно не може бути реалізовано поза визначеними процедурами.

Ця норма також прослідковується в Положенні про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил, де відчуження військового майна визначено як вилучення військового майна зі Збройних Сил унаслідок його реалізації через уповноважені підприємства

(організації) [131]. Отже, наступна спеціальна ознака відчуження військового майна полягає в тому, що його реалізація відбувається через уповноважені підприємства (організації), зокрема ті, які належать до складу Державного концерну «Укроборонпром».

Своєю чергою реалізація військового майна – господарська операція, здійснювана уповноваженим підприємством (організацією) згідно з договорами купівлі-продажу, міни, поставки й іншими цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на військове майно іншим юридичним або фізичним особам на платній або компенсаційній основі, зокрема господарська операція щодо продажу об'єктів нерухомого військового майна разом із земельними ділянками, на яких вони розташовані [131].

Якщо йдеться про реалізацію військового майна, то її основою є договірна природа, тому потребують детального дослідження такі істотні умови договору, як предмет і ціна. З приводу предмета слід зазначити, що в загальному вигляді це військове майно, а уточнювати предмет можливо за різними критеріями класифікації військового майна, категоріями військового майна, галузевою належністю військового майна тощо [47, с. 291]. Щодо ціни як істотної умови реалізації військового майна слід зауважити, що в спеціальному законодавстві використано таку категорію, як «вартість», саме щодо військового майна.

Зокрема, у Законі України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» зазначено, що методику оцінки вартості військового майна, а також порядок його реалізації розробляє Міністерство оборони України, узгоджується із заінтересованими міністерствами й іншими центральними органами виконавчої влади, а затверджує Кабінет Міністрів України [133, ст. 6].

Вартість військового майна на дату його надходження до сфери управління Міноборони встановлюють за його закупівельною ціною або за вартістю (ціною), зазначеною в укладених на його виготовлення та

постачання договорах, відповідно до вимог законодавства. Переоцінку військового майна здійснюють у разі його списання, реалізації, відчуження та утилізації, а також за рішеннями начальників служб забезпечення органів військового управління за закріпленою номенклатурою згідно з вимогами Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі. Визначення залишкової вартості військового майна здійснює комісія з переоцінки (оцінки) військового майна, яку створюють на підставі наказу командира (начальника) військової частини (центру забезпечення) або командира (начальника, керівника) вищого рівня, якому ця військова частина (центр забезпечення) безпосередньо підпорядковані [116].

Для цього застосовують положення Методики визначення залишкової вартості майна Збройних Сил України та інших військових формувань, згідно з якою залишкова вартість військового майна – вартість заміщення (відтворення) військового майна з огляду на сукупний коефіцієнт зносу. Вартість заміщення (відтворення) військового майна є первісною вартістю такого майна, яку використовують для визначення залишкової вартості військового майна [118]. Ця Методика містить визначення термінів «договірна ціна», «ринкова ціна військового майна», «ціна придбання», що також дає підстави для висновку про наявність цивілістичної категорії «ціна» як істотної умови договірних відносин для відчуження, реалізації, утилізації, списання та оренди рухомого військового майна.

Питання визначення вартості військового майна також може бути досліджено в межах проведення експертизи військового майна, повноважень щодо проведення відповідно до законодавства оцінки майна, майнових прав і здійснення професійної оціночної діяльності [47, с. 293].

На думку А. Марчук, потреба проведення експертизи військового майна в умовах війни в Україні стала професійним викликом, на який експерти повинні дати чітку обґрунтовану експертну відповідь [83].

Отже, у Програмі підготовки судових експертів за експертною спеціальністю 12.5 *«Оцінка майна і техніки військового призначення та озброєння»* посилену увагу зосереджено на питаннях встановлення різних видів вартості майна й техніки військового призначення та озброєння під час їх оцінки та особливостях визначення окремих видів військового майна [139].

Зокрема, у сфері експертної оцінки слід виокремити завдання щодо визначення вартості наданих на дослідження об'єктів, які використовують як військове майно. У такому випадку орієнтовний перелік питань, що потребують вирішення, є таким: яке найменування та призначення наданого на дослідження об'єкта; чи укомплектовано наданий на дослідження об'єкт відповідно до нормативно-технічної документації; якщо ні, то в чому саме полягає неуккомплектованість або невідповідність; який ступінь зношеності наданого на дослідження об'єкта; яка залишкова вартість об'єкта станом на визначену дату; яка ринкова вартість об'єкта станом на визначену дату (з огляду на надану експерту інформацію щодо укладених угод купівлі-продажу аналогічних об'єктів на міжнародному ринку); яка вартість ліквідації об'єкта станом на визначену дату; який розмір матеріального збитку, завданий унаслідок пошкодження чи повного знищення об'єкта [32]. На нашу думку, питання підготовки експертів для врахування впливу військових дій під час проведення судової експертизи військового майна є вкрай актуальним завданням сьогодення.

1.2. Методичні підходи до класифікації військового майна

Відповідно до заяви Верховної Ради України «Про відсіч збройної агресії РФ та подолання її наслідків», схваленої постановою Верховної Ради України від 21 квітня 2015 року № 337-VIII, 20 лютого 2014 року

визнано днем початку збройної агресії РФ проти України [38]. 24 лютого 2022 року РФ розпочала широкомасштабний військовий напад на Україну – президент федерації оголосив про початок «спеціальної військової операції» під приводом здійснення «демілітаризації та денацифікації України» [70].

Збройний конфлікт, а також події, що йому передували протягом періоду незалежності України (Революція Гідності, Помаранчева Революція, Республіканський референдум на підтвердження Акта проголошення незалежності України), є свідченням того, що українське суспільство як відкрита демократична система, що самоорганізується, перебуваючи в періоді кризи (точці біфуркації), згодом виходить на якісно новий рівень свого функціонування, що характеризується інтенсифікацією впровадження та розвитку демократичних цінностей (право на самовизначення народу, формування відкритого суспільства, дистанціювання від тоталітарного й авторитарного політичного режиму, плюралізм думок тощо). Вочевидь, зазначені зрушення в українському суспільстві зумовлюють відповідні зміни в органах публічної адміністрації держави Україна як соціополітичного формування, виключним джерелом влади якого є народ. Підтвердженням такої тези слугують упроваджені реформи в діяльності всіх трьох гілок державної влади в Україні [58, с. 20].

Аналізуючи впровадження реформ в органах державної влади України, неможливо оминати увагою той факт, що ознакою, яка споріднює такі реформи в різноманітних інституціях, зокрема ЗСУ, є спрямування на інтенсифікацію розвитку (детермінованого європейською самоідентифікацією українського народу) за європейським і євроатлантичним курсом [58, с. 21].

Такий курс закріплено в Основному Законі України [73] шляхом внесення змін до нього Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації

Північноатлантичного договору)» [113], який встановлює, що гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору є Президент України.

У контексті зазначених повноважень 25 березня 2021 року Указом Президента України № 121/2021 було введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України», а також затверджено Стратегію воєнної безпеки України (далі – Стратегія), яка встановлює, що її головною метою є завчасно підготовлена та всебічно забезпечена всеохопна оборона України на засадах стримування, стійкості та взаємодії, що забезпечує воєнну безпеку, суверенітет і територіальну цілісність держави відповідно до Конституції України та в межах державного кордону України, сприяє інтеграції України в євроатлантичний безпековий простір і набуттю членства в НАТО, передбачає активну участь у міжнародних операціях з підтримання миру й безпеки. Відповідно до зазначеної мети Стратегія встановлює цілі, пріоритети й завдання реалізації державної політики у воєнній сфері, сфері оборони та військового будівництва, серед яких є завдання з упровадження прийнятих у НАТО принципів і стандартів щодо організації зберігання боєзапасу, пально-мастильних матеріалів та іншого майна [148].

Зауважимо, що впровадження таких стандартів щодо організації зберігання зазначеного майна, до якого належить і військове майно, попередньо потребує ґрунтовного дослідження наявного інституту правового регулювання організації його зберігання, обліку, інвентаризації, використання, списання та відчуження.

Таке системне дослідження комплексу взаємопов'язаних питань дасть змогу сформувати системне уявлення про цю частину правової реальності, що, на нашу думку, є запорукою ефективного управління військовим майном, а також підґрунтям вдалої гармонізації

внутрішньодержавної регламентації такої діяльності з відповідними стандартами Організації Північноатлантичного договору [58, с. 24]. Водночас украй важливою складовою досліджуваного інституту є саме питання класифікації військового майна, адже залежно від обраної методики такої класифікації залежить ефективність розподілу їх за кластерами, що є основою для низки операцій, пов'язаних з військовим майном, наприклад, його відчуженням.

Зазначимо, що дослідження питань, пов'язаних із військовим майном, було предметом наукових пошуків Е. Г. Бойченка, Т. С. Голоднової, В. В. Кареліна, О. Ф. Кобзаря, О. О. Комісарова, О. В. Кривенка, Ю. Д. Кучинського, О. Г. Мельник, Л. О. Мойсея, Ю. А. Поніматченка, Д. О. Хом'якова та інших учених. Водночас вважаємо, що проблеми класифікації військового майна в роботах цих науковців досліджено недостатньо. Справді, відсутність єдиного уніфікованого підходу до класифікації військового майна, на нашу думку, актуалізує дослідження науково-методичних підходів і критеріїв класифікації такого майна не лише з наукової, а й з практичної позицій [159, с. 88].

Характеризуючи методичні підходи до класифікації військового майна, слід зауважити, що ефективність наукового дослідження безпосередньо залежить від обраної методології. З цього приводу слушною видається думка С. А. Петренка, який стверджує, що кожний з відомих методів має певні межі своїх пізнавальних можливостей щодо окремих сторін об'єкта, який вивчають, тому постає необхідність у взаємному доповненні окремих методів. Це, а також те, що кожна галузь науки має власний предмет дослідження, поруч із загальними філософськими методами, потребує застосування особливих прийомів, що витікають з певного розуміння сутності її об'єкта [104, с. 116].

А. І. Грабченко, В. О. Федорович, Я. М. Гаращенко також акцентують на тому, що для розвитку наукового пізнання характерним є не

тільки розширення кола розв'язуваних теоретичних і практичних завдань, а й посилення уваги до способів і методів науково-технічної діяльності. Одержання необхідного результату безпосередньо залежить від вихідної теоретичної позиції, принципового підходу до постановки проблеми й визначення шляху дослідницького пошуку [22, с. 11]. Ми вважаємо, що класифікація військового майна в межах нашого дослідження ґрунтується на методі наукового аналізу, який відображає діяльнісний підхід.

Поділяючи цю думку, О. Г. Данильян і В. М. Тараненко обґрунтовано зазначають, що метод – це ідеальна копія взаємодії суб'єкта з об'єктом. Ця взаємодія дає відповідь на питання: як підійти до об'єкта; з чого розпочати; чим закінчити. Відповіді на ці питання вносять у метод певні правила та прийоми діяльності. Отже, метод за своїм змістом об'єктивний. Успішним є тільки той метод, який обумовлений характером об'єкта, який досліджують [24].

Розглянуті визначення сформульовано шляхом використання діяльнісного підходу.

В. І. Зацерковний, І. В. Тішаєв і В. К. Демидов доводять, що аналіз – метод дослідження, за допомогою якого піддослідний об'єкт уявно або практично розчленовують на складові для детальнішого його вивчення. Продовжуючи думку, автори зазначають, що в наукових дослідженнях застосовують кілька видів аналізу. Один з них полягає в тому, що після розчленування об'єкта на складові визначають співвідношення між ними. Іншим видом аналізу є класифікація [37, с. 84].

Класифікацію як вид аналізу щодо військового майна, на нашу думку, слід розпочинати з вивчення поняття «класифікація».

Звертаючись до міжнародних та національних нормативно-правових актів, слід виокремити такі визначення терміну «класифікація»:

1) у Стандартних статистичних класифікаціях, затверджених на 30-й сесії Статистичної комісії ООН, класифікацію визначено як вичерпний і

структурований набір описаних категорій, які найчастіше представлені у вигляді ієрархії за допомогою цифрових та літерних кодів;

2) у Порядку розроблення національних класифікаторів класифікацію визначено як множину об'єктів класифікації, систематизованих і розподілених за їх схожістю чи несхожістю відповідно до визначених ознак та прийнятих методів класифікації на підмножини, яким надані коди [124]. Також у цьому документі містяться такі терміни, як об'єкт класифікації – елемент множини (поняття, явище тощо), що класифікують, й ознака класифікації – властивість або характеристика об'єкта класифікації, відповідно до якої здійснюють класифікацію [124].

Водночас більшість словників української мови містять тлумачення класифікації в значеннях «поділ предметів (явищ) на класи, розділи, підрозділи, здійснюваний згідно з визначеними принципами» [69]; «розподіл предметів за спільними ознаками з утворенням певної системи класів даної сукупності предметів» [68]; «розподіл об'єктів, понять, назв за класами, групами, розрядами, за якого в одну групу потрапляють об'єкти, що мають певні загальні ознаки» [67].

На нашу думку, зі змісту термінів, які містяться в нормативно-правових актах, а також із тлумачень, наведених у словниках, можна дійти висновку про те, що класифікація є аналітичною діяльністю щодо розподілу досліджуваного об'єкта на складові.

Водночас перед дослідженням методичних підходів класифікації військового майна слід зосередити увагу на об'єкті такої класифікації.

Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» встановлює, що військове майно – це державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами й організаціями Збройних Сил України. До військового майна належать будинки, споруди, передавальні пристрої, усі види озброєння, бойова та інша техніка, боєприпаси, пально-мастильні матеріали, продовольство, технічне, аеродромне, шкіперське, речове, культурно-просвітницьке,

медичне, ветеринарне, побутове, хімічне, інженерне майно, майно зв'язку тощо. Майно набуває статусу військового майна з моменту його надходження до Збройних Сил України й закріплення його за військовою частиною Збройних Сил України [133]. З цього зрозуміло, що незалежно від сутності та функціонального призначення військового майна єдиною ознакою, що характеризує його саме як «військове», є його закріплення за певними юридичними особами публічного права в складі Збройних Сил України, що, на нашу думку, ускладнює класифікацію такого майна у зв'язку з відсутністю єдиного закріпленого на законодавчому рівні підходу до такої класифікації, що, вочевидь, приводить до появи різноманітних методів такої діяльності залежно від її мети.

Для формулювання першого підходу до класифікації військового майна слід проаналізувати положення Цивільного кодексу України. У цьому Кодексі зазначено, що майном як особливим об'єктом вважають окрему річ, сукупність речей, а також майнові права й обов'язки. Водночас Цивільний кодекс України встановлює, що річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права й обов'язки [153].

З огляду на ці положення, вважаємо, що військове майно можна класифікувати за деякими категоріями, визначеними Цивільним кодексом України, а саме:

- за можливістю переміщення його в просторі – нерухоме (земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення) і рухоме (майно, яке можна вільно переміщувати у просторі);

- за можливістю використання його частинами – подільне (яке можна поділити без втрати його цільового призначення, наприклад, пально-мастильні матеріали або продовольство) і неподільне (яке не можна поділити без втрати його цільового призначення, наприклад, певна будівля);

– за індивідуальними ознаками – визначене індивідуальними (якщо воно наділене тільки йому властивими ознаками, що вирізняють його з-поміж інших однорідних речей, індивідуалізуючи його, наприклад, Бойовий прапор військової частини) або родовими ознаками (якщо воно має ознаки, властиві всім речам того самого роду, і вимірюється числом, вагою, мірою, наприклад, елементи військової форми одягу);

– за результатами його використання – споживне (майно, яке внаслідок одноразового його використання знищується або припиняє існувати в первісному вигляді, наприклад, реактивний піхотний вогнемет «Джміль», який не підлягає переспорядженню) і неспоживне (майно, призначене для неодноразового використання, яке зберігає свій первісний вигляд протягом тривалого часу, наприклад, пістолет Форт-12).

Такий метод класифікації на основі положень Цивільного кодексу України має за основу певні властивості військового майна як предметів матеріального світу.

До речі, тварини, що закріплені за військовими частинами Збройних Сил України, наприклад, вартіві собаки, також є військовим майном, адже відповідно до Цивільного кодексу України на них поширюється правовий режим речі, крім випадків, встановлених законом [153].

Також у контексті предмета нашого дослідження слушною є думка В. В. Кареліна та Д. О. Хомякова про те, що «важливим вважається той факт, що не всяке військове майно, що вивільняється як рухоме, так і нерухоме, може вільно реалізовуватися на внутрішньому ринку». З огляду на таке припущення, автори класифікують військове майно залежно від об'єктів правовідносин, які беруть участь у процедурі вивільнення військового рухомого й нерухомого майна, і виокремлюють дві групи: 1) вивільнюване військове майно, вільний оборот якого на ринку не заборонений; 2) вивільнюване військове майно, вільний оборот якого на ринку заборонений [63, с. 35–36].

Відповідно до ст. 410 Кримінального кодексу України, можна сформувати іншу класифікацію військового майна, адже в її диспозиції зазначено перелік предметів цього кримінального правопорушення, а саме: зброя, бойові припаси, вибухові або інші бойові речовини, засоби пересування, військова та спеціальна техніка чи інше військове майно [74].

Вочевидь, законодавець використав такий розподіл військового майна, ґрунтуючись на його функціональному призначенні.

М. І. Мельник і М. І. Хавронюк деталізують класифікацію військового майна за функціональним призначенням, визначаючи, що:

– зброя – це всі можливі види зброї, які належать до військового майна: будь-яка вогнепальна зброя; інші звичайні засоби ураження; ядерна, хімічна, біологічна, лазерна, інфразвукова, радіологічна й інші види зброї масового знищення, зокрема нові їхні види (наприклад, зброя об'ємного вибуху); холодна зброя; газова зброя нервово-паралітичної дії; пневматична зброя калібру понад 4,5 мм зі швидкістю польоту кулі понад 100 м/с;

– бойові припаси – це частина (вид) озброєння, безпосередньо призначена для ураження живої сили противника, знищення його бойової техніки, руйнування укріплень, споруд і виконання спеціальних завдань. До боеприпасів належать артилерійські, реактивні снаряди, бойові частини ракет і торпед, патрони до військової стрілецької зброї, гранати, авіаційні та глибинні бомби, інженерні й морські міни, підривні заряди, димові шашки та інші вироби в зібраному вигляді, споряджені вибуховою речовиною та призначені для стрільби з вогнепальної зброї чи для вчинення вибуху;

– вибухові або інші бойові речовини – це порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин й інші хімічні речовини, їхні сполуки або суміші, здатні вибухнути без надходження кисню, а також бойові отруйні речовини – сполуки, що використовують для спорядження хімічних (фосген, хлорпікрин, іприт, зарін, зоман тощо) і біологічних боеприпасів (біологічні

агенти), частину так званих виробів спецхімії (піротехнічні суміші, сумішні ракетні палива й вироби на їх основі) тощо;

– засоби пересування – механічні пристрої, обладнані двигуном і призначені для перевезення людей або вантажу, зокрема такі, на яких встановлено спеціальне обладнання або механізм, або для виконання спеціальних функцій (будівельних, ремонтних, медичних тощо), а також причепа й напівпричепа до них;

– військова та спеціальна техніка – частково охоплює поняття «зброя», «бойові припаси» і «засоби пересування»;

– інше військове майно – апаратура керування вогнем, засоби зв'язку, спеціальна техніка інженерних військ і військ радіаційно-хімічного й біологічного захисту, спеціальне електронне, броньоване, захисне обладнання, спеціальні й індивідуальні засоби захисту від зброї масового знищення, пально-мастильні матеріали тощо [96, с. 1281–1282].

Слід виокремити другий підхід до класифікації військового майна, який ґрунтується на функціональному призначенні військового майна й відображений у Кримінальному кодексі України. Такий підхід до класифікації військового майна застосовують учасники кримінального провадження під час досудового розслідування та судового провадження.

Також можна виокремити третій підхід до класифікації військового майна за категоріями, передбаченими Законом України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», а саме: товари військового призначення і товари подвійного використання [115].

Проте слід зауважити, що класифікувати військове майно за такими категоріями необхідно з певними застереженнями.

По-перше, Закон України встановлює, що товарами військового призначення є вироби військового призначення, а саме озброєння, боєприпаси, військова та спеціальна техніка, спеціальні комплектуючі вироби для їх виробництва, вибухові речовини, а також матеріали й

обладнання, спеціально призначені для розроблення, виробництва або використання зазначених виробів, а товарами подвійного використання є окремі види виробів, обладнання, матеріалів, програмного забезпечення і технологій, спеціально не призначені для військового використання, а також послуги (технічна допомога), пов'язані з ними, які, крім цивільного призначення, можуть бути використані з військовою або терористичною метою чи для розроблення, виробництва, використання товарів військового призначення, зброї масового знищення, засобів доставки зазначеної зброї чи ядерних вибухових пристроїв, зокрема деякі види ядерних матеріалів, хімічних речовин, бактеріологічних, біологічних і токсичних препаратів, перелік яких визначено Кабінетом Міністрів України [115].

Водночас зазначимо, що єдиною ознакою, яка дає змогу чітко відмежовувати військове майно, є закріплення такого майна за військовими частинами Збройних Сил України. Саме тому, на наш погляд, його перелік не може бути вичерпним, окрім випадків, встановлених законом [44].

Тобто ця теза дає підстави для висновку, що не до всього без винятку військового майна може бути застосовано методичний підхід його класифікації за категоріями «товари військового призначення» і «товари подвійного використання», а лише до такого військового майна, що за функціональним призначенням може бути гіпотетично віднесено до таких категорій.

По-друге, класифікація військового майна за двома досліджуваними категоріями може бути застосована тільки до таких його видів, перелік яких встановлений дефініціями термінів «вироби військового призначення» (є складовою товарів військового призначення, тому фактично йдеться саме про цю категорію), «товари подвійного використання» і які гіпотетично можуть бути віднесені до таких категорій. Чому саме гіпотетично? Відповідь на це питання надає частина перша ст. 2

Закону, де зазначено, що його дія поширюється на діяльність, пов'язану з міжнародними передачами товарів, зокрема надання посередницьких (брокерських) послуг, виробниче, науково-технічне й інше кооперування, демонстрування товарів як експонатів на міжнародних виставках і ярмарках з метою рекламування, проведення випробувань, торгівлю та операції з обміну ними [115].

Водночас абзац другий ст. 1 Закону України встановлює, що міжнародні передачі товарів військового призначення та подвійного використання полягають в експорті, імпорті, реекспорті (продаж або передача на інших законних підставах іноземним суб'єктам господарської та іншої діяльності з вивезенням або без вивезення за межі України товарів, раніше імпортованих в Україну), їх тимчасовому вивезенні за межі України (вивезення товарів з України до іноземної держави з подальшим їх поверненням в Україну) або тимчасовому ввезенні на її територію (ввезення товарів в Україну з іноземної держави з подальшим їх вивезенням за межі України), транзиті товарів територією України (перевезення товарів з однієї до іншої іноземної держави територією України між двома пунктами або в межах одного пункту пропуску через державний кордон України, за винятком випадків, коли право власності чи право володіння та користування товаром у разі такого перевезення на території України в установленому порядку переходить від однієї до іншої особи), а також будь-які інші передачі товарів, що здійснюються за межами України [115].

Вочевидь, військове майно як державне майно, що закріплене за військовими частинами Збройних Сил України, не може бути експортоване без втрати статусу «військового майна», що вже виключає класифікацію такого майна за категоріями «товари військового призначення» і «товари подвійного використання» в контексті міжнародних передач товарів. Щодо імпорту таких товарів класифікація також неможлива, адже досліджуване нами військове майно з'являється як об'єкт правової реальності виключно

після закріплення державного майна за військовими частинами Збройних Сил України.

Наприклад, озброєння, що імпортоване Міністерством оборони України, яке як державний замовник з оборонного замовлення є суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності на підставі Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [126], не є військовим майном до моменту його надходження до кінцевого споживача такої продукції, тобто до моменту закріплення його за військовою частиною Збройних Сил України, що також унеможливорює класифікацію саме військового майна за категоріями, передбаченими для об'єктів міжнародних передач товарів [45].

У разі тимчасового вивезення таких товарів за межі України, наприклад, як військове майно, що переміщується разом з особовим складом військової частини для участі в заходах за межами України, Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» встановлює, що його дія не поширюється на переміщення товарів у зв'язку із заходами, що проводяться військовими формуваннями, правоохоронними органами, органами й підрозділами цивільного захисту України за її межами або підрозділами збройних сил інших держав на території України відповідно до міжнародних договорів України, якщо вони передбачають спеціальні механізми контролю за переміщенням таких товарів [115].

З огляду на викладені вище обставини, слід зауважити, що військове майно може бути кваліфіковано за категоріями «товари військового призначення» і «товари подвійного використання» виключно гіпотетично (тобто в разі застосування методу абстрагування таких категорій від контексту міжнародних передач товарів, передбаченого Законом України), а також у разі переміщення такого майна у зв'язку із заходами, що проводять Збройні Сили України за межами України відповідно до

міжнародних договорів України, якщо вони не передбачають спеціальні механізми контролю за переміщенням таких товарів [61, с. 458].

Четвертий підхід до класифікації військового майна, на нашу думку, можливо сформулювати на основі переліку служб, встановленого Законом України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» [137]. Ми вважаємо, що певне військове майно може бути кваліфіковане за функціональним призначенням на такі категорії (свідомо не використовуємо словосполучення «майно певної служби» задля уникнення формування хибного уявлення про те, що в цьому методичному підході військове майно класифікують за належністю до служби військової частини як її структурного підрозділу): інженерне майно, майно радіаційного, хімічного, біологічного захисту, медичне майно, майно зв'язку, ракетно-артилерійське озброєння, бронетанкове майно, автомобільне майно, пально-мастильні матеріали, продовольче майно, речове майно, а також можливо додати до цього переліку майно бойової підготовки, культурно-просвітницьке майно, квартирно-експлуатаційне майно, ветеринарне майно, метрологічне майно й майно фізичної підготовки [137].

П'ятий підхід до кваліфікації військового майна ґрунтується на Методиці визначення залишкової вартості майна Збройних Сил України та інших військових формувань, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 29 травня 1998 року № 759 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 року № 1158), яка розподіляє військове майно на чотири групи за критерієм специфіки ціноутворення, а саме: «I група – військове майно, придбане за фіксованими державними цінами; II група – військове майно, придбане за договірними цінами на внутрішньому ринку; III група – імпортоване військове майно; IV група – речове, продовольче, культурно-просвітницьке, медичне, ветеринарне, побутове, інженерне, хімічне майно, що закріплене за військовими формуваннями, військове майно, щодо якого

відсутні облікові дані в органах управління військовими формуваннями, відомості стосовно ціни згідно з прейскурантами або ціни підприємств-виробників неможливо установити» [88].

Шостий підхід до класифікації військового майна передбачений Інструкцією з обліку військового майна у Збройних Силах України, затвердженою наказом Міністерства оборони України від 17 серпня 2017 року № 440, яка встановлює розподіл військового майна за критерієм якісного стану, а саме: перша категорія – нове (не було у використанні) військове майно, яке знаходиться на зберіганні в центрах забезпечення та на складах військових частин, відповідає вимогам технічних умов і відповідних стандартів з невичерпаними термінами (строками) експлуатації (носіння) та повністю придатне для використання за призначенням; друга категорія – військове майно, яке знаходиться в експлуатації (було у використанні), яке утримують у центрах забезпечення та на складах військових частин, відповідає всім вимогам експлуатаційної документації, придатне до використання за призначенням (з ремонтом або після ремонту), його використовують у межах встановленого терміну (строку) експлуатації (носіння); третя категорія – військове майно, встановлений термін (строк) експлуатації (носіння) якого закінчився, але за своїм технічним (якісним) станом воно є придатним для використання за прямим призначенням після ремонту (потребує середнього ремонту) або без ремонту (для окремих видів військового майна можуть не встановлювати); четверта категорія – військове майно, що за своїм технічним (якісним) станом потребує капітального ремонту (зберігається понад визначений термін зберігання), який є економічно доцільним (для окремих видів військового майна можуть не встановлювати) і п'ята категорія – військове майно, яке є технічно несправним та за своїм якісним (технічним) станом не придатне для подальшого використання, морально і фізично застаріле, не відповідає вимогам технічних умов та відповідних стандартів, відновлення (ремонт) якого технічно неможливе або

економічно недоцільне та яке підлягає списанню (для окремих видів військового майна можуть не встановлювати) [116].

Підсумовуючи, зазначимо, що в наукових дослідженнях уже неодноразово обговорюють пропозицію щодо необхідності уніфікувати поділ військового майна. На підтвердження цього наведемо тезу Л. О. Мойсея, за якою «перелік майна, віднесеного до категорії військового майна, має бути вичерпним і тотожним у всіх без винятку галузях законодавства» [93, с. 89].

В. В. Карелін і Д. О. Хомяков акцентують на особливій класифікації матеріальних об'єктів, що знаходяться в розпорядженні військових організацій, ґрунтуючись на переліку відомостей, віднесених до державної таємниці. З цього приводу вони виокремлюють:

«спеціальні об'єкти» – пункти управління державою і Збройними Силами, а також інші об'єкти, що забезпечують функціонування органів державної влади у воєнний час;

«військові об'єкти» – бойові позиції військ, пункти управління, полігони, вузли зв'язку, бази, склади й інші споруди військового призначення;

«режимні об'єкти» – військові та спеціальні об'єкти, для функціонування яких встановлені додаткові заходи безпеки;

«озброєння» – засоби, призначені для ураження живої сили, техніки, споруд й інших об'єктів супротивника, складові цих засобів і комплектуючі вироби;

«військова техніка» – технічні засоби, призначені для бойового, технічного й тилового забезпечення військ, а також обладнання й апаратура для контролю і випробувань цих засобів, складові цих засобів і комплектуючі вироби;

«об'єкти оборонної промисловості» – підприємства з розроблення, виробництва й ремонту озброєння, військової техніки або спорядження;

«зброю масового ураження» – ядерна, хімічна, біологічна чи інша зброя великої уражаючої здатності, застосування якої викликає масові втрати і (або) руйнування [63, с. 34].

Слід зауважити, що, ґрунтуючись на положеннях спеціального законодавства щодо правового режиму військового майна [116; 131; 133], а також положеннях інших нормативно-правових актів, ми вважаємо, що класифікацію військового майна можна здійснювати за різними чинниками, такими як: категорії військового майна; ступінь придатності військового майна; ґатунки (сорти) військового майна згідно з вимогами технічних умов і відповідних стандартів; можливість вільного переміщення військового майна; функціональне призначення військового майна тощо [53, с. 159].

Водночас, на нашу думку, ці критерії класифікації не є вичерпними. Підтвердженням цього є ситуація, коли суб'єкти, які здійснюють відчуження військового майна, враховують не лише зазначені критерії, а групують майно, пропоноване до відчуження, за галузевою належністю (наприклад, Державне зовнішньоторговельне та інвестиційне підприємство «Промоборонекспорт», яке за дорученням Уряду України здійснює продаж надлишкового майна Збройних сил України).

Ситуація, що свідчить про постійні динамічні зміни з критеріями класифікації військового майна, пов'язана також з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Окремою категорією військового майна, яке з'явилося в обігу, є трофейне майно, статус якого також потребує належної правової кваліфікації.

Зі змісту п. 12 ст. 2 наказу Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права в Збройних Силах України» від 23 березня 2017 року № 164 року вбачаємо, що трофейне майно може бути використано після захоплення, зокрема за цільовим призначенням. Військові трофеї – захоплене в противника озброєння, військова техніка та інше військове

майно, яке може використовувати сторона, що їх захопила. Перед тим, як використовувати військові трофеї, з них необхідно зняти емблеми й знаки противника та встановити власні емблеми (знаки). Військові трофеї належать державі, а не окремим військовослужбовцям [117].

Про це також зазначила суддя ККС Верховного Суду О. Булейко, яка акцентувала на тому, що «захоплене в противника озброєння, військова техніка та інше військове майно, яке може використовуватися стороною, що їх захопила, є військовими трофеями. Тому їх захоплення не вважається мародерством. Такі трофеї є власністю держави, а не певних військовослужбовців, і після завершення війни їх потрібно буде повернути державі. Якщо військове майно знайшла цивільна особа, вона зобов'язана здати його правоохоронним органам» [97]. На думку О. Лимаря, «трофейне майно, яке було залишене ворогом на полі бою, для того, щоб воно стало військовим, необхідно узаконити відповідним актом передачі військової частини ЗСУ» [81].

На наш погляд, класифікацію військового майна з метою його відчуження слід здійснювати на підставі його придатності до використання за функціональним призначенням. Зазначимо, що основним науковим методом, застосованим до класифікації військового майна як об'єкта, є аналіз, а суб'єктами, які здійснюють класифікацію військового майна, є Міністерство оборони України, Кабінет Міністрів України як органи управління військовим майном; підприємства, організації, установи різних форм власності, які уповноважені здійснювати оперативне управління військовим майном, а також науковці й фахівці, які займаються питаннями дослідження правового режиму військового майна [159, с. 93].

Іншою проблемою, яка тісно пов'язана з класифікацією військового майна, є відсутність дієвого контролю щодо управління військовим майном. Ми вважаємо, що необхідно підвищувати ефективність управління майном військових формувань на всіх етапах його функціонування. Видається, що одним із таких засобів є впровадження

процедури кодифікації предметів, що постачають силам оборони України для виконання ними спільних завдань з оборони держави [51, с. 177].

Кодифікація забезпечує створення бази даних (каталогу) предметів, які потрібні для функціонування Збройних Сил України та їх застосування за призначенням – зразки озброєння та військової техніки, запчастини, предмети форми одягу, медичні засоби, продукти харчування та чимало іншого [111].

Також, на нашу думку, вирішенню проблемних питань, пов'язаних із класифікацією та функціонуванням військового майна, має сприяти створення єдиної системи логістики Збройних Сил України відповідно до стандартів НАТО. Отже, запровадження визначених, стандартизованих процедур щодо класифікації та функціонування військового майна й неухильне їх дотримання безпосередньо впливатиме на ефективність матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України, а отже, на підвищення обороноздатності держави й виконання завдань із забезпечення національної безпеки [51, с. 177].

1.3. Особливості адміністративно-правового режиму військового майна

Перш ніж з'ясувати особливості відчуження військового майна в різних адміністративно-правових режимах, на наш погляд, доцільно дослідити генезу понять «режим», «правовий режим» і «правовий режим майна». Слід урахувати, що всі зазначені поняття є міжгалузевими та за своєю суттю зводяться до правового регулювання певного об'єкта (явища) чи відносин. Щодо предмета нашого дослідження зазначимо, що адміністративно-правовий режим відчуження військового майна є актуальним питанням сьогодення та на перспективу й потребує правового аналізу.

Дослідники вивчають це поняття з початку 50-х років минулого століття й доходять висновку, що крізь призму теоретико-правових характеристик пострадянського соціального стану термін «правовий режим» розглядали як суто політичний регулятор [35, с. 82; 152, с. 46], натомість за радянських часів, крім політичності цього терміна, йому були притаманні унормованість і законність [2, с. 10], що загалом логічно обґрунтовано змістом політичних процесів, які істотно розширювали норми права, не дотримуючись його верховенства, керуючись лише «потребою» держави й окремих політичних особистостей.

В. Я. Настюк і В. В. Белєвцева зауважують, що поняття режиму розглядають як одну з найважливіших категорій юрисдикції [91, с. 49; 95, с. 19], оскільки ключову роль у його формуванні й становленні відіграли як суспільство, що уособлює коло самостійних індивідів, так і держава як явище самоорганізації суспільних ланок з метою спільного існування.

Учені стверджують, що державна влада як соціально-правовий феномен походить і частково ототожнюється з поняттям «правовий режим», оскільки він має бути чітко санкціонований і змістово наповнений [17, с. 11]. Поняття галузевого правового режиму вчені також тлумачать по-різному, адже кожній галузі права відповідає особливий правовий режим, що є суттєвим як у науковому, так і в практичному сенсі [95, с. 17].

В. В. Карелін зауважує, що «наявність конкретних правових режимів можна прослідкувати в галузях публічного права. У них правовий режим ґрунтується переважно на владній (імперативній) основі» [62, с. 44].

Ми поділяємо думку Т. П. Мінки стосовно того, що правовий режим – це зовнішній вияв (правова форма) правового регулювання в певній сфері суспільного життя. Правовий режим відображає динаміку правовідносин, якої досягають шляхом трансформації всіх елементів правового впливу: як правових засобів (норм права, актів реалізації та застосування, юридичних фактів тощо), так й інших правових явищ

(правосвідомості, правової культури, правових принципів, правового прецеденту), які у взаємодії досягають мети регулювання [90, с. 127].

Отже, *правовий режим* – це теоретична категорія юридичної науки, що означає певний набір методів і способів правового регулювання, за допомогою якого встановлюють особливий порядок правового регулювання суспільних відносин, зокрема й тих, що виникають у зв'язку з володінням, користуванням і розпорядженням майном [60, с. 57].

Аналізуючи правовий режим майна, слід розглянути думку В. С. Щербини, який зазначає, що правовим режимом майна суб'єктів господарювання в теорії господарського права є встановлені правовими нормами структура цього майна, порядок його придбання, використання і вибуття, порядок звернення на нього стягнення кредиторів [158, с. 123].

Досліджуючи профільний Закон [133], доходимо висновку, що законодавець поняттям правового режиму майна охоплює поняття майна, перелік органів, які здійснюють управління цим майном, особливості його статусу, порядок обліку та списання військового майна, правила щодо його формування і відчуження.

У цьому контексті слушною є думка П. Бурлаки, який переконаний, що «обороздатність України залежить від багатьох складових, однією з яких є належне матеріальне забезпечення Збройних Сил та інших військових формувань України, що включає придбання, використання, збереження і відчуження військового майна» [12].

Е. Г. Бойченко виокремлює майно ЗСУ та вважає, що особливості правового режиму майна ЗСУ мають врегулювати участь військових частин у майновому обігу, гарантувати стійкість матеріального забезпечення повсякденної життєдіяльності військ, збереження всіх видів майна, яким наділені Збройні Сили, і виявляються: в окреслених законом повноваженнях щодо володіння, користування та розпорядження цим майном; у спеціальних порядках здійснення його обліку, зберігання, використання, інвентаризації, списання, а також передачі в оренду,

відчуження та утилізації; у «балансовому» вигляді закріплення майна незалежно від його призначення та джерел надходження; у встановленні субсидіарної відповідальності МОУ за господарськими й похідними від них зобов'язаннями військових частин ЗСУ [6, с. 14].

Також Е. Г. Бойченко вважає, що «оскільки майно Збройних Сил становить матеріальну основу суверенітету держави, його правовий режим має свої особливості, порівняно з майном, закріпленим за більшістю державних установ. Така відмінність полягає і в тому, що майно, яке закріплюється за військовими частинами ЗСУ, обліковується, зберігається, використовується та списується (а в подальшому – передається, відчужується або ж утилізується) у спеціальному порядку» [7, с. 90].

Схожу думку пропонує С. Шешко, який доводить, що особливості правового режиму військового майна знаходять свій вияв у тому, що облік, інвентаризацію, зберігання, списання, використання та передачу військового майна здійснюють у спеціальному порядку, що визначає Кабінет Міністрів України [156, с. 141].

Ю. А. Поніматченко аргументує, що правовий режим майна Збройних Сил України є інструментом забезпечення боєготовності військових формувань [109, с. 70], а Д. І. Даценко обстоює позицію, що правовий режим майна військових організацій як метод правового регулювання ґрунтується переважно на централізованому, імперативному регулюванні (метод субординації), за якого регулювання згори вниз здійснюють на владно-імперативних засадах [25, с. 99].

У науці сформувалася думка, що правовий режим військового майна як правова категорія становить нормативно закріплений порядок регулювання діяльності органів військового управління щодо майна, яке знаходиться у віданні військових організацій, є комплексом правових засобів, що характеризується особливим поєднанням дозволів, заборон і позитивних зобов'язань [157, с. 168].

Л. О. Мойсей вважає, що правовий режим військового майна має передбачати певний порядок правового регулювання, який забезпечує держава через процес поєднання залучених для його здійснення способів, методів і принципів регулювання встановленого законодавством порядку. Продовжуючи думку, автор зазначає, що «процеси, пов'язані з адміністративно-правовим регулюванням режиму військового майна, є багатоскладовими, наділені певними особливостями, що вибудовуються за принципом управління таким майном у визначений законодавством спосіб» [93, с. 86].

З огляду на це, вважаємо, що правовий режим військового майна визначає: надійність і стабільність відносин, що складаються у сфері регулювання правового режиму майна військових організацій для забезпечення обороноздатності держави; співвідношення методів регулювання з правами посадових осіб, що наділені повноваженнями щодо розпорядження військовим майном; чітку регламентацію поряд з гарантуванням і захищеністю суб'єктивних прав посадових осіб [60, с. 58].

З огляду на ту обставину, що військові відносини завжди пов'язані адміністративно-управлінською ознакою, вважаємо логічним і доцільним застосувати саме щодо військового майна категорію «адміністративно-правовий режим».

На користь такої думки доцільно вказати на висновок В. В. Кареліна, який зазначає, що адміністративно-правовий режим загалом можна розглядати як універсальний комплексний засіб, призначений для забезпечення державного управління у сфері безпеки. Основу будь-якого адміністративно-правового режиму становлять засоби впливу на управлінську систему. Однак важливо визначити перелік суб'єктів і об'єктів правозастосування, перелік підконтрольних об'єктів. Крім того, необхідно запровадити в дію повноцінну систему управління, що існує паралельно зі звичайною системою влади [62, с. 44].

Слушною з цього приводу також є думка Ю. Д. Кучинського, який акцентує на тому, що «однією з особливостей правового режиму військового майна України є встановлення імперативної моделі його адміністративно-правового регулювання» [79, с. 90]. Продовжуючи думку, автор визначає поняття механізму адміністративно-правового регулювання режиму військового майна в Україні як систему адміністративно-правових засобів й інших елементів, пов'язаних між собою, які в комплексі забезпечують стабільність правового режиму військового майна, дотримання його всіма суб'єктами правовідносин [79, с. 93].

Адміністративно-правовий режим, визначає Н. В. Коваленко, – це особливий порядок правового регулювання, запровадження якого обумовлено специфікою предмета регулювання, що полягає у встановленні сукупності правил, сформульованих у формі дозволів, заборон, регламентів, процедур, яких повинні дотримуватися суб'єкти публічного управління з метою якомога ефективнішого забезпечення прав, свобод, законних інтересів фізичних осіб, прав і свобод юридичних осіб [71, с. 5].

Т. П. Мінка виокремлює такі види режимів: режими різних правових станів (режими надзвичайного, воєнного станів, режими безпеки польотів цивільної авіації, режими карантинних зон тощо); режими територій (режим заповідників, прикордонний режим, режим у пунктах пропуску через державний кордон, режим зони радіоактивного забруднення тощо); режим обігу предметів (об'єктів) (режим обігу інформації, режим обігу зброї тощо); режими видів діяльності (режими господарської діяльності, режим підприємницької діяльності, режим здійснення валютних операцій тощо) [92, с. 453]. Така класифікація режимів є доволі лаконічною, проте, на нашу думку, її не можна вважати завершеною, зокрема тому, що суспільні відносини не є сталими і виклики, які стоять перед правом як регулятором суспільних відносин, зумовлюють розвиток методів і способів правового регулювання.

Керуючись загальною класифікацією та здобутками адміністративно-управлінської науки, автор доповнює поділ адміністративно-правових режимів за критеріями часової ознаки на постійні (режим законності) і тимчасові (режим воєнного стану); за територією – на ті, які діють на всій території (паспортний режим), і ті, які діють на окремій території (режим заповідників); за особливостями суб'єкта або об'єкта (наприклад, режимами обігу зброї, режим перебування іноземців або осіб без громадянства, режим біженців, режим валютних операцій тощо); за функціональним призначенням – на регулятивні (режими підприємницької діяльності) й охоронні (режим охорони об'єкта) [92, с. 454].

На нашу думку, максимально повною є класифікація спеціальних адміністративно-правових режимів, запропонована С. О. Кузніченком. Дослідник акцентує на тому, що спеціальні адміністративно-правові режими можна класифікувати: за юридичною силою акта, що закріплює режим (режими, встановлені законами України й підзаконними нормативно-правовими актами); за територією дії режиму (режим, що діє на території всієї держави, її окремої частини); за часом дії (постійні й тимчасові); за об'єктом-носієм (режими територій, окремих об'єктів і документів, режими видів діяльності); за масштабом свободи громадян та організацій у використанні своїх можливостей для реалізації суб'єктивних прав (пільгові й обмежувальні режими); за глибиною змін у конституційному статусі громадян та організацій (звичайні й надзвичайні режими) [76, с. 23–24].

Я. Павлович-Сенета і Н. Дідик вважають, що запровадження надзвичайних адміністративно-правових режимів пов'язане з необхідністю здійснення специфічної діяльності, яка спрямована передусім на ліквідацію обставин, об'єктивно небезпечних для суспільства й держави. Запровадження надзвичайних адміністративно-правових режимів завжди приводить виникнення певних адміністративно-правових наслідків. Це,

зокрема, зміна компетенції органів державної влади ц органів місцевого самоврядування, створення тимчасових органів управління, зміна правового статусу фізичних (обмеження прав і свобод) та юридичних осіб тощо [101, с. 522].

Наприклад, М. Ю. Веселов стверджує, що такі правові режими, як режим АТО на Сході України, а також режим проведення так званих заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі та стримування збройної агресії рф у Донецькій і Луганській областях, не є в чистому вигляді антитерористичними операціями. Утім за сукупністю певних ознак (юридичного та фактичного змісту) їх слід визнати особливими адміністративно-правовими режимами, але не типовими, а «змішаними» чи «гібридними» [14, с. 64].

У контексті предмета нашого дослідження ми поділяємо позицію С. О. Кузніченка, який вважає, що «спеціальні адміністративно-правові режими залежать від специфіки об'єкта правового регулювання, і доходить висновку про те, що всі об'єкти спеціальних адміністративно-правових режимів пов'язані або із забезпеченням безпеки, або з економічними інтересами держави» [77].

Таке твердження безумовно є слушним щодо адміністративно-правового режиму військового майна, оскільки військове майно безпосередньо пов'язано як із забезпеченням безпеки, так і з економічними інтересами держави. Доцільно звернутися до Звіту ТСК ВРУ для проведення розслідування відомостей щодо фактів розкрадання в ЗСУ та підризу обороноздатності держави в період з 2004-го до 2017 року, у якому зазначено, що «майно Збройних Сил України, яке вивільнялося внаслідок скорочення війська, стало предметом зловживань під час його реалізації як надлишкового» [40].

Отже, маємо констатувати, що негативні наслідки як економічного, так і безпекового спрямування, що отримала наша держава на початку 2014 року, пов'язані, зокрема, із суттєвим зниженням рівня боєздатності

військ (сил). Справді, політика вищого керівництва держави зводилася до необ'єктивної оцінки потенційних загроз і військово-політичної обстановки загалом, що мало наслідком вилучення майна, військової техніки й озброєння і передачі до складу надлишкового майна з метою його подальшого продажу та реалізації [56].

Прикладом неправомірних дій та масштабу збитків, яких зазнала держава внаслідок незаконного вилучення майна, зміни його правового статусу й переведення в розряд надлишкового, є дані, наведені у Звіті. Протягом 2014–2018 років Міністерство оборони України повернуло до бойового складу й потреб Збройних Сил України військове майно, яке в попередні періоди було включено до переліків майна, що підлягає реалізації, а саме 18 862 одиниці озброєнь і військової техніки (ОВТ), зокрема: автомобільної служби – 1332 одиниці техніки; бронетанкової служби – 2567 одиниць; ракетно-артилерійської служби – 10 143 одиниці; ВМС України – 15 одиниць; військово-повітряних сил (літаки, вертольоти) – 131 одиниця; авіаційне озброєння – 77 найменувань; авіаційно-технічної служби – 75 одиниць; зенітно-ракетної та радіотехнічної служби – 223 одиниці; інженерно-аеродромної служби – 4 одиниці; електрогазової служби – 85 одиниць; продовольчої служби – 2041 одиниця; РХБЗ – 452 одиниці; служби зв'язку – 56 одиниць; служби військового сполучення – 11 одиниць; медичної служби – 196 одиниць; служби пально-мастильних матеріалів – 132 одиниці; служби радіоелектронної боротьби – 4 одиниці; інженерної служби – 1395 одиниць [40].

З огляду на це, ТСК ВРУ доходить висновку, що «18 862 одиниць озброєнь і військової техніки, які до 2014 року були віднесені до категорії надлишкового майна, що планувалося до реалізації, але з різних причин не були реалізовані, виявилися цілком потрібними ЗСУ для виконання завдань за призначенням, а також придатними для використання для забезпечення потреб оборони, що свідчить про те, що таке майно

неправомірно та необґрунтовано було віднесене до переліків військового майна, яке й реалізувати, адже під час особливого періоду таке майно знадобилося і повернуте до Збройних Сил України» [40].

Непоодинокими є випадки, які пов'язані з порушеннями правового режиму обліку військового майна, що також становить істотну загрозу економічним інтересам держави. О. Мельник та В. Тенєшев зазначають, що після анексії Автономної Республіки Крим Міністерство юстиції, готуючи заяву до суду щодо компенсації за майно, яке там залишилося, звернулося до Міністерства оборони України з проханням надати переліки майна, яке знаходилося у військових частинах півострова. Під час інвентаризації постали проблеми, пов'язані з браком документації, належних реєстрів, баз даних та інших обліків майна й нерухомості. Унаслідок цього інвентаризацію окремих об'єктів здійснювали комісійно шляхом опису за фактом наявності майна, а іноді – «зі слів посадових осіб» [161, с. 69].

Ю. Д. Кучинський виокремлює структурні елементи механізму адміністративно-правового регулювання режиму військового майна: 1) акти адміністративно-правового регулювання, організаційні акти й акти реалізації; 2) принципи, мета й завдання адміністративно-правового режиму військового майна в Україні; 3) адміністративно-правові та інші правовідносини, що виникають у сфері використання військового майна в Україні; 4) адміністративна відповідальність за порушення режиму військового майна в Україні [79, с. 92].

Загалом поділяючи структурну характеристику механізму адміністративно-правового регулювання режиму військового майна, запропоновану Ю. Д. Кучинським, вважаємо, що механізм адміністративно-правового регулювання режиму військового майна є поняттям ширшим щодо адміністративно-правового режиму військового майна, зокрема адміністративно-правового режиму відчуження військового майна.

Повертаючись до предмета нашого дослідження, слід зазначити, що, керуючись класифікацією адміністративно-правових режимів, запропонованих Т. П. Мінкою, доцільно розглядати відчуження військового майна за специфікою об'єкта (тобто безпосередньо військового майна) з огляду на процедурні та змістові особливості в різних адміністративно-правових режимах у значенні «режими різних правових станів» (наприклад, режим воєнного стану, режим надзвичайного стану).

Отже, розглядаючи відчуження військового майна, схвалюємо думку С. О. Іванова про те, що відчуження військового майна після його списання здійснює Міноборони через визначені КМУ організації шляхом проведення тендеру. Загалом виокремлюють такі форми відчуження військового майна: *на платних засадах* (проведення тендерів або через мережу підприємств військової торгівлі) і *безоплатну* (передача до комунальної власності відповідно до Порядку вилучення і передачі військового майна Збройних Сил, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 року № 1282) [41, с. 122].

Обравши за основу Положення про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2000 року № 1919, яким передбачено форму відчуження військового майна на платних засадах, слід зауважити, що в цьому Положенні встановлено, що відчуження військового майна – вилучення військового майна із Збройних Сил унаслідок його реалізації через уповноважені підприємства (організації), а реалізація військового майна – господарська операція, що здійснюється уповноваженим підприємством (організацією) згідно з договорами купівлі-продажу, міни, поставки й іншими цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на військове майно іншим юридичним або фізичним особам на платній або компенсаційній основі, зокрема господарська операція щодо продажу об'єктів нерухомого військового майна разом із земельними ділянками, на яких вони розташовані [131].

На підставі викладеного вище доходимо проміжного висновку, що адміністративно-правовий режим відчуження військового майна передбачає *наявність особливого об'єкта* (тобто військового майна, яке є державним майном, закріпленим за військовими частинами Збройних Сил), *суб'єктів відчуження* (Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, уповноважені підприємства (організації)) та визначену *процедуру відчуження*, яка передбачає вилучення військового майна внаслідок його реалізації. Крім цього, слід зазначити, що процедурі відчуження обов'язково передуює списання військового майна, а процедура відчуження, на нашу думку, має охоплювати оцінку вартості військового майна, використання системи електронних торгів і громадський контроль щодо відчуження військового майна [45, с. 37].

Відповідно до п. 1.5 Порядку списання військового майна у Збройних Силах України, списання військового майна (крім будівель (споруд)) проводять за актами якісного (технічного) стану, інспекторськими посвідченнями й актами списання. Списання будівель (споруд) проводять за актом списання будівель (споруд) і за інспекторськими посвідченнями на списання будівель (споруд). У п. 2.1 цього Порядку передбачено, що організацію списання військового майна покладено на відповідних командирів (начальників) військових частин (установ, організацій). Списання військового майна, яке знаходиться на обліку в структурному підрозділі Міністерства оборони України, уповноваженому здійснювати облік надлишкового військового майна, здійснюють його керівник (за погодженням відповідної служби забезпечення), заступники Міністра оборони України (згідно з наданими повноваженнями) і Міністром оборони України [125].

П. М. Кондик вважає, що до повноважень Міноборони належить встановлення порядку списання військового майна. Таке право отримують командири військових частин і посадові особи органів військового управління відповідно до їх компетенції (йдеться про ті граничні суми в

коштах, у межах яких відповідні посадові особи можуть списувати матеріальні цінності) [72, с. 70].

Ю. Д. Кучинський зазначає, що суб'єкти, уповноважені на списання військового майна, мають такі повноваження: затверджувати акти на переведення військового майна в останню (найнижчу) категорію; призначати комісію для списання військового майна [78, с. 80].

Слушною є позиція С. О. Іванова, який стверджує, що «військові частини мають право списувати майно, у якого закінчилися строки служби (придатності, носіння) або закінчився установлений технічний ресурс. Після здійснення списання військового майна командир військової частини має право на його відчуження. Військове майно втрачає статус військового з дня затвердження акта про його прийняття-здачу, крім випадків, коли воно передане до сфери управління міністерств, інших органів виконавчої влади» [41, с. 123].

Окремо розглядаючи питання відчуження військового майна, поділяємо думку Е. Г. Бойченка, який аргументує, що особливі правила відчуження чи реалізації майна Збройних Сил або ж його утилізації також регламентовані спеціальними постановами Уряду країни. Автор переконаний, що ці дії відбуваються тільки щодо майна, списаного з обліку військових частин (тобто після списання це майно юридично, а часто – і фактично, вилучають зі сфери оперативного управління Збройних Сил і передають уповноваженим суб'єктам господарювання – невійськовим організаціям), а тому тут може йтися лише про елементи правового режиму військового майна (з огляду на його функціональну належність), але в жодному разі не про елементи правового режиму майна військових частин ЗСУ [7, с. 93]. Наступним елементом досліджуваного питання відчуження військового майна є особливості його відчуження в різних адміністративно-правових режимах. У цьому випадку ми аналізуємо адміністративно-правові режими різних правових станів.

Г. Г. Гриценко вважає, що стан як термін сучасного законодавства пов'язують з: а) особливим правовим режимом суспільного життя (воєнний, надзвичайний стан, стан війни тощо); б) юридичним статусом особи як громадянина, що зумовлено фактами народження, одруження, розірвання шлюбу, смерті тощо (стан цивільний, сімейний); в) фізичним чи психічним станом особи як обставини, кваліфікуючої ознаки або підстави застосування норми права (стан здоров'я, стан безпосередній, стан сильного душевного хвилювання, сп'яніння тощо) [23, с. 92].

К. В. Бондаренко визначає, що правовий стан є комплексною категорією права, яку можуть використовувати різні галузі права для характеристики й пояснення правових явищ і правовідносин, що регулюються конкретними галузями, набуваючи нових особливостей. Правовий стан є обумовленим соціально-культурними умовами життєдіяльності суспільства різновидом соціального стану, який становить спосіб юридичного буття суб'єктів, об'єктів або суспільних відносин у визначений проміжок часу у визначеному просторі, здебільшого закріплений у встановленому законом порядку. Автор пропонує використовувати категорію «правовий стан» у науці адміністративного права як один з елементів змісту об'єкта державного управління [8, с. 18]. Визнаючи доцільність класифікації станів, розробленої Г. Г. Гриценко, вважаємо, що у випадку відчуження військового майна слід розглядати цю процедуру з позиції наявності спеціальних заборон, дозволів, зобов'язань, які запроваджені в межах воєнного та надзвичайного станів як особливих правових режимів суспільного життя.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, який вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення

загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини ц громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [132].

Надзвичайний стан – це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях у разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче ніж загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або в разі спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози й забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження в здійсненні конституційних прав і свобод людини й громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [134].

Зі змісту обох визначень доходимо висновку, що ці правові режими є підставами для застосування певних обмежень і заборон, а також підставами саме для вилучення майна, необхідного в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Така думка ґрунтується на тому, що в ст. 1 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» вилучення майна тлумачать як позбавлення державних підприємств, державних господарських об'єднань права господарського відання або оперативного

управління індивідуально визначеним державним майном з метою його передачі для потреб держави в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану [129].

Логічно припустити, що до таких суб'єктів належать і державні підприємства й державні господарські об'єднання, які належать до сфери управління Міністерства оборони України, тобто за цим Законом правомочності щодо вирішення фактичної долі майна знову переходять до держави-власниці. Щодо майна, яке вже має статус військового, стосовно якого виконано у встановленому законом порядку процедуру списання і є необхідність його реалізації на підставі укладених угод, маємо зазначити, що доцільним є аналіз практики укладання угод на реалізацію військового майна в період воєнного чи надзвичайного стану. Оскільки наявність такої практики, а також наявність або відсутність заборон чи обмежень на реалізацію військового майна з огляду на запровадження воєнного чи надзвичайного станів свідчатиме про те, чи впливають означені правові режими на наявність правовідносин щодо відчуження військового майна [57].

Отже, ураховуючи погляди вчених щодо правового режиму як юридичної категорії, можемо визначити *адміністративно-правовий режим військового майна* як обсяг прав й обов'язків органів військового управління та підпорядкованих підрозділів стосовно майна, закріпленого за ними, а також порядок його набуття, використання і відчуження, де відчуження слід тлумачити як комплексну процедуру, щодо якої застосовують визначений законом порядок проведення, а в умовах особливих правових станів передбачені додаткові способи правового регулювання (заборони, дозволи, зобов'язання) [45, с. 38].

Висновки до розділу 1

У розділі проаналізовано теоретичні аспекти дослідження категорії «військове майно» як об'єкта відчуження, методичні підходи до класифікації військового майна, а також особливості використання військового майна в різних адміністративно-правових режимах, що надало можливість обґрунтувати низку теоретичних висновків і практичних рекомендацій.

Майно за загальним правилом має такі кваліфікаційні ознаки: цивілістична/господарська природа, вартісне визначення та облік у передбаченій законом формі. Щодо військового майна, поряд із зазначеними вище ознаками, наявні і специфічні, які свідчать про адміністративно-правову природу військового майна, передусім з огляду на відносини, предметом яких є таке майно. На підставі дослідження військового майна в значенні об'єкта відчуження, тобто як статичної правової категорії, констатовано, що специфічними ознаками є закріплення майна за конкретною військовою частиною і мета (цільове призначення) використання майна.

Відчуження військового майна вирізняється й іншими спеціальними ознаками, зокрема наявністю тендеру як спеціальної процедури визначення уповноважених підприємств й організацій та обов'язковість списання військового майна перед відчуженням, а також те, що реалізація військового майна відбувається через уповноважені підприємства (організації), зокрема ті, які належать до складу Державного концерну «Укроборонпром».

Від обраної методики класифікації військового майна залежить ефективність розподілу їх за кластерами, що є основою для низки операцій, пов'язаних з військовим майном, зокрема і його відчуженням. Класифікація є аналітичною діяльністю щодо розподілу досліджуваного об'єкта на складові, а в межах нашого дослідження класифікація

військового майна ґрунтується на методі наукового аналізу, який відображає діяльнісний підхід.

Класифікацію військового майна здійснюють за різними критеріями, серед яких: категорії військового майна; ступінь придатності військового майна; гатунки (сорт) військового майна згідно з вимогами технічних умов і відповідних стандартів; можливість вільного переміщення військового майна; функціональне призначення військового майна тощо. Ці критерії класифікації не є вичерпними. Підтвердженням цього є ситуація, коли суб'єкти, які здійснюють відчуження військового майна, ураховують не лише виокремлені критерії, а групують майно, пропонуване до відчуження за галузевою належністю. З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну окремою категорією військового майна, яке з'явилося в обігу, є трофейне майно, статус якого потребує належної правової кваліфікації.

Вирішення проблемних питань, пов'язаних із класифікацією та функціонуванням військового майна, тісно пов'язане зі створенням єдиної системи логістики Збройних Сил України відповідно до стандартів НАТО. Запровадження визначених, стандартизованих процедур щодо класифікації та функціонування військового майна й неухильне їх дотримання безпосередньо впливатиме на ефективність матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України, а отже, на підвищення обороноздатності держави та виконання завдань із забезпечення національної безпеки.

Для визначення особливостей відчуження військового майна в різних адміністративно-правових режимах розглянуто відчуження військового майна з позиції аналізу адміністративно-правового режиму відчуження військового майна (як адміністративно-правового режиму спеціального об'єкта – військового майна), а також розглянуто режим відчуження військового майна (з позиції аналізу адміністративно-правових режимів різних правових станів).

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКОВИМ МАЙНОМ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

2.1. Функціональна характеристика суб'єктів відчуження військовим майном

Розглядаючи питання класифікації управлінських повноважень компетентних органів у системі Міністерства оборони України та Збройних Сил України щодо відчуження військового майна, вважаємо, що необхідно здійснювати поділ таких повноважень за структурно-функціональним критерієм. У Збройних Силах України майнові відносини, як і будь-які інші відносини, мають адміністративно-управлінську й організаційну складову. Ми вважаємо ефективне управління військовим майном – одним із першочергових завдань органів військового управління. У ст. 2 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» органами, які здійснюють управління військовим майном, визначено Кабінет Міністрів України й Міністерство оборони України [133].

С. О. Іванов у роботі «Правовий режим майна, закріпленого за військовими частинами» пропонує таку ієрархічну схему управління військовим майном: КМУ встановлює порядок надання Збройним Силам України, іншим військовим формуванням об'єктів державного майна, Міноборони як найвищому галузевому органу виконавчої влади надано повноваження щодо закріплення державної власності за військовими частинами, закладами, установами й організаціями Збройних Сил України, а безпосереднє володіння та користування майном казни із статусом «військове» для виконання поставлених завдань здійснюють військові

частини як основні бойові й адміністративно-господарські одиниці [41, с. 118].

Поділяючи думку автора, зазначимо, що Генеральний штаб здійснює заходи щодо розвитку Збройних Сил України, їх технічного оснащення, підготовки та всебічного забезпечення, визначення основ їх застосування [130]. З огляду на зміст Статуту Державного концерну «Укроборонпром», слід зазначити, що функції з управління концерном і контроль за його діяльністю здійснює Кабінет Міністрів України, а концерн своєю чергою здійснює управлінські повноваження щодо учасників концерну [26]. Пунктом 7 постанови КМУ «Про затвердження Порядку логістичного забезпечення сил оборони під час виконання завдань з оборони держави, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності» від 27 грудня 2018 року № 1208 визначено, що загальне управління системою логістичного забезпечення сил оборони під час їх застосування здійснює Генеральний штаб Збройних Сил, який відповідно до наданих законодавством повноважень здійснює безпосереднє військове керівництво силами оборони. Безпосереднє управління логістичним забезпеченням сил оборони під час їх застосування відповідно до наданих законодавством повноважень здійснюють відповідний орган військового управління Збройних Сил, до повноважень якого належать питання організації логістичного забезпечення, командувачі відповідних угруповань сил оборони, а також керівники відповідних центральних органів виконавчої влади, органів військового управління (органів управління), сили й засоби яких виконують специфічні завдання в інтересах створених угруповань сил оборони, проте не ввійшли до їх складу [123].

Вагоме місце в системі логістичного забезпечення ЗСУ й інших військових формувань має транспортна система держави.

Україна має розвинену національну транспортну систему. Залізниці держави за своїм технічним оснащенням і запасами матеріалів здатні

виконувати військові перевезення високими темпами. Поряд із залізничними перевезеннями важливе значення мають автомобільні перевезення. Через високу уразливість залізничних шляхів від ударів високоточної зброї противника й обмежені можливості повітряного та річкового транспорту значну кількість перевезень здійснюватиме автомобільний транспорт. Не виключено, що в низці випадків автомобільні шляхи залишаться єдиним видом сполучення під час забезпечення стратегічного розгортання, маневру військ (сил), поповнення резервами та всім необхідним для їх життєдіяльності. Загалом транспортна мережа в Україні розвинена рівномірно й досить добре та перебуває в задовільному стані, що сприятиме мобільності військ (сил) під час виконання завдання. Наразі підтримання технічного стану транспортної мережі потребує значних матеріальних затрат. Підготовка території та її комунікацій є складовою підготовки країни й окремих населених пунктів до оборони [89, с. 9].

З цього приводу основним суб'єктом управлінських повноважень щодо відчуження військового майна є Головне управління майна та ресурсів Міністерства оборони України (далі – ГУМР МОУ) як орган військового управління, що виконує завдання із забезпечення реалізації державної політики з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони й військового будівництва в мирний час та особливий період, а також завдання і функції, покладені на Міноборони [106].

Дослідження ролі й місця ГУМР МОУ в системі суб'єктів управління військовим майном логічно побудувати за принципом системності, відповідно до якого будь-який предмет слід розглядати як упорядковану єдність щодо самостійних частин або сторін (підсистем, елементів), кожна з яких виконує певні функції в житті цього предмета [37, с. 57].

В. І. Зацерковний, І. В. Тішаєв, В. К. Демидов у праці «Методологія наукових досліджень» зазначають, що в межах принципу системності

розрізняють такі види підходів: структурно-функціональний; системно-діяльнісний; системно-генетичний та інші підходи. Продовжуючи думку, автори стверджують, що сутність структурно-функціонального підходу полягає у виокремленні в системних об'єктах структурних елементів (компонентів, підсистем) і визначенні їхньої ролі (функцій) у системі. Елементи й зв'язки між ними створюють структуру системи. Кожний елемент виконує свої специфічні функції, які «працюють» на загальносистемні функції. Структура характеризує систему в статичі, функції – у динаміці. Між ними є певна залежність [37, с. 58].

Структурно-функціональний метод охоплює дві складові. Структура – це будова якого-небудь об'єкта, поділ його на елементи. Деякі з них є головними, є і зовсім незначні. Проте відмітна риса – їх зв'язок один з одним. Кожен пункт має власне місце в системі. Інша складова структурно-функціонального методу дослідження пов'язана з роллю та призначенням цих елементів. Розглянуто їх характеристику, виконання відповідно до функцій, а отже, і вплив елементів на об'єкт загалом і зовнішнє середовище [87].

Цікавим у межах предмета нашого дослідження є визначення структурно-функціонального аналізу як методу дослідження складних системних об'єктів на підставі виокремлення в них структури – сукупності стійких відносин і взаємозв'язків між її елементами та їхньої ролі (функцій) у взаємодії. Структуру в межах цього методу тлумачать як щось інваріантне (незмінне) за певних перетворень, а функцію – як «призначення» кожного з елементів цієї системи (наприклад, функції якого-небудь біологічного органу, функції держави, функції теорії тощо). Основні вимоги (процедури) структурно-функціонального методу (який часто розглядають як різновид системного підходу) такі:

- а) вивчення будови, структури системного об'єкта;
- б) дослідження його елементів та їхніх функціональних характеристик;

- в) аналіз зміни цих елементів та їхніх функцій;
- г) розгляд розвитку (історії) системного об'єкта загалом;
- д) подання об'єкта як системи, що функціонує гармонійно, усі елементи якої «працюють» на підтримку цієї гармонії [87].

О. М. Бериславська в статті «Структурно-функціональна характеристика системи управління підготовкою фахівців цивільно-військового співробітництва» акцентує на використанні структурно-функціонального методу як найприйнятнішого саме для дослідження суб'єктів управління підготовкою фахівців цивільно-військового співробітництва, оскільки за допомогою визначення компетенції зазначених суб'єктів можна проаналізувати їх регулятивний вплив на об'єкт управління, а саме на установи, які задіяні в процесі підготовки фахівців цивільно-військового співробітництва, як структурному елементі системи військової освіти й безпосередньо фахівців цивільно-військового співробітництва [3, с. 111].

Д. В. Власенко, аналізуючи адміністративно-правові аспекти формування та розвитку Національної поліції України, виокремлює системно-структурний метод як ключовий під час дослідження ролі та місця органів Національної поліції в структурі державного механізму в Україні. Автор доходить висновку про те, що поліція є структурним елементом системи органів виконавчої влади, який своєю чергою також може бути досліджений як система, що охоплює сукупність взаємодоповнюваних елементів. Крім цього, важливим аспектом розуміння системи є те, що вона не є сталою та незмінною. Тобто система не може бути створена раз і назавжди, вона постійно зазнає зовнішнього і внутрішнього впливів, завдяки чому відбувається її розвиток. Водночас розвиток передбачає якісні зміни в системі, а отже, змінюються елементи системи шляхом поділу, злиття або перетворення, відбувається інтегрування нових елементів, а також зміна принципів і механізмів організаційної взаємодії між ними. З огляду на думку вчених про те, що

досліджуваний предмет може не бути розвиненою системою, його частини та їх функції можуть бути змішані, нерозвинуті, недостатньо відособлені [15, с. 40], тож вважаємо, що саме структурно-функціональний аналіз повноважень ГУМР МОУ дасть змогу виявити прогалини в правовому регулюванні механізму відчуження військового майна та запропонувати оптимізацію наявного механізму.

У Положенні про Головне управління майна та ресурсів, затвердженому наказом Міністерства оборони України від 28 травня 2021 року № 142, визначено основні завдання та функції, порядок взаємодії з іншими структурними підрозділами, повноваження начальника ГУМР і повноваження щодо підприємств, установ й організацій Міністерства оборони України [106].

Є. І. Білокур вважає, що функції державного управління здійснюють загалом щодо всієї організаційної структури державного управління, а функції органів державного управління – конкретним визначеним органом. Авторка акцентує на тому, що функції органів державного управління не вичерпуються функціями органів виконавчої влади, так само як і діяльність виконавчої влади не вичерпується здійсненням функцій тільки державного управління [4, с. 8–9].

А. В. Соколов слушно зауважує, що функції органів виконавчої влади визначають функціями державного управління, фактично вони є частиною функцій державного управління загалом і зумовлені спільними завданнями державного управління, такими як підвищення рівня громадського добробуту, задоволення соціальних потреб й інтересів, забезпечення правопорядку та безпеки тощо [147]

Продовжуючи думку, автор зазначає, що функції органів виконавчої влади реалізують у межах різних функціональних галузей (напрямів діяльності). Наприклад, у Канаді виокремлено 23 функціональні області (напрями) діяльності органів виконавчої влади, 12 з яких належать до зовнішніх – соціально-економічний розвиток, наука і генерація знань,

природні ресурси, захист довкілля, охорона здоров'я, правоохоронна, демократичні права та права людини, соціальна політика, культура, освіта, громадська безпека, судова система, національна безпека й оборона [147].

Я. В. Журавель слушно зазначає, що поняття «функції», «компетенція», «повноваження» органів виконавчої влади не є тотожними чи взаємозамінними, їх необхідно розмежовувати за змістом, значенням, структурою логічно пов'язаних внутрішніх елементів і за функціональним призначенням [34, с. 161].

Т. О. Мацелик вважає, що всі функції органів виконавчої влади можна поділити на два рівні – основні й допоміжні. До основних функцій авторка відносить регулятивно-управлінську функцію виконавчої влади та функцію охорони громадського порядку й забезпечення національної (державної) безпеки. Допоміжні функції спрямовані на обслуговування основних функцій, зокрема нормотворча полягає у створенні органами виконавчої влади нормативних актів управління: оперативно-виконавча забезпечує реалізацію правових норм, що містяться як у законах, так і в підзаконних актах; юрисдикційна – діяльність її органів щодо застосування адміністративних, дисциплінарних, матеріальних і фінансових санкцій до громадян і працівників апарату державного управління, які вчинили правопорушення; сервісна – надання адміністративних послуг, спрямована на забезпечення умов для реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, здійснювана за їхньою ініціативою [84, с. 58–59].

І. О. Цурканова вважає, що до основних функцій слід відносити нормотворчу, забезпечувальну, правову, регулятивно-управлінську, контрольно-наглядову, координаційну, інформаційну й оборонну [154, с. 228].

Я. В. Журавель зазначає, що функції органів виконавчої влади реалізуються в межах різних функціональних напрямів діяльності, їх класифікацію здійснюють за різними підставами: залежно від критерію,

покладеного в її основу, виокремлюють основні і другорядні, загальні, спеціальні й допоміжні функції, функції-операції та функції-завдання [34, с. 159]. Досліджуючи Положення про Головне управління майна та ресурсів, зауважимо, що воно охоплює такі елементи: завдання, повноваження, права і відповідальність начальника Головного управління. Водночас у тексті Положення йдеться про завдання та функції, покладені на Міноборони, з цього логічним є висновок, що за класифікацією Я. В. Журавля в Положенні визначено саме функції-завдання. У науці панує думка, що функції та повноваження є структурними елементами компетенції. Ми вважаємо таку думку обґрунтованою з огляду на те, що нам необхідно висвітлити саме функції та повноваження ГУМР у сфері відчуження військового майна.

Слушним видається твердження Я. В. Журавля про те, що вирішення питання про функції органу безпосередньо зумовлені проблемою надання йому конкретних владних повноважень. Практика неодноразово підтверджувала положення, згідно з яким під час визначення компетенції органів державного управління не можна обмежуватися вказівкою на їхні функції, а слід також закріпити конкретні повноваження, необхідні для успішного їх здійснення. Для того щоб точно визначити компетенцію органу державного управління, необхідно з'ясувати характер завдань і функцій, на здійснення яких орган має юрисдикцію, а також територію та об'єкти, на які поширюються його повноваження [34, с. 160].

З огляду на це, вважаємо, що *функцією-завданням* ГУМР згідно з Положенням є «відчуження рухомого та нерухомого військового майна, земельних ділянок разом з розташованими на них об'єктами нерухомого військового майна», *завданням* є «підготовка пропозицій щодо відчуження або передачі військового майна та здійснення в установленому законом порядку його відчуження або передачі», а от *повноваження* відповідно до покладених завдань є конкретизованішими, що виявляється в тому, що ГУМР: організовує відчуження військового майна, що є придатним для

подальшого використання, але не може бути застосоване в повсякденній діяльності військ, надлишкового військового майна, зокрема озброєння і військової та спеціальної техніки, цілісних майнових комплексів, військових містечок та іншого нерухомого військового майна, списаного рухомого військового майна й військового майна, що підлягає утилізації; організовує відчуження земельних ділянок разом з розташованими на них об'єктами нерухомого військового майна; організовує відчуження нерухомого військового майна, яке може бути відчужено окремо від земельних ділянок; розробляє та подає у встановленому порядку на затвердження проекти переліків (додаткових переліків) рухомого військового майна ЗСУ, яке може бути відчужене, переліків (додаткових переліків) об'єктів нерухомого військового майна, яке може бути відчужено окремо від земельних ділянок, переліків (додаткових переліків) земельних ділянок, які можуть бути відчужені разом з розташованими на них об'єктами нерухомого військового майна; розробляє та подає пропозиції щодо відчуження військового майна і земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти нерухомого військового майна, що підлягає реалізації (зокрема військових містечок, частин військового містечка, окремих будівель, споруд) й організовує їх відчуження або передачу [106].

Вважаємо, що зазначені вище повноваження згруповані за об'єктом, а саме видом і категорією військового майна. Наступна група повноважень може бути віднесена до підготовчої діяльності з відчуження майна, а саме: розробляє пропозиції щодо використання надлишкового, списаного військового майна, його відчуження з метою подальшої реалізації через уповноважені Кабінетом Міністрів України підприємства (організації); розробляє та подає у встановленому порядку на затвердження переліки списаного рухомого військового майна, яке може бути відчужено; формує лоти щодо військового майна, яке може бути відчужено, з метою проведення конкурсного відбору суб'єктів оціночної діяльності для здійснення незалежної оцінки військового майна; організовує

встановленим порядком огляд військового майна, яке може бути відчужене; бере участь у видачі нарядів на вилучення надлишкового військового майна ЗСУ (крім стрілецької зброї, боєприпасів і нерухомого військового майна) [106].

Можемо дійти висновку, що формування системи суб'єктів управління військовим майном триває, а тому про вичерпний перелік таких суб'єктів не йдеться. Така позиція ґрунтується також на тому, що управлінські повноваження щодо військового майна можна досліджувати в широкому і вузькому значеннях. Це дасть змогу включити до системи суб'єктів управління військовим майном, крім Кабінету Міністрів України, Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України, ще й Верховну Раду України, начальників і командирів відповідних військових формувань Збройних Сил України, а також окремих військовослужбовців та підприємства, установи й організації, які здійснюють господарську діяльність у Збройних Силах України та у сфері оборони загалом.

Окрему групу *повноважень* формують повноваження з договірної роботи щодо відчуження військового майна, які поєднують як *підготовчу*, так і *контрольну діяльність*, зокрема: готує та укладає у встановленому порядку договори комісії про відчуження і реалізацію військового майна між Міноборони й підприємствами (організаціями), уповноваженими Кабінетом Міністрів України здійснювати реалізацію військового майна; визначає у встановленому порядку розмір комісійної плати уповноваженим Кабінетом Міністрів України підприємствам (організаціям) за виконання договорів комісії про відчуження та реалізацію військового майна; здійснює контроль за виконанням розрахунків відповідно до умов договорів комісії про відчуження та реалізацію військового майна [106]. Підсумовуючи викладене, вважаємо, що у випадку реорганізації ГУМР доцільно окремо розглянути функції та повноваження Управління відчуженням надлишкового військового майна

(яке заплановано створити), оскільки саме це управління буде головним органом військового управління у сфері відчуження військового майна, тобто матиме відповідний адміністративно-правовий статус [59].

Крім цього, слід зосередити увагу на окремих повноваженнях військової служби правопорядку щодо захисту військового майна й охорони військових об'єктів.

У ст. 3 Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» серед основних завдань Служби правопорядку визначено завдання щодо захисту майна Збройних Сил України від розкрадання та інших кримінально протиправних посягань і завдання з участі в охороні військових об'єктів та забезпеченні громадського порядку й військової дисципліни серед військовослужбовців у місцях дислокації військових частин, військових містечках, на вулицях і в громадських місцях. Майно Збройних Сил України ми визначаємо в контексті Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», а саме як державне майно, закріплене за військовими частинами, закладами, установами й організаціями Збройних Сил України.

2.2. Адміністративно-правові відносини щодо управління військовим майном

Досліджуючи механізм відчуження військового майна в Збройних Силах України, слід розглянути адміністративно-правові відносини щодо управління військовим майном, урахувуючи адміністрування поведінки суб'єктів таких відносин і перевагу організаційно-субординаційних повноважень у правовому регулюванні відносин з приводу військового майна. На основі структурно-функціонального методу ми маємо на меті дослідити повноваження окремих структурних підрозділів Міністерства

оборони України з приводу відчуження військового майна й запропонувати проєкт оптимізації зазначених структур.

За загальним правилом майнові відносини мають цивілістичну природу, але в Збройних Силах України майнові відносини, як і будь-які інші відносини, мають адміністративно-управлінську й організаційну складові [46, с. 55]. Водночас, з огляду на попередні висновки, адміністративно-правові відносини є складовим елементом адміністративно-правового режиму як ширшого поняття. Своєю чергою адміністративно-правові відносини також можна досліджувати у вузькому та широкому значеннях із їх прив'язкою до тієї сфери, де вони виникають.

Обравши за основу положення Закону України «Про правовий режим військового майна у Збройних Силах України», пропонуємо класифікувати адміністративно-правові відносини з приводу військового майна за критерієм їх співвідношення з адміністративно-правовим режимом військового майна. За таким критерієм ми виокремили: адміністративно-правові відносини з приводу обліку та списання військового майна в Збройних Силах України; адміністративно-правові відносини з приводу інвентаризації військового майна в Збройних Силах України; адміністративно-правові відносини щодо відчуження військового майна в Збройних Силах України; адміністративно-правові відносини щодо утилізації військового майна в Збройних Силах України [46, с. 55].

Також у науковій літературі досліджують інститут управління військовим майном, а тому безперечним є існування адміністративно-правових відносин з приводу управління військовим майном. На підтвердження цієї думки можемо навести тезу В. Й. Кіселя, який акцентує на тому, що «практичне значення інституту управління військовим майном полягає в тому, що зазначене речове право визначає співвідношення майнових прав військових формувань в Україні з правами держави, встановлення меж самостійності в майнових відносинах» [66, с. 110].

На важливості правового регулювання інституту управління військовим майном зосереджує увагу О. Г. Мельник, зазначаючи про те, що діяльність Міністерства оборони України та Збройних Сил України у сфері управління майном регламентована не лише чинним законодавством, а й відомчими нормативно-правовими актами, більшість яких дублюються або суперечать один одному. Продовжуючи думку, авторка доводить, що чинні нормативно-правові акти регулюють питання, пов'язані з організацією та веденням господарської діяльності у військових формуваннях, але проблемні питання правового регулювання як у практичних, так і в теоретичних аспектах управління майном військових формувань України залишаються невирішеними [85, с. 126].

З огляду на поставлену мету і використовуючи метод дедукції, необхідно проаналізувати такі загальні поняття, як «правові відносини» й «адміністративно-правові відносини», а потім дослідити конкретне поняття «адміністративно-правові відносини щодо управління військовим майном» [46, с. 55].

У науковій літературі правові відносини визначають як суспільні відносини, урегульовані нормою права, учасники яких мають суб'єктивні юридичні права й обов'язки. Традиційним є підхід, відповідно до якого правовідносини мають складну структуру й охоплюють такі елементи: суб'єкти, об'єкти, зміст правовідносин [13, с. 145]. Найлаконічнішим видається визначення, запропоноване класиком теорії держави і права О. Ф. Скакун, яка зауважувала, що «правовідносини – це врегульовані нормами права вольові суспільні відносини, що виражаються в конкретному зв'язку між правомочними і зобов'язаними суб'єктами – носіями суб'єктивних юридичних прав, обов'язків, повноважень і відповідальності – і забезпечуються державою» [145, с. 345]

Чимало є підходів до визначення адміністративно-правових відносин. Розглянемо деякі з них. Адміністративно-правові відносини у вузькому значенні – це суспільні відносини, урегульовані нормами

адміністративного права. Водночас адміністративно-правові відносини в широкому значенні – це форма соціальної взаємодії публічної адміністрації та об'єктів публічного управління, що виникає на підставі адміністративно-правових норм з метою забезпечення прав і свобод людини й громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства і держави, учасники якої мають суб'єктивні права та несуть юридичні обов'язки.

Професор І. П. Голосніченко доводить, що адміністративно-правові відносини є системою прав та обов'язків органів державної виконавчої влади, посадових осіб і службовців, громадян та інших суб'єктів [20, с. 9].

Колектив авторів – дослідників адміністративного права визначають адміністративно-правові відносини як різновид юридичних відносин, які виникають на основі адміністративно-правових норм, формально закріплених у правових актах, вони виявляють себе переважно у вигляді відносин праворегулятивних і правоохоронних, мають організаційний та виконавчо-розпорядчий характер, захищені державним примусом [1, с. 18].

Авторські підходи адміністративно-правових відносин ґрунтуються на характерних ознаках й особливостях, які й відрізняють адміністративно-правові відносини від інших видів правовідносин. З цього приводу Е. О. Шевченко виокремлює такі ознаки адміністративно-правових відносин: 1) виникнення у сфері публічного управління; 2) однією зі сторін обов'язково є орган влади; 3) урегульовані адміністративно-правовими нормами; 4) їх учасники є носіями прав й обов'язків у сфері державного управління; 5) є стосунками влади-підпорядкування і визначаються юридичною нерівністю сторін; 6) порушення стороною своїх обов'язків спричиняє її відповідальність перед державою; 7) для органів управління їх права є одночасно й обов'язками [155, с. 1118].

Адміністративно-правові відносини вирізняються такими особливостями: 1) вони нерозривно пов'язані з адміністративно-правовими нормами, виникають і здійснюються на їх основі; 2) основною їх метою є

забезпечення прав і свобод людини й громадянина, нормальне функціонування громадянського суспільства та держави; 3) вони врегульовують широке коло суспільних відносин між публічною адміністрацією та об'єктами публічного управління; 4) провідною рисою адміністративно-правових відносин є їх публічна природа, вони виникають за ініціативою будь-якої сторони, проте згода іншої сторони переважно не є обов'язковою; 5) адміністративно-правові відносини є переважно виконавчо-розпорядчими: у вузькому значенні суб'єкти публічного управління наділені владною компетенцією, а об'єкти зобов'язані виконувати їх законні вимоги; поряд із цим за широкого підходу сторони адміністративно-правових відносин завжди мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки, які взаємопов'язані між собою: кожному суб'єктивному праву однієї сторони відповідає юридичний обов'язок іншої, і навпаки; 6) вони мають свідомо-вольовий характер, адже держава через видання відповідних адміністративно-правових норм виражає свою волю народу України, учасники цих відносин здійснюють своє волевиявлення, усвідомлюють значення своїх дій та можуть нести за них відповідальність; 7) адміністративно-правові відносини охороняє держава, яка сприяє здійсненню суб'єктивних публічних прав і юридичних обов'язків, а в разі правопорушення притягує винну особу до адміністративної чи іншої юридичної відповідальності; 8) не належать до адміністративно-правових відносин між публічною адміністрацією та об'єктами публічного управління, якщо вони не ґрунтуються на праві.

У контексті нашого дослідження слід зосередити увагу на думці Ю. Д. Кучинського, який визначає адміністративні правовідносини, що виникають у сфері використання військового майна, як регламентовані нормами адміністративного законодавства суспільні правовідносини, зміст яких становлять права й обов'язки суб'єктів цих правовідносин щодо здійснення управління та створення організаційно-правових умов для забезпечення належного використання військового майна, а також

цільового і функціонального використання такого майна. З огляду на предметну особливість адміністративних правовідносин, що виникають у сфері використання військового майна, автор пропонує розділити їх на: «правовідносини щодо здійснення управління використанням військового майна; правовідносини щодо організації безпосереднього використання військового майна; правовідносини щодо застосування юридичної відповідальності за порушення режиму використання військового майна» [78, с. 79].

Серед сучасних дослідників-адміністративістів також слід виокремити працю Т. С. Голоднової «Контроль як гарантія законності управління майном військових формувань України: адміністративно-правові засади», де авторка формулює визначення поняття управління майном військових формувань України «як комплекс цілеспрямованих адміністративно-правових та організаційних заходів державних органів, які в межах встановлених законодавством повноважень приймають рішення виконавчо-розпорядчого характеру щодо об'єктів військового майна з метою виконання конституційних завдань щодо реалізації інтересів держави у сфері безпеки та оборони» [19, с. 5].

Ми вважаємо, що необхідно дослідити суб'єкти, об'єкт і зміст адміністративних правовідносин у сфері управління військовим майном, що дасть змогу сформулювати власне визначення адміністративно-правових відносин щодо управління військовим майном. Передусім слід зазначити, що відмінною ознакою майнових відносин у Збройних Силах України є адміністрування поведінки учасників таких відносин і перевага організаційно-субординаційних повноважень у правовому регулюванні відносин з приводу військового майна [46, с. 57].

З приводу суб'єктів адміністративно-правових відносин щодо управління військовим майном у ст. 2 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» органами, які здійснюють

управління військовим майном, визначено Кабінет Міністрів України й Міністерство оборони України [133].

С. О. Іванов пропонує таку ієрархічну схему управління військовим майном: «КМУ встановлює порядок надання Збройним Силам України, іншим військовим формуванням об'єктів державного майна, Міноборони як найвищому галузевому органу виконавчої влади надаються повноваження щодо закріплення державної власності за військовими частинами, закладами, установами та організаціями Збройних Сил України, а безпосереднє володіння та користування майном казни із статусом військового для виконання поставлених завдань здійснюють військові частини як основні бойові та адміністративно-господарські одиниці» [41, с. 118].

Поділяючи думку автора, зазначимо, що адміністративне керівництво Збройними Силами України здійснює Міністерство оборони України, діяльність якого спрямована на всебічне забезпечення життєдіяльності Збройних Сил України, їх функціонування та розвиток у межах виконання основних завдань державної політики у сфері оборони [121]. Генеральний штаб здійснює заходи щодо розвитку Збройних Сил України, їх технічного оснащення, підготовки та всебічного забезпечення, визначення основ їх застосування [130].

Колектив авторів – дослідників військового права зазначає, що повноваження Міністерства оборони України охоплюють низку інших прав та обов'язків, зокрема щодо формування державної політики, організації оборонного планування та ефективного управління оборонними ресурсами [160, с. 1]. Справді, ми вважаємо, що ефективне управління військовим майном є вагомим чинником обороноздатності держави, розвитку й реформування ЗСУ.

У п. 7 постанови КМУ «Про затвердження Порядку логістичного забезпечення сил оборони під час виконання завдань з оборони держави, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності» від

27 грудня 2018 року № 1208 визначено, що загальне управління системою логістичного забезпечення сил оборони під час їх застосування здійснює Генеральний штаб Збройних Сил, який відповідно до наданих законодавством повноважень здійснює безпосереднє військове керівництво силами оборони. Безпосереднє управління логістичним забезпеченням сил оборони під час їх застосування відповідно до наданих законодавством повноважень здійснюється відповідним органом військового управління Збройних Сил, до повноважень якого належать питання організації логістичного забезпечення, командувачами відповідних угруповань сил оборони, а також керівниками відповідних центральних органів виконавчої влади, органів військового управління (органів управління), сили й засоби яких виконують специфічні завдання в інтересах створених угруповань сил оборони, але не ввійшли до їх складу [123].

Отже, формування системи логістичного забезпечення триває за такими напрямками: формування нових органів управління логістичним забезпеченням; розширення можливостей сил і засобів логістичного забезпечення; підготовка фахівців у галузі військової логістики; автоматизація управління логістичним забезпеченням; створення нової нормативної бази з урахуванням і впровадженням стандартів НАТО. Також заплановано розгорнути окремі бригади логістики оперативних командувань, до складу яких увійдуть наявні автомобільні батальйони, батальйони матеріального забезпечення та ремонтні частини оперативних командувань [29].

Щодо другого елементу адміністративно-правових відносин щодо управління військовим майном, а саме об'єкта, зазначимо, що в загальному вигляді об'єктом правовідносин є те, з приводу чого виникають і на що спрямовані правовідносини. З огляду на таке тлумачення, загальним об'єктом адміністративно-правових відносин щодо військового майна буде військове майно (у значенні військове майно – це державне майно,

закріплене за військовими частинами, закладами, установами й організаціями Збройних Сил України [133] та військове майно непорушних запасів – військове майно, яке призначене для використання в особливий період і перебуває в мирний час на довгостроковому зберіганні у військових частина [122]).

У випадку дослідження структурних елементів саме адміністративно-правових відносин щодо управління військовим майном об'єкт буде деталізованим – дії та поведінка уповноважених суб'єктів з приводу управління військовим майном. Так само слід визначати об'єкт в адміністративно-правових відносинах з приводу обліку та списання військового майна в Збройних Силах України; інвентаризації військового майна в Збройних Силах України; з приводу відчуження військового майна в Збройних Силах України; з приводу утилізації військового майна в Збройних Силах України. Своєю чергою і такий структурний елемент адміністративно-правових відносин, як зміст, необхідно розглядати з позиції аналізу повноважень (прав й обов'язків) відповідних суб'єктів у сфері управління військовим майном, зокрема з питань його відчуження [46, с. 57].

В адміністративній літературі управлінські повноваження часто ототожнюють із владними повноваженнями, оскільки відносини влади-підпорядкування є визначальними для адміністративно-правових відносин. З цього приводу доречною є думка Ю. Д. Кучинського, який вважає, що на рівні військової частини суб'єктами управлінських правовідносин щодо використання військового майна є командири, які делегують свої повноваження заступникам і керівникам служб [78, с. 79].

Т. С. Голоднова зазначає, що для ефективнішого використання наявного військового майна його обліковують у кількісних, якісних, обліково-номерних та вартісних показниках і враховують за відповідними службами – продовольчою, речовою, квартирно-експлуатаційною, пально-мастильних матеріалів тощо [18].

З огляду на викладене вище, зауважимо, що серед проблем, які виникають у сфері управління військовим майном, слід виокремити питання «людського фактора». Кожну із зазначених служб очолює відповідний начальник, тож важливо, як він здійснює управління майном служби, за якою воно закріплено (наприклад, кількість майна в певній службі залежить від поданих вчасно і, за необхідності, повторно, заявок). Часто трапляються ситуації, коли різні начальники служб скаржаться на відсутність або недостатню кількість певного майна, водночас у такій службі іншої військової частини майна вдосталь. Тобто маємо два висновки з цієї ситуації: 1) неоднаковий розподіл майна органами управління вищого рівня; 2) недостатньо якісне виконання своїх обов'язків одними посадовими особами, якісніше – іншими. Ми пропонуємо мінімізувати виникнення схожих ситуацій шляхом перегляду процесу добору кандидатів на посади з підвищеним рівнем матеріальної відповідальності; розроблення порадників і посібників для матеріально відповідальних службовців, періодичної організації для них тренінгів з підвищення ефективності управління військовим майном, а кількісний, якісний і строковий контроль за таким майном перевести в автоматизовані системи управління [46, с. 57].

Підсумовуючи зазначене, доходимо висновку, що адміністративні правовідносини є обов'язковою складовою діяльності Збройних Сил України щодо управління військовим майном, натомість інші можуть виникати, але не є обов'язковими (господарські, міжнародні тощо). Основними критеріями відмежування адміністративних від інших видів правовідносин, які виникають у сфері управління військовим майном, є їх особливості, які виявляються переважно в специфіці структурних елементів: змісті й об'єкті, а в деяких випадках – суб'єктах [46, с. 59].

Наступним нашим завданням є аналіз і класифікація управлінських повноважень компетентних органів у системі Міністерства оборони України та Збройних Сил України щодо відчуження військового майна,

зокрема поділ таких повноважень за структурно-функціональним критерієм [48, с. 90].

З цього приводу слід зазначити, що до реорганізації (відповідно до Положення про Головне управління майна та ресурсів, затвердженого наказом Міністерства оборони України від 28 травня 2021 року № 142) основним суб'єктом управлінських повноважень щодо відчуження військового майна було Головне управління майна та ресурсів Міністерства оборони України як орган військового управління, що виконує завдання щодо забезпечення реалізації державної політики з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони та військового будівництва в мирний час й особливий період, а також завдання і функції, покладені на Міноборони [106].

Після анонсованої міністром оборони реорганізації ГУМР МОУ слід акцентувати на наказі Міністерства оборони України «Про внесення змін до Переліку органів військового управління, юрисдикція яких поширюється на всю територію України» від 8 грудня 2022 року № 417, яким Перелік доповнено пунктом 47 «Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна» [114], безпосередньо в наказі Міністерства оборони України «Про затвердження переліків органів військового управління, в яких передбачено посади державної служби» від 20 травня 2016 року № 270 (у редакції наказу від 23 червня 2023 року) [119] Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна значиться під пунктом 44, що свідчить про тривалість процесу реформування органів військового управління.

Отже, дослідження ролі й місця Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна (далі – Управління) у системі суб'єктів управління військовим майном логічно побудувати за принципом системності, відповідно до якого будь-який предмет слід розглядати як упорядковану єдність відносно самостійних частин або сторін (підсистем,

елементів), кожна з яких виконує певні функції в житті цього предмета [37, с. 57].

В. І. Зацерковний, І. В. Тішаєв, В. К. Демидов зазначають, що в межах принципу системності розрізняють такі види підходів: структурно-функціональний; системно-діяльнісний; системно-генетичний та інші підходи [37, с. 58]. Продовжуючи думку, автори зазначають, що сутність структурно-функціонального підходу полягає у виокремленні в системних об'єктах структурних елементів (компонентів, підсистем) і визначенні їхньої ролі (функцій) у системі. Елементи і зв'язки між ними створюють структуру системи. Кожний елемент виконує свої специфічні функції, які працюють на загальносистемні функції. Структура характеризує систему в статичності, функції – у динаміці. Між ними є певна залежність [37, с. 58].

О. М. Бериславська акцентує на використанні структурно-функціонального методу як найприйнятнішого саме для дослідження суб'єктів управління підготовкою фахівців цивільно-військового співробітництва, оскільки за допомогою визначення компетенції цих суб'єктів можна проаналізувати їх регуляторний вплив на об'єкт управління, а саме на установи, які задіяні в процесі підготовки фахівців цивільно-військового співробітництва як структурному елементу системи військової освіти й безпосередньо фахівців цивільно-військового співробітництва [3, с. 111]. Ми поділяємо таку тезу, оскільки саме дослідження функціональних особливостей повноважень Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна, пов'язаних з відчуженням військового майна, сприятиме кращому розумінню регуляторного впливу у зв'язку «суб'єкт управління – об'єкт управління».

Д. В. Власенко, аналізуючи адміністративно-правові аспекти формування і розвитку Національної поліції України, виокремлює системно-структурний метод як ключовий під час дослідження ролі й місця органів Національної поліції в структурі державного механізму в Україні. Автор доходить висновку про те, що поліція є структурним

елементом системи органів виконавчої влади, який своєю чергою також може бути досліджений як система, що охоплює сукупність взаємодоповнюваних елементів [15, с. 35].

Крім цього, важливий аспект розуміння системи є те, що вона не є сталою та незмінною. Тобто система не може бути створена раз і назавжди, вона постійно зазнає зовнішнього і внутрішнього впливів, завдяки чому відбувається її розвиток. Водночас розвиток передбачає якісні зміни в системі, а отже, змінюються елементи системи шляхом поділу, злиття або перетворення, відбувається інтегрування нових елементів, а також зміна принципів і механізмів організаційної взаємодії між ними [15, с. 40].

З огляду на думку вчених про те, що досліджуваний предмет може не бути розвиненою системою, його частини і їх функції можуть бути змішані, нерозвинуті, недостатньо відособлені тощо [37, с. 58], вважаємо, що саме структурно-функціональний аналіз повноважень Управління дасть змогу виявити прогалини в правовому регулюванні механізму відчуження військового майна та запропонувати оптимізацію наявного механізму [48, с. 90].

У Положенні про Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна, затвердженому наказом Міністерства оборони України від 17 січня 2023 року № 23, визначено основні завдання та функції, порядок взаємодії з іншими структурними підрозділами, повноваження начальника Управління та повноваження начальника управління щодо підпорядкованих військових частин (установ), які належать до сфери управління Міністерства оборони України [107].

Є. І. Білокур вважає, що функції державного управління здійснює загалом уся організаційна структура державного управління, а функції органів державного управління – конкретний визначений орган [4, с. 8]. Авторка акцентує на тому, що функції органів державного управління не вичерпуються функціями органів виконавчої влади, так само як і

діяльність виконавчої влади не вичерпується здійсненням функцій тільки державного управління [4, с. 9].

У науці панує думка, що функції та повноваження разом є структурними елементами компетенції. Ми вважаємо таку думку обґрунтованою з огляду на те, що необхідно висвітлити саме функції та повноваження Управління у сфері відчуження військового майна, деталізувати їх з огляду на те, що в структурі Управління функціонує відділ відчуження надлишкового військового майна [48, с. 94].

З огляду на зазначене, вважаємо, що *функціями-завданнями* Управління згідно з Положенням є «відчуження надлишкового військового майна ЗСУ та майна ДССТ, що придатне для подальшого використання, але не знаходить застосування в повсякденній діяльності військ, надлишкового військового майна та майна ДССТ, у тому числі озброєння, військової техніки та спеціальної техніки, списаного рухомого військового майна та майна ДССТ та відчуження земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти нерухомого військового майна, що підлягають реалізації, земельних ділянок, які вивільняються в процесі реформування ЗСУ та ДССТ, об'єктів нерухомого військового майна, яке може бути відчужено окремо від земельних ділянок». *Конкретними завданнями* є «підготовка пропозицій Міноборони Кабінету Міністрів України щодо відчуження військового майна, майна ДССТ та організація в установленому законом порядку його відчуження, а також організація передачі набувачам відчуженого рухомого військового майна та майна ДССТ у встановленому порядку» [107].

Водночас *повноваження* відповідно до *покладених завдань* є цілком конкретизованими. Наприклад, згідно з п. 7 Положення, Управління організовує відчуження військового майна та майна ДССТ, що є придатним для подальшого використання, але не може бути застосоване в повсякденній діяльності військ, надлишкового військового майна, зокрема озброєння і військової та спеціальної техніки, цілісних майнових

комплексів, військових містечок та іншого нерухомого військового майна, списаного рухомого військового майна; організовує відчуження земельних ділянок разом з розташованими на них об'єктами нерухомого військового майна; організовує відчуження нерухомого військового майна, яке може бути відчужено окремо від земельних ділянок; розробляє та подає в установленому порядку на затвердження до Кабінету Міністрів України проекти переліків (додаткових переліків): рухомого військового майна ЗСУ та майна ДССТ, яке може бути відчужене; розробляє та подає в установленому порядку на затвердження до Кабінету Міністрів України проекти переліків (додаткових переліків) об'єктів нерухомого військового майна, яке може бути відчужене окремо від земельних ділянок, переліків (додаткових переліків) земельних ділянок, які можуть бути відчужені разом з розташованими на них об'єктами нерухомого військового майна та переліку земельних ділянок, які вивільняються в процесі реформування ЗСУ і ДССТ та підлягають реалізації [107].

Вважаємо, що такі повноваження згруповано за *об'єктом, а саме видом і категорією військового майна*. Наступна група повноважень може бути віднесена до *підготовчої діяльності з відчуження майна*, а саме: розробляє та подає у встановленому порядку на затвердження Міністру оборони України проекти переліків (додаткових переліків) списаного військового майна, яке може бути відчужено; розробляє пропозиції щодо використання надлишкового, списаного військового майна, його відчуження з метою подальшої реалізації через уповноважені Кабінетом Міністрів України підприємства (організації); готує пропозиції щодо зменшення стартової ціни військового майна, яке не належить до виробів військового призначення і товарів подвійного використання або утилізації цього майна у випадках та розмірах, визначених у встановленому порядку; організовує залучення в установленому порядку суб'єктів оціночної діяльності до оцінки військового майна й майна ДССТ з метою його відчуження та утилізації; організовує в установленому порядку огляд

військового майна, яке може бути відчужене; видає наряди на вилучення надлишкового (списаного) військового майна (крім стрілецької зброї, боєприпасів і нерухомого військового майна), металобрухту й відходів іншої вторинної сировини, брухту із вмістом ДГМ [107].

Окрему групу *повноважень* становлять повноваження Управління з договірної роботи щодо відчуження військового майна, які поєднують як *підготовчу, так і контрольну діяльність*. До цієї групи повноважень належать такі: готує, організовує укладання в установленому порядку, веде облік і супроводження генеральних угод, договорів комісії та інших цивільно-правових договорів щодо відчуження та передачі на реалізацію військового майна між Міноборони та підприємствами (організаціями), уповноваженими Кабінетом Міністрів України здійснювати реалізацію військового майна; готує пропозиції щодо встановлення розміру комісійної плати уповноваженим Кабінетом Міністрів України підприємствам (організаціям) за виконання договорів комісії про відчуження та реалізацію військового майна; здійснює контроль за виконанням умов договорів, укладених у межах компетенції Управління, зокрема за станом проведення взаєморозрахунків відповідно до умов договорів комісії про відчуження та реалізацію військового майна, металобрухту й іншої вторинної сировини, брухту із вмістом ДГМ [107].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що Управління не має статусу юридичної особи, але його адміністративно-правовий статус закріплено в наказі Міністерства оборони України № 270 та конкретизовано у відповідному Положенні саме як статус органу військового управління, тобто Управління є головним органом військового управління у сфері відчуження військового майна, що підпорядковується Міністерству оборони України. Водночас у Положенні акцентовано увагу на тому, що Управління виконує завдання із забезпечення реалізації державної політики з питань національної безпеки у воєнній сфері, сферах

оборони та військового будівництва в мирний час й особливий період [107].

З цього приводу доречно акцентувати на дефініції військового управління, запропонованій С. М. Мельником, яке він визначає як особливий, кризоорієнтований вид державного управління, що ґрунтується на специфіці військової служби, кар'єри осіб, які її проходять, реалізується суб'єктами військового управління в усіх сферах організації та функціонування сектору безпеки й оборони і своїм плановим, матеріально і процесуально регламентованим впливом організовує діяльність останнього в напрямі забезпечення національної безпеки й оборони України [86, с. 136].

Ми поділяємо підхід С. М. Мельника та вважаємо, що «кризоорієнтованість» військового управління посилюється умовами правового режиму воєнного стану, а фактично – активними бойовими й терористичними діями РФ, які в певних виявах поширені на всій території України.

С. Ю. Поляков у дисертаційній роботі досліджував види військового управління, серед інших він виокремив військове управління підприємствами, організаціями й установами [108, с. 21].

Думка вченого видається слушною, додатково лиш зазначимо, що, відповідно до п. 2 Положення, Управління здійснює безпосереднє керівництво підпорядкованими Центром зберігання, передпродажної підготовки, реалізації та утилізації озброєння та військової техніки та 431 базою зберігання озброєння та техніки резерву [107].

Крім цього, слід зауважити, що безпосереднє виконання завдань щодо відчуження надлишкового військового майна покладено на відділ відчуження надлишкового військового майна Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна (далі – відділ), який діє відповідно до Положення про відділ відчуження надлишкового військового майна Управління відчуження та утилізації надлишкового

військового майна (основні завдання і функції), затвердженого наказом начальника Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна від 17 квітня 2023 року № 9 [105].

Завдання та повноваження відділу у сфері відчуження надлишкового військового майна є конкретнішими, порівняно з Управлінням, що зумовлено їх відмежуванням від завдань з утилізації надлишкового військового майна. Аналізуючи Положення про відділ, ми доходимо думки, що завдання відділу належать до організаційних, зокрема відділ організовує: оцінну діяльність у випадках відчуження військового майна, безпосереднє відчуження військового майна та передачу військового майна в управління або комунальну власність у встановленому законом порядку, а також ведення обліку надлишкового військового майна (крім стрілецької зброї, боєприпасів і нерухомого військового майна) та списання надлишкового військового майна [105].

Цей перелік завдань не є вичерпним і може бути доповнений іншими завданнями відділу за рішенням керівництва Міноборони. У третьому розділі нашої дисертаційної роботи ми розглянемо роботу відділу саме з організації виконання заходів щодо оцінки військового майна, оскільки ціна є істотною умовою у випадку відчуження військового майна, а її формування залежить від низки факторів, що потребують ґрунтового наукового аналізу.

Отже, застосувавши структурно-функціональний критерій для аналізу та класифікації управлінських повноважень компетентних органів у системі Міністерства оборони України щодо відчуження військового майна, доходимо висновку, що повноваження Міністерства оборони України здебільшого зводяться до контрольної діяльності, а за своєю управлінською природою вони є розпорядчими та контрольнo-звітними щодо Управління. Повноваження Управління можемо класифікувати на повноваження за об'єктом (залежно від виду та категорії військового майна); повноваження з підготовчої діяльності щодо відчуження

військового майна; повноваження з договірної роботи щодо відчуження військового майна, які поєднують як підготовчу, так і контрольну діяльність. Повноваження Управління є розпорядчими, контрольнo-звітними та координаційними щодо відділу та контрольнo-звітними щодо Міністерства оборони України. Повноваження відділу переважно мають організаційно-субординаційну природу та є контрольнo-звітними щодо Управління.

Аналізуючи безпосередньо відносини між суб'єктами з приводу відчуження військового майна як адміністративно-правові відносини, які лежать у межах предмета дослідження, зауважимо, що функціональні складові суб'єктів адміністративно-правових відносин щодо управління військовим майном не є обов'язковими елементами, але опосередковано впливають на механізм управління військовим майном, зокрема й на відчуження військового майна.

Доведено наявність адміністрування поведінки суб'єктів відносин щодо управління військовим майном і перевагу організаційно-субординаційних повноважень у їх правовому регулюванні. Формування системи суб'єктів управління військовим майном триває, а тому про вичерпний перелік таких суб'єктів не йдеться. Управлінські повноваження щодо військового майна також можна досліджувати в широкому і вузькому значеннях, що надасть можливість включити до системи суб'єктів управління військовим майном, крім Кабінету Міністрів України, Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України, ще й Верховну Раду України, начальників і командирів відповідних військових формувань Збройних Сил України, а також окремих військовослужбовців та підприємства, установи й організації, які здійснюють господарську діяльність у Збройних Силах України та у сфері оборони загалом.

Визначено, що Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна Міністерства оборони України є суб'єктом

адміністративно-правових відносин, органом військового управління, що безпосередньо відповідає за механізм відчуження військового майна.

2.3. Громадський контроль як спосіб здійснення нагляду за діяльністю суб'єктів відчуження військового майна

Інститут громадського контролю в роботі механізму відчуження військового майна є ефективним і функціональним у контексті становлення основних управлінських процесів у Збройних Силах України відповідно до стандартів НАТО й активної інтеграції України до Європейського Союзу. Прозорість, доступність і публічність діяльності всіх без винятку органів державної влади є важливою запорукою встановлення тісних демократичних відносин між соціумом і владними інституціями. Водночас питання, пов'язані з громадським контролем за діяльністю Збройних Сил України, порушено в дослідженнях різних учених, що пов'язано насамперед з різноманітням правових інформаційних режимів, що застосовують у діяльності як Міністерства оборони України, так і Збройних Сил України. Це питання актуалізується в умовах дії правового режиму воєнного стану й під час реалізації заходів з відсічі та стримування збройної агресії РФ проти України.

Ураховуючи важливість і цінність інформації, що відображає кількісні та якісні показники військового майна, становить інтерес у військовому управлінні та його нормативно-правовому регулюванні. Забезпечення ефективного менеджменту військового майна в умовах активних заходів відсічі агресору є основним чинником та фактором, що формує потужність сил і засобів Збройних Сил України, визначає можливість виконання ними різноманітних бойових завдань.

Громадський контроль виникає, коли виникає громадянське суспільство й забезпечується узгодженість приватного та суспільного

інтересів. Цей баланс потребує системи підтримки, де внутрішнім механізмом становлення інститутів демократії є формування їх у межах практик щодо захисту найменш захищених верств населення. З об'єктивних причин представники держави часто зловживають владними повноваженнями й реалізують їх на шкоду суспільним, що підтверджує її неготовність до ґрунтовного соціального діалогу. Така негативна тенденція призводить до зміни сутності держави, тому для її подолання потрібним є обмеження влади, тобто контроль. Поняття «громадський контроль» увійшло в лексикон населення нещодавно. Упродовж останніх років тривали дискусії щодо цієї категорії. Головною причиною зацікавленості питанням контролю з боку громадськості є поступовий розвиток правосвідомості громадян України, передусім молоді, яка розбудовуватиме нашу державу [99].

Громадський контроль як інститут демократичної держави відіграє чи не найважливішу роль у її розвитку, що своєю чергою вчені й дослідники розглядають як ефективний інструмент системного та безперервного розвитку будь-якої демократичної держави. Водночас питання системного громадського контролю за діяльністю Збройних Сил України, а зокрема процесів і механізмів, пов'язаних із відчуженням військового майна, на нашу думку, має передбачати особливий правовий режим, з огляду на цінності та значущість такої інформації в контексті обороноздатності й боєздатності окремих сил і засобів Збройних Сил України.

Крім консолідаційної ролі в суспільстві, діяльність громадського контролю є просвітницькою для груп населення, з якими проводять роботу, що потребує постійного підвищення кваліфікації спеціалістів, які здійснюють цей вид контролю. Обмеження засилля бюрократії є найважливішим механізмом підтримання і розвитку держави, а також звільнення суспільства від паразитування бюрократії. Найважливіша роль громадського контролю – формування нових механізмів суспільної

координації, які дадуть змогу уточнити права й обов'язки влади–бізнесу–громади, повніше використовувати їх потенціал і дотримання гармонії узгодженого розвитку [99]. Дотримання принципу гармонії узгодженого розвитку у відносинах між суспільством і Збройними Силами України може бути досягнуто іншими способами, зокрема в умовах дії правового режиму воєнного стану й активності особливих правових інформаційних режимів щодо військового майна як загалом Збройних Сил України, так і окремих сил та засобів.

Л. Наливайко й А. Орешкова зосередили увагу на терміні «громадський контроль», виокремили його як один із видів соціального контролю у формі публічної перевірки діяльності органів державної влади й місцевого самоврядування з використанням комплексу здійснюваних відповідно до Конституції та законів України правових, організаційних, інформаційних заходів з боку громадян та їх об'єднань в умовах розбудови демократичної, соціальної, правової держави [94, с. 51]. Водночас правовий режим воєнного стану на території України утворює новітні юридичні реалії використання інструменту громадського контролю, зокрема в контексті взаємодії суспільства та Збройних Сил України, що потребує додаткового дослідження та аналізу, зокрема в контексті забезпечення процесу відчуження військового майна.

Сучасний науковий дискурс також пов'язаний з проблемами соціальної значущості громадського контролю та його кореляції з такими поняттями, як «демократія», «соціальна держава». Цей контроль у суспільстві виконує роль глибинного регулятора, індикатора суспільного розвитку й соціокультурного прогресу. Його розглядають як невід'ємну складову найефективнішого демократичного механізму впливу суспільства на публічну владу [99].

Ю. Сурмін, А. Мельник пропонують громадським контролем вважати один з видів соціального контролю за діяльністю органів державної влади й місцевого самоврядування, який здійснюють об'єднання

громадян і власне громадяни, є важливою формою реалізації демократії та способом залучення населення до управління суспільством і державою [33, с. 120; 99]. Необхідно акцентувати на тому, що чіткість і виваженість регламентації процедури громадського контролю за реалізацією адміністративно-правового механізму відчуження військового майна, зокрема в умовах дії правового режиму воєнного стану, прямопропорційна безпеці певного підрозділу, що таке майно відчужує. Отже, не всі індикатори суспільного розвитку в контексті ефективності здійснення громадського контролю за цим процесом можуть бути застосовані й відображати ефективну інформацію.

Сучасною метою громадського контролю є забезпечення виконання органами державної влади й органами місцевого самоврядування завдань і функцій, що безпосередньо пов'язані із захистом та реалізацією демократичних прав і свобод громадян, виконанням дій, спрямованих на покращення механізмів їх реалізації. У цьому контексті слід акцентувати на тлумаченні терміна «громадський контроль» А. Крупником, який розглядає його як інструмент громадської оцінки ступеня виконання органами влади й іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань. Відмінності громадського контролю від будь-якого іншого виду контролю полягає в суб'єктно-об'єктній сфері й у тому, що: по-перше, громадський контроль здійснює громадськість, організована та неорганізована; по-друге, контроль стосується виконання саме соціальних завдань, безпосередньо пов'язаних із захистом і реалізацією прав та свобод громадян, задоволенням й узгодженням соціальних потреб та інтересів населення. Водночас, на думку автора, в органах державного управління й органах місцевого самоврядування система контролю функціонує як органічна єдність двох підсистем – внутрішнього та зовнішнього контролю [75, с. 51]. Водночас, на нашу думку, завданням Збройних Сил України й Міністерства оборони України в контексті забезпечення реалізації інституту громадського контролю в процесі дії адміністративно-правового

механізму відчуження військового майна є організація цього процесу в такий спосіб, щоб без шкоди суспільному й громадському інтересу було забезпечено дотримання законності та прозорості основних господарсько-правових процедур, пов'язаних із реалізацією адміністративно-правового механізму відчуження військового майна

Громадський контроль є інструментом громадської оцінки ступеня виконання суб'єктами владних повноважень, іншими підконтрольними об'єктами їхніх соціальних завдань. Тобто відмінності громадського контролю від будь-якого іншого виду контролю полягають у суб'єктно-об'єктній сфері, його здійснює саме громадськість [99].

З огляду на наявність чітко регламентованого механізму відчуження військового майна як об'єкта права власності, основним завданням громадського контролю в цьому контексті є дотримання вимог і засад законодавства України в зазначеній сфері, що своєю чергою уможливорює дотримання основних інформаційно-режимних обмежень, пов'язаних із приналежністю певного майна до конкретного підрозділу Збройних Сил України, а також обставин й умов, за яких таке майно потребує відчуження.

Громадський контроль можна визначити як форму реалізації конституційних прав громадян на участь в управлінні державними справами, яка виявляється через гарантовану державою та законом можливість спостереження за діяльністю органів публічної влади, звернення для отримання публічних послуг, участь в ухваленні нормативних актів, а також здійснення іншої взаємодії з органами публічної влади під час реалізації ними функцій держави, зокрема й у забезпеченні публічного порядку та гарантуванні безпеки. Завданнями громадського контролю в демократичній державі є: отримання повної інформації щодо діяльності органів публічної влади; сприяння підвищенню ефективності роботи органів державної влади й місцевого самоврядування; поширення соціально значущої функції органів публічної

влади; підтримання іміджу органів публічної влади, діяльності та престижу роботи органів публічної влади; забезпечення прозорого відбору кадрів для органів публічної влади, їх переміщення, просування кар'єрними сходами тощо; підвищення рівня забезпечення прав і свобод громадян у діяльності органів публічної влади; покращення якості та порядку надання адміністративних послуг органами публічної влади тощо [103]. Слід зазначити, що в умовах дії правового режиму воєнного стану та в контексті здійснення громадського контролю за діяльністю Збройних Сил України загалом, а також механізму відчуження військового майна особливостями цього інституту є: наявність конкретного інформаційного режиму, що не дозволяє публічно висвітлювати певну інформацію про майно, яке відчужують, його кількість і якісні характеристики; наявність обмежень щодо чіткого кола суб'єктів, які можуть сформувати комісію з відчуження зазначеного військового майна, і конкретних представників від громадськості, що є її членами, тощо.

Громадський контроль є однією з функцій управління. Його здійснюють шляхом зіставлення діяльності підконтрольних об'єктів з певними соціальними нормами, обраними як еталонні, на підставі чого доходять висновку щодо відповідності цієї діяльності встановленим вимогам. Проте завдання громадського контролю не зводиться лише до виявлення розбіжностей між встановленими й фактичними результатами. Головна мета громадського контролю – усунення та попередження причин, які зумовлюють цю невідповідність, забезпечення додержання об'єктами контролю відповідних норм – писаних і неписаних. Завдання громадського контролю полягає в тому, щоб не допустити дій контрольованих суб'єктів за межами законності й правопорядку, попередити можливі відхилення від поставленої мети, а також інтересів суспільства та його суб'єктів, а в разі появи цих відхилень усунути їх негативні наслідки [144, с. 78]. Усвідомлюючи важливість інструментів демократичного контролю за діяльністю органів державної влади та всіх законних формувань на

території України, з огляду на дії правового режиму воєнного стану й особливості правового режиму інформації в Збройних Силах України, зокрема про їх матеріальну забезпеченість, важливим є застосування принципу участі громадськості в управлінні державними справами на таких засадах і в такій пропорції, що не зашкодять заходам з відсічі збройній агресії рф.

Інституційну базу громадського контролю становлять чотири основні компоненти: суб'єкт, об'єкт, предмет і процедура його здійснення. Суб'єктами громадського контролю є громадяни та громадські об'єднання – неорганізована й організована громадськість. Об'єктами громадського контролю можуть бути органи публічної влади, державні та комунальні підприємства, установи й організації, а також недержавні суб'єкти будь-яких організаційно-правових форм, що виконують соціальні завдання. Предметом громадського контролю є діяльність таких об'єктів з реалізації прав і свобод громадян, задоволення їхніх потреб та інтересів. Процедура громадського контролю охоплює комплекс форм і методів його здійснення відповідно до завдань та характеру окреслених вище компонентів. Завдання громадського контролю за діяльністю державних органів полягають у дотриманні в процесі державної діяльності прав, свобод і законних інтересів громадян, підтримці нормативно встановленого механізму професійного забезпечення здійснення державних повноважень на рівні, що відповідає потребам і волі соціуму, його першособ'єкта – народу [99]. Інституційну базу громадського контролю за адміністративно-правовим механізмом відчуження військового майна утворюють: суб'єкт, тобто комісія, що складається з уповноважених представників військовослужбовців і громадськості; об'єкт, тобто суспільно-правові відносини, що виникають унаслідок приведення в дію механізму відчуження військового майна; предмет, тобто конкретне майно, що підлягає відчуженню; процедура, тобто нормативно-правова конструкція, що чітко врегульована конкретним організаційно-розпорядчим актом.

Однак відповідальність повинна виходити не тільки зі встановленого принципу відповідальності, а й із психологічного сприйняття громадянських обов'язків, покладених як на підконтрольний, так і на контрольний суб'єкт правовідносин. Завдання громадського контролю багатопланові та спрямовані на те, щоб: привернути увагу органів влади й громадськості до значущої проблеми і стимулювати її рішення; усунути зловживання, порушення законодавства; контролювати дотримання прав людини; підвищити якість послуги, якість роботи чиновників тощо. Для досягнення цієї мети суттєве значення має чітке визначення завдань органів контролю. До основних завдань громадського контролю за діяльністю державних органів належать: контроль за дотриманням нормативних приписів публічними органами; перевірка відповідності законам правових актів, що видають органи влади; інспекція доцільності управлінських рішень щодо організації та здійснення владно-розпорядчої діяльності; контроль за дотриманням встановлених заборон й обмежень, службової дисципліни, своєчасним і якісним виконанням органами влади покладених на них обов'язків; контроль за добором, підвищенням кваліфікації кадрового складу державних органів; контроль за дотриманням прав і свобод, охоронюваних законом інтересів громадян; перевірка раціонального розподілу й використання матеріальних, фінансових та інших ресурсів, дотримання режиму економії [99]. Аналогічні завдання у сфері громадського контролю за адміністративно-правовим механізмом відчуження військового майна мають бути виконані в контексті його дії, з огляду на інформаційно-режимні обмеження в умовах дії правового режиму воєнного стану й вимог режиму таємності, щодо функціонування та діяльності сил і засобів Збройних Сил України, під час реалізації заходів з відсічі збройної агресії рф.

О. Г. Пухкал вважає, що поняття та сутність громадського контролю полягає в низці факторів й обставин, що полягають у таких характеристиках: є невід'ємною складовою демократичного державного

управління та місцевого самоврядування. Він потрібен як публічній владі (для загального підвищення ефективності діяльності, а також розроблення альтернативних шляхів упровадження політик і програм), так й інститутам громадянського суспільства (адже посилює їх вплив на формування рішень у сфері внутрішньої та зовнішньої політики); принциповим моментом для встановлення чіткого громадського контролю за діяльністю органів державного управління є їх інформаційна прозорість, відкритість і доступність для громадян; відсутність чіткої нормативно-правової бази щодо використання механізмів громадського контролю перешкоджає його ефективному впровадженню в систему державного управління; для підвищення рівня демократизації та ефективності державного управління необхідно розвивати на центральному та регіональному рівнях постійні механізми співробітництва у вигляді громадських рад, консультативно-дорадчих органів, комісій, робочих груп із законотворчої роботи, участі у формуванні державних галузевих і регіональних програм розвитку [140].

Використовують такі методи контролю, як: спостереження; аналіз документів, офіційної статистики; відвідування установи, обстеження умов; збір скарг; бесіди, інтерв'ю, фокус-групи; громадські експертизи; моніторинг тощо. Найважливішими методами громадського контролю є моніторинг й експертиза. Громадський моніторинг розглядають дослідники як постійний, систематичний збір громадськими організаціями або ініціативними групами інформації про дотримання прав і законних інтересів громадян органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання. Зі створенням держави й охопленням її піклуванням різних громадських справ товариство лишається самотійною субстанцією, тому воно може повноправно обирати й зберігати способи та форми взаємодії з державою [9, с. 15–16]. Водночас громадський контроль у контексті реалізації адміністративно-правового механізму відчуження військового майна розглядають як конкретне залучення відповідних суб'єктів (індивідуальних чи

колективних представників громадянського суспільства) до процесів фактичного відчуження військового майна, що своєю чергою супроводжується їх роботою у відповідній комплексній комісії, яка власне й документує діяльність, пов'язану з таким відчуженням, з огляду на вимоги законодавства щодо режиму інформації.

Слід акцентувати на наявності конкретного нормативно-правового акта, що врегульовує діяльність комісії з питань громадського контролю за відчуженням і використанням надлишкового військового майна та земель оборони (наказ Міністерства оборони України від 14 лютого 2014 року № 116), яким утворено комісію з питань громадського контролю за відчуженням та використанням надлишкового військового майна і земель оборони, а також затверджено Порядок створення та роботи комісії з питань громадського контролю за відчуженням та використанням надлишкового військового майна та земель оборони й Персональний склад комісії з питань громадського контролю за відчуженням та використанням надлишкового військового майна і земель оборони [138].

На підставі позицій дослідників можна виокремити дві основні форми громадського контролю з боку громадян, які закріплені в Конституції України: 1) здатність здійснювати громадський контроль через публічні заходи. Реалізація права збиратися мирно, без зброї, проводити збори, мітинги, демонстрації, пікетування сприяє вираженню настроїв людей щодо суспільства й держави; 2) у процесі реалізації права громадян на створення громадських об'єднань можна виключати ці форми як способи впливу на органи державної влади й місцевого самоврядування або вираження негативної реакції до здійснюваної політики. Натомість фахівці вважають, що громадський контроль у сучасному українському суспільстві знаходиться в кризовому стані. Про наявність зрілого інституту громадського контролю як реального механізму громадянського суспільства поки ще говорити зарано [99]. Водночас на громадськість покладено можливість здійснювати контроль через створення та

забезпечення роботи комісії за відчуження і використання надлишкового військового майна та земель оборони, що в цьому контексті, у супереч цивільному та господарському законодавству України, ототожнюють.

Основними завданнями Комісії є: здійснення громадського контролю за дотриманням вимог чинного законодавства посадовими особами структурних підрозділів Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України під час формування переліків рухомого (нерухомого) військового майна Збройних Сил України, яке може бути відчужено, його оцінювання та реалізації, а також під час передачі надлишкового майна до сфери управління центральним чи місцевим органам виконавчої влади, іншим органам, уповноваженим управляти державним майном, самоврядним установам й організаціям, які проводять діяльність в інтересах національної безпеки і оборони, та в комунальну власність; опрацювання пропозицій щодо формування державної політики з питань реалізації надлишкового військового майна; участь у формуванні конкурсних пропозицій, вивченні та аналізі конкурсної документації; недопущення конфлікту інтересів членів конкурсної Комісії; організація оперативного інформування громадськості через засоби масової інформації медіа щодо проведених Міністерством оборони України заходів з питань реалізації та передачі надлишкового військового майна і його подальшого використання [138]. Питання реалізації адміністративно-правового механізму відчуження військового майна з використанням систем електронних торгів в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні й активних заходів з відсічі збройній агресії РФ та крізь призму здійснюваного за цим інститутом громадського контролю з боку суб'єктів громадянського суспільства потребує подальшого глибокого розгляду в наступному розділі дисертаційного дослідження.

Висновки до розділу 2

У підрозділі здійснено структурно-функціональну характеристику суб'єктів відчуження військового майна, сформульовано визначення правового режиму військового майна в Україні, а також проаналізовано основні засади громадського контролю за цим інститутом.

Виключними повноваженнями у сфері управління військовим майном наділено Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна Міністерства оборони України. Також контроль за процесами відчуження військового майна здійснюють ще низка уповноважених підрозділів, центральним серед яких є Військова служба правопорядку.

Повноваження Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна класифіковано на повноваження за об'єктом (залежно від виду ц категорії військового майна); повноваження з підготовчої діяльності щодо відчуження військового майна; повноваження з договірної роботи щодо відчуження військового майна, які поєднують як підготовчу, так і контрольну діяльність. Повноваження Управління є розпорядчими, контрольно-звітними й координаційними щодо відділу та контрольно-звітними щодо Міністерства оборони. Повноваження відділу переважно мають організаційно-субординаційну природу та є контрольно-звітними щодо Управління.

Визначено, що об'єкт адміністративно-правових відносин щодо управління військовим майном буде деталізованим – дії та поведінка уповноважених суб'єктів з приводу управління військовим майном. Так само буде визначено об'єкт в адміністративно-правових відносинах з приводу відчуження військового майна в Збройних Силах України; з приводу обліку та списання військового майна в Збройних Силах України; інвентаризації військового майна в Збройних Силах України; з приводу утилізації військового майна в Збройних Силах України. Своєю чергою і

такий структурний елемент адміністративно-правових відносин, як зміст, розглянуто з позиції аналізу повноважень (прав й обов'язків) відповідних суб'єктів у сфері управління військовим майном.

Військовий об'єкт як об'єкт охорони визначено в постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку застосування зброї і бойової техніки з'єднаннями, військовими частинами і підрозділами Збройних Сил під час виконання ними завдань у районі проведення антитерористичної операції у мирний час» від 14 лютого 2018 року № 68, а саме ділянки місцевості, будівлі, споруди, які постійно чи тимчасово використовують з'єднання, військова частина й підрозділ Збройних Сил для виконання завдань або розміщення та укриття особового складу, зберігання бойової техніки або військового майна; військові транспортні засоби, озброєння та військова техніка, а також об'єкти, які підлягають захисту й охороні (обороні) Збройними Силами.

Громадський контроль як спосіб здійснення нагляду за діяльністю суб'єктів відчуження військового майна характеризується як елемент адміністративно-правового механізму відчуження військового майна, що полягає у функціонуванні комісії з питань громадського контролю за відчуженням і використанням надлишкового військового майна та земель оборони. Водночас процеси, пов'язані з відчуженням військового майна, що потребує утилізації та задіяння значного матеріального ресурсу за рахунок коштів державного бюджету, мають бути реалізовані в спосіб, передбачений законодавством України у сфері тендерних процедур, із застосуванням систем електронних торгів.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ВІДЧУЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА

3.1. Удосконалення механізму оцінки вартості військового майна

Процедура відчуження військового майна тісно пов'язана з оцінкою такого майна, що безпосередньо свідчить про необхідність удосконалення та оновлення підходів до контролю як за відчуженням військового майна, так і за процедурою оцінки, оскільки це має значний вплив на наповнення Державного бюджету. На нашу думку, необхідно зосередити увагу на алгоритмах процесів оцінки вартості військового майна з метою визначення наявних прогалин у правовому регулюванні оцінки, відчуження та реалізації військового майна та безпосередньо в діяльності уповноважених суб'єктів.

У більшості випадків механізм оцінки вартості майна є предметом економічних досліджень. Зауважимо, що процедура оцінки військового майна не була предметом окремих адміністративно-правових досліджень здебільшого тому, що за своєю природою є процедурою фінансово-правового спрямування. Тому є описи методики оцінки вартості військового майна в навчальних посібниках [112], матеріалах для підготовки судових експертів за спеціальністю 12.5 «Оцінка майна і техніки військового призначення та озброєння» [55]. Побіжно про процедуру оцінки військового майна йдеться в дисертаційній роботі О. О. Бугайової «Правовий режим майна у Збройних Силах України», де авторка розглядає процес оцінки в контексті оренди військового майна [11].

Відповідно до Положення про відділ відчуження надлишкового військового майна Управління відчуження та утилізації надлишкового

військового майна, затвердженого начальником Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна від 17 квітня 2023 року № 9 [105], на відділ покладено завдання з виконання заходів з організації: оціночної діяльності у випадках відчуження військового майна, відчуження надлишкового військового майна Збройних Сил України, що придатне для подальшого використання, але не знаходить застосування в повсякденній діяльності військ, надлишкового майна, зокрема озброєння, військової техніки та спеціальної техніки, списаного рухомого військового майна, відчуження земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти нерухомого військового майна, що підлягають реалізації, земельних ділянок, які вивільняють у процесі реформування Збройних Сил, об'єктів нерухомого військового майна, яке може бути відчужено окремо від земельних ділянок (далі – надлишкове військове майно), передачі надлишкового рухомого військового майна до сфери управління центральних або місцевих органів виконавчої влади, інших органів, уповноважених управляти державним майном, самоврядним установам й організаціям, які провадять діяльність в інтересах національної безпеки і оборони, у комунальну власність територіальних громад сіл, селищ, міст або в їх спільну власність [105].

Серед усіх завдань на оцінній діяльності у випадку відчуження військового майна зосереджено належну увагу, оскільки формування ціни для процедур відчуження та реалізації має неабияке значення. Водночас слід зазначити, що Положення за своєю природою є управлінським документом, який конкретизує основні завдання і функції відділу й не містить вказівок про будь-які механізми формування ціни, алгоритми оціночної діяльності чи інші процедурні питання.

Саме тому вважаємо за необхідне виокремити ті завдання і повноваження відділу, які стосуються оцінки військового майна.

Відповідно до п. 6 Положення, до завдань відділу належать: організація виконання заходів з оцінки військового майна відповідно до

вимог Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [128], організація та проведення заходів з конкурсного відбору суб'єктів оціночної діяльності; формування лотів щодо військового майна, яке може бути відчужено, з метою проведення конкурсного відбору суб'єктів оціночної діяльності для здійснення незалежної оцінки військового майна; підготовка відомостей про військове майно, яке планується до відчуження (на внутрішньому ринку) та підлягає оцінці; участь у конкурсах (тендерах) для визначення суб'єктів оціночної діяльності, які будуть залучатися до проведення оцінки надлишкового військового майна [105]. Відділ відповідно до наданих повноважень: бере участь в організації залучення суб'єктів оціночної діяльності в порядку, визначеному законодавством, і проведення заходів з оцінки військового майна, майнових прав, а також професійної оціночної діяльності з метою його відчуження; надає пропозиції щодо формування та реалізації єдиної державної політики з питань відчуження військового майна, зокрема з організації заходів з оцінки військового майна відповідно до вимог Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [128]; бере участь у підготовці рішень у встановленому порядку щодо зменшення стартової ціни військового майна, яке не стосується виробів військового призначення і товарів подвійного використання, визначених постановою Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2010 року № 118 «Деякі питання реалізації рухомого військового майна» [27].

Зауважимо, що відділ відчуження надлишкового військового майна в процесах оцінки військового майна вживає заходів щодо: оголошення про конкурсний відбір суб'єктів оціночної діяльності; проведення конкурсного відбору суб'єктів оціночної діяльності; оголошення про результати конкурсного відбору; підписання Договору на проведення оцінки майна; надання інформації для оцінки майна, оглядового посвідчення; прийняття Звіту про оцінку майна. Ці заходи є діями організаційного характеру й

мають адміністративну природу, оскільки відділ здійснює дії на підставі вимог законодавства, якими встановлено правила, обов'язкові до виконання зацікавленими суб'єктами.

Зі змісту постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил» від 28 грудня 2000 року № 1919 (у редакції від 26 травня 2022 року, далі – Постанова) [131] розрізняємо такі процедури, як відчуження та реалізація надлишкового рухомого військового майна на зовнішньому і внутрішньому ринках. Відчуження полягає в тому, що процедура вилучення майна зі Збройних Сил України відбувається внаслідок його реалізації через уповноважені підприємства, а реалізація своєю чергою є господарською операцією. Адміністративно-правова природа процесу відчуження та реалізації виявляється через участь органів військового управління в зазначених процедурах, зокрема і шляхом видання організаційно-розпорядчих документів, проведення контрольних наглядних заходів тощо.

На підставі порівняльно-правового методу, застосованого до порівняння визначення ціни на військове майно, що є об'єктом відчуження та реалізації, та до порівняння процедур реалізації, можемо виокремити основні відмінності.

Під час реалізації військового майна на зовнішньому ринку визначальною умовою формування ціни є кон'юнктура ринку, натомість під час реалізації майна на внутрішньому ринку мінімальна вартість рухомого військового майна прив'язана до вартості металів, зокрема дорогоцінних, і дорогоцінного каміння, яке в ньому міститься.

На зовнішньому ринку до ціни військового майна включають залишкову вартість і витрати, пов'язані з реалізацією майна, а саме: витрати на підготовку майна до продажу, послуги з маркетингу, оплату спеціального супроводу органами СБУ експортно-імпортних договорів,

витрати на транспортування, страхування тощо. Власне реалізація майна відбувається за зовнішнім контрактом.

На внутрішньому ринку реалізація військового майна відбувається на конкурентних засадах, а стартова ціна охоплює вартість військового майна (відповідно до Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [128]) і витрати, пов'язані з реалізацією майна (проведення оцінки, сплата податків та інших обов'язкових платежів і комісійної плати, витрати, пов'язані з підготовкою та проведенням аукціону).

Однак маємо також зазначити, що за зовнішньої переваги господарсько-правового критерію в процедурах відчуження та реалізації адміністративно-правовий вплив також наявний. На нашу думку, такий вплив має полягати в діяльності органів влади з обліку, контролю і звітності, а також у відстоюванні національних інтересів у питаннях забезпечення національної безпеки й наповнення Держбюджету.

Це, зокрема, узгоджується зі змістом п. 13 постанови [131], у якому зазначено, що «в разі реалізації рухомого військового майна на зовнішньому ринку за ціною нижчою, ніж його залишкова вартість, і витрат, пов'язаних з реалізацією майна, уповноважене підприємство (організація) погоджує мінімальну ціну такого майна з Міноборони та Мінекономіки. Підставами для обґрунтування уповноваженим підприємством (організацією) мінімальної ціни майна, що реалізується, є його вартість на внутрішньому ринку, визначена відповідно до Закону України “Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні” [128], результати маркетингових досліджень кон'юнктури зовнішнього ринку озброєнь і військової техніки. У такому разі складається протокол узгодження мінімальної ціни майна, що реалізується. Мінімальна ціна майна, що реалізується на зовнішньому ринку, не може бути нижчою, ніж його вартість на внутрішньому ринку,

визначена згідно із Законом України “Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні”» [131].

Однак окреслена вище процедура може бути предметом зловживань, зокрема тоді, коли всі задіяні особи мають за формою діяти відповідно до нормативно-правових вимог, а за змістом – діяти на свою користь, завдаючи шкоди національним інтересам держави. У нашому випадку це стосувалося саме тих зразків військового майна, які мали попит на зовнішніх ринках і їх продаж мав відбуватися не за залишковою ціною, а відповідно до комерційної ціни на зовнішніх ринках.

Згідно зі Звітом ТСК ВРУ, для проведення розслідування відомостей щодо фактів розкрадання в ЗСУ й підриву обороноздатності держави в період з 2004-го до 2017 року [40], найтипівішу модель реалізації військового майна здійснювали через посередника за наступною схемою: 1) МОУ укладає договір комісії із спекекспортером і передає майно, яке оцінене приблизно за ціною, яка є вищою за залишкову вартість цього майна орієнтовно на 10–15 %, які зрештою покривали витрати, пов’язані з реалізацією цього майна, а також комісійну винагороду); 2) спекекспортер реалізує таке майно на внутрішньому ринку за цінами, які є значно нижчими за ціни на таке майно на зовнішніх ринках та/або реалізує його посереднику на зовнішній ринок; 3) новий власник (покупець) самостійно або за договором комісії через того самого чи іншого спекекспортера реалізує таке майно на зовнішніх ринках за ринковими цінами, які відповідно до сталої тенденції в десять і більше разів вищі за ціну реалізації Міноборони на внутрішньому ринку чи посереднику. Тобто держава в особі Міністерства оборони, здійснюючи продаж тисяч різних найменувань військового майна за залишковими цінами, отримувала за таке майно десяту частину від його реальної вартості, а посередники – надприбутки [40].

Таким чином завдавалась шкода національним інтересам держави та зменшувались бойові спроможності ЗСУ.

Також адміністративно-правове регулювання процедури оцінки військового майна виявляється в тому, що на підставі наказу командира військової частини (як організаційно-управлінського акта) створюють комісію з переоцінки (оцінки) військового майна, а основним методичним актом є Методика визначення залишкової вартості майна Збройних Сил України та інших військових формувань від 29 травня 1998 року № 759 (далі – Методика). Необхідно враховувати, що процес оцінки військового майна пов'язаний часовими параметрами, а саме датою придбання військового майна й датою оцінки. Щодо коефіцієнтів індексації та коефіцієнтів зносу ці параметри є змінними й визначаються за формулами, наведеними в Методиці [118]. У Силах логістики ЗС України розробляють і розсилають інструктивні листи з доведенням коефіцієнтів індексації, на які змінюється за роками вартість військового майна за період від дати його придбання до дати оцінки (наприклад, Роз'яснення МОУ КСЛ ЗСУ від 7 березня 2023 року № 370/1757 [141]), що додатково свідчить про адміністративно-правовий вплив на процес оцінювання шляхом координації дій відповідальних посадових осіб у військових частинах (установах).

З огляду на це, алгоритм процесів оцінки залишкової вартості військового майна згідно з Методикою [118] може бути поділений на три складові, а саме: з'ясування строку експлуатації військового майна за Актом технічного стану; визначення цінового каталогу первісної вартості за номенклатурою військового майна; визначення таблиці розрахунку за номенклатурою військового майна з використанням відповідного додатка Методики.

Розглянемо детальніше порядок цих етапів з постановкою завдань, діями, які необхідно вчинити, включно з оформленням відповідних документів (у контексті управлінських та організаційно-розпорядчих актів).

1. Завдання: з'ясувати строк експлуатації військового майна за Актом технічного стану (паспортом якості). Порядок дій: 1) рапорт на командира військової частини (правова підстава ініціювання складання акта технічного стану на відповідне військове майно (додаток 2 до Методики)); 2) отримання витягу з наказу; 3) повідомлення комісії з переоцінки (оцінки) військового майна та надання інформації про військове майно голові комісії.

2. Завдання: знайти «ціну придбання». Порядок дій: за основною номенклатурою за каталогом знайти відповідну ціну військового майна (врахувати визначену дату придбання).

3. Завдання: визначити «первісну вартість». Порядок дій: множення «Ціни придбання» (див. Каталог для відповідного військового майна) на «Коефіцієнт індексації» (врахувати дату оцінки майна і відповідний документ, наприклад, Роз'яснення МОУ КСЛ ЗСУ від 7 березня 2023 року № 370/1757 [141]).

4. Завдання: визначити «Сукупний коефіцієнт зносу». Порядок дій: за додатком 3 до Методики визначають за таблицею для конкретного виду військового майна. Сукупний коефіцієнт зносу вираховують шляхом множення коефіцієнта умов зберігання, коефіцієнта експлуатації та коефіцієнта категорійності (якісного стану). Їх визначають на підставі Акта технічного стану.

5. Завдання: визначити «Залишкову вартість». Порядок дій: первісну вартість військового майна помножити на сукупний коефіцієнт зносу. Заповнити відомість щодо визначення залишкової вартості військового майна.

Організацію роботи з визначення залишкової вартості військового майна здійснюють ЗСУ та інших військові формування. Для проведення роботи з визначення залишкової вартості військового майна у ЗСУ та інших військових формуваннях утворюються комісії, до яких подають документи, що містять інформацію про оцінюване військове майно,

зокрема завірені у встановленому порядку копії формулярів, паспортів, актів технічного стану, які затверджені уповноваженими особами військових формувань [118].

В науковому середовищі зверталась увага на недосконалість даної Методики, та відсутність дієвого контролю за ціноутворенням на товари військового призначення, які підлягають відчуженню.

Досліджуючи дане питання Л. М. Ніколенко та О. О. Бугайової у статті «Особливості передачі майна Збройних Сил України в оренду» автори виокремлюють особливості створення і діяльності комісій з оцінки вартості військового майна, яке підлягає передачі в оренду, зокрема доходять висновку про важливість механізму створення таких комісій, тому що іноді такі порушення законодавства можуть бути підставою судового розгляду [98, с. 45].

М. В. Гарбуз спрямовує увагу на недосконалість Методики визначення залишкової вартості майна Збройних Сил України й інших військових формувань. Зокрема, авторка зазначає, що Методика визначення залишкової вартості майна, яку використовують збройні формування України для визначення вартості матеріальних цінностей, є єдиною зареєстрованою на території України, проте вона має низку недоліків: ринкова вартість майна перевищує вартість, отриману за розрахунками відповідно до цієї Методики, вартість справного майна може відповідати лише вартості вторинних ресурсів у його складі. З огляду на зазначені недоліки, зауважимо, що ця методика потребує подальшого вдосконалення [16, с. 45–46].

За матеріалами Звіту ТСК ВРУ для проведення розслідування відомостей щодо фактів розкрадання в ЗСУ й підризу обороноздатності держави в період з 2004-го до 2017 року Комісія констатує відсутність дієвого контролю за ціноутворенням на товари військового призначення [40].

«Звісно, між етапами ціноутворення, передбаченими Методикою визначення залишкової вартості майна Збройних Сил України та інших військових формувань, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 29 травня 1998 року № 759, і положеннями Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» існують відмінності. Зокрема, залучення суб'єктів оціночної діяльності потребує окремої процедури, яка регулюється Положенням про конкурсний відбір суб'єктів оціночної діяльності у випадках відчуження військового майна, затвердженим наказом Міністерства оборони України від 20 січня 2015 року № 29.» [13].

Водночас слід зауважити, що зазначену процедуру застосовує Міністерство оборони України, якщо воно є замовником незалежної оцінки майна та проводить конкурс у випадках відчуження рухомого військового майна й об'єктів нерухомого військового майна, яке може бути відчужено окремо від земельних ділянок, що визначені Міністерством оборони України на конкурсних засадах, у разі якщо вартість виконання послуг з незалежної оцінки майна менша ніж 200 тис. грн. Якщо під час проведення конкурсу з'ясується, що вартість послуг з незалежної оцінки військового майна дорівнює або перевищує 200 тис. грн, матеріали зазначеного конкурсу мають бути передані до тендерного комітету для здійснення закупівлі послуги відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» [120].

На думку О. О. Бугайової, оцінка вартості рухомого військового майна, яке пропонується для передачі в оренду, має передувати проведенню конкурсів на право укладення договорів оренди та здійснюється після розміщення на офіційному вебсайті Міністерства оборони України відомостей про рухоме військове майно й отримання військовою частиною заяв від фізичних чи юридичних осіб про наміри орендувати рухоме військове майно [11, с.180; 42]. Зазначене вище свідчить про те, що суб'єкти оціночної діяльності надають послугу, яка

має вартісне визначення, а отже, закладається в ціну військового майна. Це додатково вказує на те, що механізм формування ціни військового майна залежить від низки факторів, які за своєю природою є змінними величинами.

На наш погляд одним з ефективних методів удосконалення механізмів відчуження військового майна є використання інноваційних технологій із завчасно заданими алгоритмами. Зазначене дозволить забезпечити неупередженість, законність, а також дотримання державно-приватного інтересу й дасть змогу досягнути поставлених завдань оптимальними шляхами із залученням найменших ресурсів і в найстисліші терміни, суттєво зменшуючи корупційні ризики.

Саме тому вважаємо за необхідне виокремити ті завдання і повноваження відділу, які стосуються оцінки військового майна, і запропонувати процедуру організації та проведення торгів військового майна за аналогією до торгівельного майданчика CETAM.

На наш погляд завдання і повноваження відділу відчуження надлишкового військового майна потрібно сформувати наступним чином: бере участь в організації залучення суб'єктів оціночної діяльності в порядку, визначеному законодавством, і проведення заходів з оцінки військового майна, майнових прав, а також професійної оціночної діяльності з метою його відчуження; надає пропозиції щодо формування та реалізації єдиної державної політики з питань відчуження військового майна, зокрема з організації заходів з оцінки військового майна відповідно до вимог Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні».

З огляду на те, що 2017 року було проведено ребрендинг системи CETAM в OpenMarket, зауважимо, що додатковими перевагами такого електронного торговельного майданчика на наш погляд є гнучкість системи, онлайн доступ, безпека від зловживань, технічна підтримка, аналітика, експертиза й досвід, вільний доступ. З огляду на те, що

замовником відчуження військового майна є Міністерство оборони України, на наш погляд запропонована процедура організації та проведення торгів має передбачати такі кроки: 1) відправка заявки Організатору; 2) публікація лота Організатором; 3) ознайомлення з майном; 4) онлайн аукціон (тип й умови згідно з вимогами Замовника); 5) розрахунок з Організатором торгів й отримання майна (після складання Актів).

Організатором торгів може бути ДП «СЕТАМ» або інший аналогічний електронний торговельний майданчик. Нами рекомендується наступна послідовність дій, Міністерство оборони України як Замовника продажу військового майна необхідно виконати такі кроки: 1) узгодити й укласти договір з додатками з Організатором торгів (Державне підприємство «СЕТАМ» (далі – ДП «СЕТАМ»)), а саме: безпосередньо договір з організації електронних торгів/аукціонів; порядок реалізації майна, в якому врахувати всі потреби й вимоги МОУ, зокрема: вимог учасника торгів, безпекових вимог, вимог до процедури ознайомлення з майном; вимог до строків етапності процедури реалізації майна; алгоритм формування стартової ціни й подальших уцінок, тощо; формати заявок; 2) надіслати заявку для організації торгів Організатору: засобами поштового зв'язку; кур'єром ДП «СЕТАМ»/представником МОУ; електронною поштою, з КЕП/ЕЦП; 3) забезпечити ознайомлення з майном і консультації для потенційних покупців 4) виконати інші зобов'язання, які з'являються після проведення аукціону: підписати протокол/або видати акт; отримати підтвердження перерахунку коштів (від Переможця аукціону чи Організатора торгів); підтвердити факт укладення угоди/видачі акта чи майна шляхом повідомлення Організатора торгів [3].

Отже, механізм відчуження військового майна залежить від низки факторів, що постійно змінюються, і не враховує попиту на таке майно. правове регулювання формування оцінки на військове майно не відповідає

реаліям, що постійно змінюються, тому, на нашу думку, належить запровадити процедуру військових торгів на електронних майданчиках.

3.2. Шляхи вдосконалення нормативно-правової бази відчуження військового майна

Нормативно-правове забезпечення будь-яких аспектів функціонування адміністративно-правового механізму відчуження військового майна в Збройних Силах України в умовах дії правового режиму воєнного стану на території України й в обставинах забезпечення відсічі агресору є надзвичайно важливим напрямом. Тривале ведення бойових дій в воєнний час, руйнування економіки, виснаження людських ресурсів обумовлюють вимоги до жорстокої економії державних коштів в тому числі і до ефективного (результативного) відчуження військового майна. Це, зокрема, обґрунтовується тим, що Збройні Сили України, як і Міністерство оборони України, їх посадові особи, зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені законом України [73]. Зазначене в свою чергу встановлює низку обмежень щодо форм, методів і способів функціонування та реалізації визначених повноважень.

Слід зазначити, що відповідно до частини другої статті 19 Конституції України Міністерство оборони України та його посадові особи (як орган державної влади) зобов'язанні діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та Законами України [73].

Таким чином запровадження процедури електронних торгів при здійсненні відчуження військового майна потребує свого закріплення в першу чергу в законі і нормативних актах виданих на підставі відповідного Закону.

Слід зазначити що базовим законом, що регламентує правовий режим військового майна є Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» [133]. Частина перша статті 6 вищезазначеного закону, визначено що відчуження військового майна здійснюється

Міністерством оборони України через уповноважені Кабінетом Міністрів України підприємства та організації, визначені ним за результатами тендеру, після його списання, за винятком майна, визначеного частиною другою цієї статті. [133].

З метою внесення запропонованих нами змін до механізму відчуження військового майна пропонуємо частину першу статті 6 Закон України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» викласти в наступній редакції: «Відчуження військового майна здійснюється Міністерством оборони України через уповноважені Кабінетом Міністрів України підприємства та організації, визначені ним за результатами тендеру, шляхом проведення електронних аукціонів, після його списання, за винятком майна, визначеного частиною другою цієї статті».

Зазначене сприятиме підвищенню доходів державного бюджету в умовах воєнного стану, що, у свою чергу, посилить обороноздатність країни, зміцнить економічну стійкість, сприятиме підвищенню авторитету держави та зміцненню національної безпеки. Прозорість та конкретність електронних аукціонів знизить корупційні ризики та забезпечить справедливу ціну продажу.

Питання пов'язані з відчуженням військового майна, передусім в умовах правового режиму воєнного стану, мають бути належно регламентовані й чітко деталізовані з метою високоякісного забезпечення функціонування зазначеного механізму, що своєю чергою підвищить боєздатність сил і засобів Збройних Сил України й уможливить та спростить виконання ними бойових завдань, а також оптимізує основні державно-владні процеси, що відбуваються під час адміністрування українського війська та всього сектору безпеки й оборони України.

Конституція України передбачає, що захист суверенітету й територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою

всього українського народу [73]. Для реалізації цієї функції в державі визначено спеціально уповноважених суб'єктів, що профільно відповідають за належність і повноту виконання поставленого функціонального завдання – органи безпеки або в значенні нормативного регулювання органи, що є «складовими сектору безпеки». Відповідно до положень ст. 12 Закону України «Про національну безпеку», до складових сектору безпеки й оборони віднесено: сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки [127]. Правове регулювання функціонування зазначеної сфери має бути якісно забезпечено на найвищому законодавчому рівні й на рівні підзаконних організаційно-розпорядчих нормативно-правових актів, що допоможе деталізувати особливості приведення в дію цього механізму та конкретні організаційні й інституційно-функціональні інструменти.

Політика національної безпеки України ґрунтується на положеннях Конституції України щодо реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору. У Стратегії національної безпеки України зазначено, що для зміцнення особливого партнерства з НАТО та набуття повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору Україна планує досягти в максимально стислі строки достатньої взаємосумісності Збройних Сил України й інших складових сектору безпеки і оборони з відповідними структурами держав Альянсу та суттєво активізувати реформи в межах імплементації річних національних програм під егідою Комісії Україна – НАТО. Стратегією воєнної безпеки України визначено пріоритети та завдання реалізації державної політики у сфері безпеки й оборони. Сили оборони України повинні бути побудовані на національних і євроатлантичних цінностях, взаємосумісні з відповідними компетентними органами держав-членів НАТО й спроможні робити гідний внесок у проведення операцій НАТО [100]. Слід зауважити, що

перспективне членство України в НАТО та Європейському Союзі, з огляду на необхідність посилення обороноздатності держави та військових спроможностей, зобов'язує всі без винятку органи державної влади загалом і, зокрема, єдиний орган законодавчої влади в Україні – Верховну Раду України вживати виключних заходів щодо приведення у відповідність до норм і стандартів НАТО та Європейського Союзу відповідних актів законодавства України й підзаконних організаційно-розпорядчих документів. Зазначена робота вже триває, зокрема у сфері організації управління силами і засобами Збройних Сил України та має бути продовжена й інтерпретована на сферу процесів управління та відчуження військового майна, що є невід'ємною складовою діяльності у сфері логістичного забезпечення Збройних Сил України як у мирний, так і у воєнний час.

Увагу привертає державне управління в силах оборони, до яких належить передусім здійснення систематизації у сфері національної безпеки з чітким розмежуванням функцій та компетенції державних органів відповідно до конституційної вимоги розподілу влади на законодавчу, виконавчу й судову, усунення дуалізму та «виключності» статусу окремих державних органів у системі влади [31]. Проте необхідно зауважити, що будь-які організаційно-розпорядчі дії у сфері роботи сектору безпеки й оборони загалом і Збройних Сил України зокрема мають бути чітко передбачені Конституцією України та відповідними законами, що своєю чергою потребує ініціювання відповідних позицій на рівні роботи єдиного законодавчого органу в Україні в межах узгодження з нормами і стандартами НАТО механізму функціонування Збройних Сил України.

Система нормативно-правового забезпечення в секторі безпеки й оборони України є багаторівневою. Вертикальний рівень системи передбачає залежність усіх нормативно-правових актів від положень Конституції України, зосередження визначальних і неодмінних правових

нормативів у законодавчих актах, відповідність актів Президента держави, Уряду, відомих нормативно-правових актів вимогам Конституції та законам. Натомість горизонтальний її рівень визначає напрями правового регулювання, якими є статуси державних інститутів, що діють у сфері оборони; організаційно-правові та функціональні особливості діяльності Збройних Сил України, інших передбачених законом військових формувань, спеціальних правоохоронних органів або ж правоохоронних органів спеціального призначення (зі спеціальним статусом); організація діяльності оборонно-промислового комплексу та ресурсне забезпечення оборони держави; статус військовослужбовців, соціально-правовий захист військовослужбовців і членів їхніх сімей; правоохоронна діяльність у сфері оборони та здійснення правосуддя тощо [100]. Ураховуючи взаємопов'язаність функціонування всіх зазначених сфер і секторів сил безпеки й оборони, а також поліваріативність нормативно-правового інструментарію, що врегульовує їх діяльність, необхідно зазначити на тісній взаємопов'язаності виконання завдань у всіх окреслених аспектах із матеріально-технічним забезпеченням, що своєю чергою регламентовано нормами і засадами, зокрема відчуження військового майна в Збройних Силах України.

Зазначимо, що передумовою стабільного функціонування складових сектору безпеки є їх відповідність спільним принципам і меті, а саме: 1) направленості на забезпечення стану захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності й демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру; 2) безумовне дотримання під час функціонування профільних безпекових принципів: верховенства права, підзвітності, законності, прозорості й дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням; дотримання норм міжнародного права, участі в інтересах України в міжнародних зусиллях з підтримання миру й безпеки, міждержавних системах і

механізмах міжнародної колективної безпеки; 3) здійснення діяльності виключно в межах, що врегульовані правовими актами у сфері національної безпеки держави; 4) орієнтування на єдині стратегічні пріоритети (наприклад, ті, що містяться в Стратегії воєнної безпеки України [100; 136]). Найважливішим аспектом є унормування чіткої спрямованості подальших векторів розвитку Збройних Сил України, зокрема їх тилового й матеріально-технічного забезпечення в контексті відчуження військового майна. Крім цього, важливим аспектом є забезпечення дотримання безпекових принципів, зокрема засад демократичного громадського контролю за процесом відчуження військового майна з огляду на особливості правового режиму воєнного стану й правових режимів інформації.

Опрацювання питань, пов'язаних із реалізацією та втіленням життя адміністративно-правового механізму відчуження військового майна, так само можуть поставати предметом під час розгляду на засіданнях Ради національної безпеки і оборони України. Саме тому, що питання пов'язане з військовим майном та його відчуженням, має особливу чутливість у контексті забезпечення сили засобів Збройних Сил України та всіх сил безпеки й оборони України, вони повинні мати належний інформаційний гриф і не бути доступними в публічному просторі.

У Стратегії національної безпеки України для побудови дієвої архітектури управлінського апарату, що впорядковуватиме суспільні відносини в секторі безпеки, за необхідне визначено: зміцнення демократичного цивільного контролю за сектором безпеки й оборони України; налагодження та зміцнення системи координації у сфері кібербезпеки; оптимізацію структури, функцій та чисельності Служби безпеки України; забезпечення системності реформування Національної поліції України, посилення кримінальної поліції та органів досудового розслідування у сфері боротьби з організованою і транснаціональною злочинністю [135]. Отже, механізми громадського контролю та оптимізації

функціонування адміністративно-правової процедури відчуження військового майна потребують удосконалення передусім у нормативно-правовий спосіб шляхом внесення змін до відповідних нормативно-правових актів, що передбачають покращення демократичного цивільного контролю з сектором безпеки оборони.

З огляду на загальноприйняту практику, відчуженням майна як у господарському, так і цивільному праві є передача майна у власність іншій особі. З огляду на це, слід зазначити, що відчуження майна завжди пов'язане з припиненням права власності і саме це є визначальною ознакою відчуження як правової категорії. Зауважимо, що схоже за змістом визначення міститься в Порядку відчуження об'єктів державної власності, за яким відчуження майна – передача права власності на майно юридичним чи фізичним особам за процедурами та в спосіб, що передбачені цим Порядком [110]. З цього визначення випливає така ознака відчуження майна: воно має відбуватися за процедурами та в спосіб, що унормовані законодавством.

Аналізуючи спеціальне законодавство на предмет особливостей відчуження військового майна, зазначимо про ст. 6 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України», де зазначено, що відчуження військового майна здійснює Міністерство оборони України через уповноважені Кабінетом Міністрів України підприємства й організації, визначені ним за результатами тендеру після його списання [133]. У нашому випадку слід зауважити про наявність тендеру як спеціальної процедури визначення уповноважених підприємств та організацій, а також на те, що військове майно має бути списане перед його відчуженням. Тобто це означає, що військове майно не може бути реалізовано поза визначеними процедурами.

Така норма також прослідковується в Положенні про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил, де відчуження військового майна визначено як вилучення військового майна зі Збройних

Сил унаслідок його реалізації через уповноважені підприємства (організації) [131].

Реалізація військового майна – господарська операція, що здійснюється уповноваженим підприємством (організацією) згідно з договорами купівлі-продажу, міни, поставки й іншими цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на військове майно іншим юридичним або фізичним особам на платній або компенсаційній основі, зокрема господарська операція щодо продажу об'єктів нерухомого військового майна разом із земельними ділянками, на яких вони розташовані [131].

Отже, якщо йдеться про реалізацію військового майна, то в її основі є договірна природа, а отже, потребують детального дослідження такі істотні умови договору, як предмет і ціна. З приводу предмета слід зазначити, що в загальному вигляді це військове майно, а уточнювати предмет можливо за різними критеріями класифікації військового майна, категоріями військового майна, галузевою належністю військового майна тощо.

Щодо ціни як істотної умови реалізації військового майна слід зазначити, що в спеціальному законодавстві використано таку категорію, як «вартість», саме щодо військового майна. Зокрема, у ст. 6 Закону України «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» зазначено, що методика оцінки вартості військового майна, а також порядок його реалізації розробляє Міністерство оборони України, узгоджуються із заінтересованими міністерствами й іншими центральними органами виконавчої влади й затверджуються Кабінетом Міністрів України [131].

Вартість військового майна на дату його надходження до сфери управління Міноборони визначають за його закупівельною ціною або за вартістю (ціною), зазначеною в укладених на його виготовлення та поставку договорах, з огляду на вимогу законодавства. Переоцінку

військового майна здійснюють у разі його списання, реалізації, відчуження та утилізації, а також за рішеннями начальників служб забезпечення органів військового управління за закріпленою номенклатурою відповідно до вимог Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку в державному секторі [116].

Визначення залишкової вартості військового майна здійснює комісія з переоцінки (оцінки) військового майна, яку створюють на підставі наказу командира (начальника) військової частини (центру забезпечення) або командира (начальника, керівника) вищого рівня, якому ця військова частина (центр забезпечення) безпосередньо підпорядковані [116]. Для цього застосовують положення Методики визначення залишкової вартості майна Збройних Сил України й інших військових формувань, згідно з якою залишкова вартість військового майна – вартість заміщення (відтворення) військового майна з огляду на сукупний коефіцієнт зносу. Вартість заміщення (відтворення) військового майна є первісною вартістю такого майна, яку використовують для визначення залишкової вартості військового майна [118]. Але методика визначення залишкової вартості списаного військового майна не враховує попит на нього на цивільному та міжнародному ринку і не визначає шляхи вдосконалення цього попиту.

Водночас ця Методика містить визначення термінів «договірна ціна», «ринкова ціна військового майна», «ціна придбання», що також дає підстави для висновку про наявність цивілістичної категорії «ціна» як істотної умови договірних відносин для завдань відчуження, реалізації, утилізації, списання та оренди рухомого військового майна.

Слід зауважити, що питання визначення вартості військового майна також може бути досліджено в межах проведення експертизи військового майна, повноважень щодо проведення відповідно до законодавства оцінки майна, майнових прав і здійснення професійної оціночної діяльності.

Зокрема, у сфері експертної оцінки слід виокремити завдання щодо визначення вартості наданих на дослідження об'єктів, які використовують

як військове майно. У такому випадку орієнтовний перелік питань, що потребує вирішення, є таким: яке найменування та призначення наданого на дослідження об'єкта; чи укомплектовано наданий на дослідження об'єкт відповідно до нормативно-технічної документації, якщо ні – то в чому саме полягає неукомплектованість або невідповідність; який ступінь зносу наданого на дослідження об'єкта; яка залишкова вартість об'єкта станом на визначену дату; яка ринкова вартість об'єкта станом на визначену дату (з огляду на надану експерту інформацію щодо укладених угод купівлі-продажу аналогічних об'єктів на міжнародному ринку); яка вартість ліквідації об'єкта станом на визначену дату; який розмір матеріального збитку, завданий унаслідок пошкодження чи повного знищення об'єкта [32].

На наш погляд для забезпечення ефективного відчуження військового майна та підвищення прозорості процесу його реалізації пропонуємо встановити порядок найбільш відкритого доступу суб'єктів підприємницької діяльності та цивільним особам до процедури придбання зазначеного майна. З цією метою пропонується знести зміни до статті 6 Закону України «Про правовий режим військового майна в Збройних силах України», прийняти наступні постанови Кабінету Міністрів України: «Пілотний проект щодо реалізації рухомого військового майна на електронних аукціонах», «Порядок реалізації рухомого військового майна на електронних аукціонах», «Порядок проведення конкурсного відбору уповноважених підприємств, на які покладається функція організатора електронних аукціонів рухомого військового майна» (додаток А, Б, В).

В умовах воєнного стану, спричиненого збройною агресією проти України, особливої ваги набуває потреба у підвищенні ефективності використання наявних державних ресурсів, зокрема — військового майна, яке втратило своє функціональне призначення або є надлишковим. Відчуження такого майна через механізм електронних аукціонів виявляється економічно доцільним та управлінськи обґрунтованим

інструментом, здатним забезпечити максимізацію доходів бюджету, що вкрай важливо для фінансування потреб сектору безпеки і оборони в умовах воєнного часу.

Електронні аукціони, на відміну від традиційних механізмів реалізації державного майна, гарантують вищий рівень прозорості процедур, забезпечують відкриту конкуренцію серед потенційних покупців, створюють умови для ринкового ціноутворення та значно знижують ризики зловживань і корупційних проявів. У такий спосіб формується довіра до державних процесів розпорядження майном, що особливо важливо в умовах підвищеної соціальної напруги, притаманної воєнному часу.

Крім того, надходження від реалізації надлишкового військового майна можуть слугувати додатковим джерелом фінансування заходів, спрямованих на зміцнення національної безпеки та обороноздатності країни. Це набуває особливої актуальності в умовах повномасштабного збройного конфлікту, коли фінансові ресурси держави обмежені, а потреби оборонного сектору — зростають у геометричній прогресії.

Зважаючи на вищезазначене, впровадження та подальший розвиток системи електронних аукціонів для реалізації військового майна доцільно розглядати як стратегічно важливий інструмент економічної політики держави у сфері національної безпеки. Цей механізм не лише сприяє підвищенню ефективності управління державними активами, але й виконує функцію стабілізації бюджету та зміцнення оборонної спроможності України в умовах збройної агресії.

Висновки до розділу 3

У розділі проаналізовано шляхи вдосконалення дії адміністративно-правового механізму відчуження військового майна й опрацьовано основні питання, пов'язані з оптимізацією методики оцінки вартості майна під час

його відчуження, шляхів нормативно-правового посилення зазначеного напряму в контексті євроінтеграційних намагань України та в розрізі взаємоінтеграції українського війська з НАТО.

Увагу зосереджено на необхідності розділення військового майна за типами задля використання різних характеристик аукціонів; використання залишкової вартості військового майна як стартової ціни лота; запровадження оновленого алгоритму розрахунків, етапів проведення аукціонів й оформлення їх результатів з огляду на вимоги, потреби та можливості Міністерства оборони України.

Крім цього, обґрунтовано, що оцінка військового майна має охоплювати подвійну перевірку, яка полягає у виконанні контрольних повноважень Фондом держмайна та застосуванні заходів громадського контролю. Такий контроль слід здійснювати не лише на етапі прийняття Звіту про оцінку майна, а вже на етапі проведення конкурсного відбору суб'єктів оціночної діяльності. Зокрема, заходи громадського контролю є обов'язковими для перевірки на наявність корупційної складової.

Доречним є укладення тристороннього договору з визначенням суб'єктів замовлення оцінки військового майна та фіксування умов викупу такої оцінки. Водночас зазначено, що використання електронних автоматизованих ресурсів, що дають змогу найефективніше використовувати державні кошти, виділені на процеси відчуження військового майна, є безперечно позитивною тенденцією, проте в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні постала необхідність сформувати принциповий підхід до вибору відповідних електронних систем і суворо дотримуватися засад захисту інформації про військове майно, навіть те, яке виводять з обігу.

Дослідивши спеціальне законодавство щодо відчуження військового майна, вважаємо, що такі відносини є договірними; предметом відчуження є військове майно, а особливими ознаками такого відчуження є: припинення права власності, наявність унормованих процедур і способів

відчуження військового майна, належність військового майна до списаного, наявність тендеру як спеціальної процедури визначення уповноважених підприємств й організацій для реалізації військового майна. Поряд з категорією «ціна» як істотну умову договірних відносин для завдань відчуження, реалізації, утилізації, списання та оренди рухомого військового майна в спеціальному законодавстві використовують також категорію «вартість військового майна».

Впровадження процедури електронних торгів у процесі відчуження військового майна вимагає належного нормативно-правового забезпечення, зокрема закріплення на рівні закону та розроблення підзаконних нормативно-правових актів, що деталізують порядок їх проведення. Такий підхід забезпечить правову визначеність, унеможливить суперечності у практичному застосуванні та сприятиме ефективній реалізації майна відповідно до принципів прозорості, відкритості та економічної доцільності.

ВИСНОВКИ

На підставі аналізу чинного законодавства України, практики його реалізації та узагальнення основних положень праць науковців у дисертації висвітлено зміст адміністративно-правового регулювання відчуження військового майна, а також запропоновано шляхи вдосконалення нормативно-правової бази з питань відчуження військового майна. Найсуттєвішими положеннями дисертації є такі:

1. Широкомасштабна збройна агресія рф проти України засвідчила, наскільки військове майно є необхідним для логістичного забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України, а ефективне використання військового майна за призначенням безпосередньо сприяє підтриманню належного рівня обороноздатності нашої держави. Причому держава для забезпечення безпеки як об'єктивної потреби суспільства загалом повинна мати сильні збройні сили. Військове майно як юридична категорія – це державне матеріальне благо з певною економічною, господарською корисністю та властивими характеристиками, яке тимчасово або на постійній основі передають у розпорядження військовим частинам, установам й організаціям з метою забезпечення виконання завдань ЗСУ за призначенням.

Дослідивши спеціальне законодавство щодо відчуження військового майна в контексті відчуження як правової категорії, з огляду на її динаміку, тобто процедуру, зазначено, що відчуженням майна як у господарському, так і в цивільному праві є передача майна у власність іншій особі, тобто відчуження майна завжди пов'язане з припиненням права власності, саме це є визначальною ознакою відчуження як правової категорії, а додатковою ознакою є те, що відчуження має відбуватися за процедурами та в спосіб, що унормовані законодавством. Реалізація військового майна передбачає договірну природу, але оскільки предметом реалізації є військове майно, то вияви адміністративно-правової природи

також відображаються в істотних умовах договору, таких як предмет і ціна. Щодо військового майна застосовують терміни «договірна ціна», «ринкова ціна військового майна», «ціна придбання», що також дає підстави для висновку про наявність цивілістичної категорії «ціна» як істотної умови договірних відносин для відчуження, реалізації, утилізації, списання та оренди рухомого військового майна.

2. Незалежно від сутності та функціонального призначення військового майна єдиною ознакою, що характеризує його саме як «військове», є його закріплення за певними юридичними особами публічного права в складі Збройних Сил України, що, на нашу думку, ускладнює класифікацію такого майна у зв'язку з відсутністю єдиного закріпленого на законодавчому рівні підходу до такої класифікації, що призводить до появи різноманітних методів такої діяльності залежно від її мети. Запропоновано шість основних підходів до класифікації військового майна, які ґрунтуються на положеннях загального законодавства та нормативно-правових актів військової сфери, що дає підстави вважати процес класифікації військового майна комплексним і тривалим у часі явищем.

Основним науковим методом, застосованим до класифікації військового майна як об'єкта, є аналіз, а суб'єктами, які здійснюють класифікацію військового майна, є Міністерство оборони України, Кабінет Міністрів України як органи управління військовим майном; підприємства, організації, установи різних форм власності, які уповноважені здійснювати оперативне управління військовим майном, а також науковці й фахівці, які займаються питаннями дослідження правового режиму військового майна.

3. Правовий режим військового майна визначає: надійність і стабільність відносин, що складаються у сфері регулювання правового режиму майна військових організацій для забезпечення обороноздатності держави; співвідношення методів регулювання з правами посадових осіб, що наділені повноваженнями щодо розпорядження військовим майном;

чітку регламентацію поряд з гарантуванням і захищеністю суб'єктивних прав посадових осіб. З огляду на ту обставину, що військові відносини завжди мають адміністративно-управлінську ознаку, логічним і доцільним буде застосувати стосовно військового майна категорію «адміністративно-правовий режим». Механізм адміністративно-правового регулювання режиму військового майна є поняттям ширшим щодо адміністративно-правового режиму військового майна, зокрема відносно адміністративно-правового режиму відчуження військового майна.

Адміністративно-правовий режим відчуження військового майна передбачає наявність особливого об'єкта (тобто військового майна, яке є державним майном, закріпленим за військовими частинами Збройних Сил), суб'єктів відчуження (Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, уповноважені підприємства (організації)) та визначену процедуру відчуження, яка передбачає вилучення військового майна внаслідок його реалізації.

4. Функціональна характеристика суб'єктів управління військовим майном надала можливість обґрунтувати стійку позицію про наявність широкого кола суб'єктів, що здійснюють управління військовим майном й уповноважених на приведення в дію механізму його відчуження, з огляду на низку додаткових обставин і залучення відповідних суб'єктів. Виключними повноваженнями у сфері управління військовим майном наділене Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна Міністерства оборони України. Також контроль за процесами відчуження військового майна здійснюють ще низка уповноважених підрозділів, серед яких і Військова служба правопорядку.

За принципом системності досліджено роль і місце Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна саме в механізмі відчуження військового майна, що дає підстави стверджувати про впорядковану ієрархічну вісь суб'єктів: Міністерство оборони України – Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна –

відділ відчуження надлишкового військового майна. Застосувавши функціональний критерій для аналізу та класифікації управлінських повноважень компетентних органів у системі Міністерства оборони України щодо відчуження військового майна, доведено, що повноваження Міністерства оборони України здебільшого зводяться до контрольної діяльності, а за своєю управлінською природою вони є розпорядчими та контрольно-звітними щодо Управління.

5. Визначено, що об'єкт адміністративно-правових відносин щодо управління військовим майном буде деталізованим – дії та поведінка уповноважених суб'єктів з приводу управління військовим майном. Так само слід визначати об'єкт в адміністративно-правових відносинах з приводу відчуження військового майна в Збройних Силах України; обліку та списання військового майна в Збройних Силах України; інвентаризації військового майна в Збройних Силах України; з приводу утилізації військового майна в Збройних Силах України. Своєю чергою такий структурний елемент адміністративно-правових відносин, як зміст, розглянуто з позиції аналізу повноважень (прав та обов'язків) відповідних суб'єктів у сфері управління військовим майном.

6. З огляду на чітке правове регулювання використання інституту громадського контролю як способу здійснення нагляду в адміністративно-правовому механізмі відчуження військового майна як у мирний час, так і в умовах дії правового режиму воєнного стану, нагальним питанням є визначення предмета, а також змісту й сутності цього контролю. Інституційно-структурна характеристика громадського контролю полягає в тому, що він не є інструментом підвищення ефективності діяльності та виконання завдань за призначенням Збройних Сил України, а слугує передусім вирішенню проблемних питань логістичного забезпечення та укомплектованості військовим майном відповідних сил і засобів Збройних Сил України, своєю чергою забезпечуючи дотримання принципів

об'єктивності, раціональності та прозорості державного управління в процесах відчуження військового майна.

7. Досліджено алгоритм процесів оцінки залишкової вартості військового майна згідно з методикою поділу на три складові, постановкою завдань, діями, які необхідно вчинити, включно з оформленням відповідних документів (управлінських та організаційно-розпорядчих актів). Акцентовано на необхідності посилення контролю за процедурами оцінки військового майна, ураховуючи об'єктивні причини сьогодення (правового режиму воєнного стану загалом, а також фактів матеріальних військових втрат у системі Міністерства оборони України, що зумовлені військовою збройною агресією рф).

Запропоновано застосувати подвійну перевірку до оцінки військового майна, яка полягатиме у виконанні контрольних повноважень Фондом держмайна й застосуванні заходів громадського контролю, які є обов'язковими під час експертизи на наявність корупційної складової. Запропоновано укладення тристороннього договору з визначенням суб'єктів замовлення оцінки військового майна та фіксування умов викупу такої оцінки.

Доведено, що адміністративно-правова природа процесу відчуження та реалізації виявляється через участь органів військового управління в зазначених процедурах, зокрема і шляхом видання організаційно-розпорядчих документів, проведення контрольних-наглядових заходів тощо. Виокремлено такі процедури, як відчуження та реалізація надлишкового рухомого військового майна на зовнішньому і внутрішньому ринках. На основі порівняльно-правового методу визначено основні відмінності у визначенні ціни на військове майно, що є об'єктом відчуження, реалізації та процедур реалізації. Перспективним питанням дослідження постає також не лише втрата/пошкодження власне військового майна, а й знищення та пошкодження носіїв інформації про таке майно, що може призвести до фактів зловживань.

Доведено, що впровадження електронних аукціонів у процесі реалізації військового майна є високоефективним заходом, оскільки суттєво підвищує рівень прозорості та конкуренції, зменшує корупційні ризики та забезпечує формування справедливої ринкової ціни. Цей підхід дає змогу збільшити надходження до бюджету, сприяє посиленню обороноздатності країни та підвищує її економічну стійкість.

8. За результатами аналізу нормативно-правового забезпечення адміністративно-правового механізму відчуження військового майна обґрунтовано позицію про те, що зазначений спектр законодавства України становить не лише відомчі організаційно-розпорядчі акти, а ґрунтується передусім на нормах цивільного законодавства та права власності як фундаментального демократичного інституту. Потреба уточнення критеріїв відчуження військового майна у зв'язку з його пошкодженням чи за інших особливих обставин в умовах дії правового режиму воєнного стану, на нашу думку, має бути деталізована додатково в організаційно-розпорядчих актах із спеціальним режимом інформації.

До нормативно-правових актів, що потребують удосконалення в контексті оптимізації функціонування адміністративно-правового механізму відчуження військового майна, віднесено такі: стаття 6 Закону України «Про правовий режим військового майна в Збройних силах України», прийняття постанов Кабінету Міністрів України: «Пілотний проект щодо реалізації рухомого військового майна на електронних аукціонах», «Порядок реалізації рухомого військового майна на електронних аукціонах», «Порядок проведення конкурсного відбору уповноважених підприємств, на які покладається функція організатора електронних аукціонів рухомого військового майна» (додаток А, Б, В).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алфьоров С. М., Ващенко С. В., Долгополова М. М., Купін А. П. Адміністративне право. Загальна частина : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2011. 216 с.
2. Беляєва Г. С. Правовий режим в загальнотеоретичному вимірі : монографія. Харків : Юрлітінформ, 2016. 240 с.
3. Бериславська О. М. Структурно-функціональна характеристика системи управління підготовкою фахівців цивільно-військового співробітництва. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 4. С. 111–121. DOI: <http://doi.org/10.32886/instzak.2019.04.11>.
4. Білокур Є. І. Функції державного управління: поняття, особливості, правове регулювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса. 2015, 28 с.
5. Бірюков І. А., Заїка Ю. О. Цивільне право України. Загальна частина : навч. посіб. Київ : КНТ, 2006. 480 с.
6. Бойченко Е. Г. Правове регулювання господарської діяльності військових частин Збройних Сил України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Одеса, 2015. 22 с.
7. Бойченко Е. Г. Правове регулювання господарської діяльності військових частин Збройних Сил України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Одеса, 2015. 172 с.
8. Бондаренко К. В. До визначення категорії «правовий стан». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 4. С. 16–18. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/7502/1/4_2014.pdf.
9. Бублій М. П. Особливості здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування. *Міжнародний науковий журнал*. 2016. № 5 (1). С. 14–18.

10. Бугайова О. О. Нормативне визначення поняття майна Збройних Сил України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. № 60. С. 53–56. (Серія «Право»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2020_60_13.
11. Бугайова О. О. Правовий режим майна у Збройних Силах України : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Маріуполь, 2021. 217 с.
12. Бурлака П. Методика розслідування кримінальних проваджень щодо викрадення військового майна, вчиненого військовими службовими особами шляхом зловживання службовим становищем (ч. 2 ст. 410 КК України). *Вісник прокуратури*. 2019. № 4. URL: https://vpzhr.gp.gov.ua/ua/guidance_vpzhr.html?_m=publications&_t=rec&id=251536&s=print.
13. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / відп. ред. О. В. Петришин. Київ : Право, 2017. Т. 3 : Загальна теорія права. 545 с.
14. Веселов М. Ю. Типологія як засіб удосконалення правового регулювання адміністративно-правових режимів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 62–65. URL: http://lsej.org.ua/1_2018/1_2018.pdf.
15. Власенко Д. В. Національна поліція України: адміністративно-правові аспекти формування і розвитку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 196 с.
16. Гарбуз М. В. Проблемні аспекти використання методики визначення залишкової вартості майна Збройних сил України й інших військових формувань. *Процесуальне та техніко-криміналістичне забезпечення досудового розслідування* : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 28 листоп. 2019 р.). Харків : ХНУВС, 2019. С. 44–46. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/28_11_2019/pdf/12.pdf.
17. Гетьманцева Н. Д. Особливості правового регулювання трудових відносин : монографія. Чернівці : Технодрук, 2015. 592 с.

18. Голоднова Т. С. Деякі питання правового регулювання управління майном у військових формуваннях в Україні. *Наше право*. 2015. № 5. С. 47–53.
19. Голоднова Т. С. Контроль як гарантія законності управління майном військових формувань України: адміністративно-правові засади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2019. 24 с.
20. Голосніченко І. П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття). Київ : МАУП, 1998. 52 с.
21. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15/conv#n1048>.
22. Грабченко А. І., Федорович В. О., Гаращенко Я. М. Методи наукових досліджень : навч. посіб. Харків : ХПІ, 2009. 142 с.
23. Гриценко Г. Г. Правові стани: їх взаємовплив і суб'єктний склад. *Проблеми законності*. 2008. Вип. 94. С. 92–96.
24. Данильян О. Г., Тараненко В. М. Основи філософії : навч. посіб. Харків : Право, 2003. 352 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/4%20KURS/4/1/09H2R9_2.htm.
25. Даценко Д. І. Особливості правового режиму військового майна. *Розвиток регіону на основі інвестиційно-інноваційних підходів* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених і студентів (Херсон, 7 трав. 2019 р.) Херсон : УБіП, 2019. С. 97–102.
26. Деякі питання Державного концерну «Укроборонпром» : постанова Кабінету Міністрів України від 31 серп. 2011 р. № 993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2011-%D0%BF#Text>.
27. Деякі питання реалізації рухомого військового майна : постанова Кабінету Міністрів України від 11 лют. 2010 р. № 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2010-%D0%BF#Text>.
28. Діміч А. В., Мицишин Н. В. Шляхи вдосконалення правового регулювання матеріально-технічного забезпечення територіальної оборони

України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 147–152.
URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/05/29.pdf>.

29. До кінця 2020 року сплановано створення Командування Сил логістики, як єдиної військово-організаційної структури відповідно до стандартів НАТО. *Міністерство оборони України* : [сайт]. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2019/03/26/do-kinczya-2020-roku-splanovano-stvorenniya-komanduvannya-sil-logistiki-yak-edinoi-vijskovo-organizacijnoi-strukturi-vidpovidno-do-standartiv-nato/>.

30. Договір про звичайні збройні сили в Європі : міжнар. док. від 19 листоп. 1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_314.

31. Доронін І. М. Організаційно-правові аспекти трансформації системи сектору національної безпеки та оборони. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 6. С. 230–233.

32. Експертна спеціальність 12.5 «Оцінка майна і техніки військового призначення та озброєння». *ДНДЕКЦ МВС України* : [сайт]. URL: <https://dndekcs.mvs.gov.ua>.

33. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / [наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк та ін.]. Київ : НАДУ, 2011. Т. 1. 748 с.

34. Журавель Я. В. Співвідношення понять «функції», «компетенція», «повноваження» в державному управлінні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 6. С. 157–162.

35. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / за ред. В. В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 1997. 320 с.

36. Загальна теорія держави і права : підручник / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.] ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 584 с.

37. Зацерковний В. І., Тішаєв І. В., Демидов В. К. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.

38. Заява Верховної Ради України «Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків» : постанова Верховної Ради

України від 21 квіт. 2015 р. № 337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-19#Text>.

39. Звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування відомостей щодо фактів розкрадання в Збройних Силах України та підриву обороноздатності держави у період з 2004 по 2017 роки. Ч. 1. *Ukrainian Military Pages* : [сайт]. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2019/06/rozkradannya-zvit-1.html>.

40. Звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування відомостей щодо фактів розкрадання в Збройних Силах України та підриву обороноздатності держави у період з 2004 по 2017 роки. Ч. 2. *Ukrainian Military Pages* : [сайт]. URL: <https://www.ukrmilitary.com/2019/06/rozkradannya-zvit-2.html>.

41. Іванов С. О. Правовий режим майна, закріпленого за військовими частинами. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 1–2. С. 117–123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2004_1-2_21.

42. Інструкція про організацію передачі в оренду та укладення договорів оренди рухомого військового майна : наказ Міністерства оборони України від 21 берез. 2017 р. № 155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0464-17>.

43. Інформація про найменування та кількість військового майна Збройних Сил України, яке включалося до переліків надлишкового майна, що пропонувалося до реалізації протягом 2006–2018 рр. URL: <https://drive.google.com/file/d/1BkYu2eGb77pVgwYSE-0V6uGfRtlNTb3t/view>.

44. Капінус О. Ю. Адміністративно-правове регулювання процедури оцінки військового майна. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2023. № 9. (Серія «Право, публічне управління та адміністрування»). DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-9-01-07>.

45. Капінус О. Ю. Адміністративно-правовий режим відчуження військового майна. *Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє* : зб. тез доп. XVII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 26 листоп. 2021 р.) : у 3 т. Київ, 2021. Т. 3. С. 37–38.

46. Капінус О. Ю. Адміністративно-правові відносини щодо управління військовим майном. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2021. № 1 (45). С. 55–59. (Серія «Військово-спеціальні науки»). DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2021.45.55-59>.

47. Капінус О. Ю. Аналіз спеціального законодавства щодо відчуження військового майна. *Розвиток законодавства України у сфері оборони: проблеми адаптації до стандартів НАТО та шляхи їх вирішення* : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 23 квіт. 2021 р.) / упоряд. : П. П. Богуцький, В. Г. Пилипчук, С. О. Дорогих. Київ, 2021. С. 290–293.

48. Капінус О. Ю. Аналіз та класифікація управлінських повноважень Головного управління майна та ресурсів Міністерства оборони України щодо відчуження військового майна. *Актуальні проблеми правового регулювання відсічі збройної агресії РФ проти України* : зб. матеріалів наук.-практ. семінару (Київ, 10 жовт. 2022 р.). Київ, 2022. С. 90–95.

49. Капінус О. Ю. Відчуження військового майна як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє* : тези доп. XVI Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2 т. Київ, 2020. Т. 2. С. 59–60.

50. Капінус О. Ю. Військове майно як юридична категорія. *Актуальні проблеми правового регулювання діяльності сектору безпеки і оборони* : зб. матеріалів наук.-практ. семінару кафедри правового забезпечення (Київ, 24 груд. 2020 р.). Київ, 2020. 235 с.

51. Капінус О. Ю. Військове майно: показник бойової готовності Збройних Сил України та чинник забезпечення національної безпеки.

Проектування безпечного середовища громад : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Маріуполь, 2 лип. 2021 р.). Київ, 2021. С. 175–178.

52. Капінус О. Ю. Категорія «військове майно» як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2022. № 2 (50). С. 91–94. (Серія «Військово-спеціальні науки»). DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2022.50.91-94>.

53. Капінус О. Ю. Науково-методичні підходи до класифікації військового майна. *Актуальні проблеми правового регулювання особливого періоду* : зб. матеріалів наук.-практ. семінару кафедри правового забезпечення (Київ, 31 берез. 2021 р.). Київ, 2021. 396 с.

54. Капінус О. Ю. Особливості відчуження військового майна через електронний торгівельний майданчик. *Актуальні проблеми забезпечення державної безпеки* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 26 трав. 2023 р.). Київ, 2023. С. 121–123.

55. Капінус О. Ю. Підготовка експертів за спеціальністю 12.5 «Оцінка майна і техніки військового призначення та озброєння». *Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка* : зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів (Київ, 27 квіт. 2023 р.). Київ, 2023. С. 181–182.

56. Капінус О. Ю. Повноваження Військової служби правопорядку щодо захисту військового майна та охорони військових об'єктів. *Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та перспективи* : зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 22 жовт. 2021 р.). Одеса, 2021. С. 150–151.

57. Капінус О. Ю. Реорганізація ГУМР МОУ як підстава перерозподілу повноважень щодо відчуження військового майна. *Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє* : зб. тез доп.

XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2022 р.). Київ, 2022. С. 316–317.

58. Капінус О. Ю. Реформування управління військовим майном в розрізі інтеграції в євроатлантичний безпековий простір. *Професійна підготовка поліцейських в Україні: методологія, теорія, практика* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Херсон, 28 трав. 2021 р.). Херсон, 2021. С. 20–24.

59. Капінус О. Ю. Суб'єкти управління військовим майном. *Молодіжна військова наука у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, ад'юнктів, слухачів, курсантів і студентів (Київ, 23 квіт. 2021 р.). Київ, 2021. С. 148–150.

60. Капінус О. Ю. Теоретико-правова характеристика правового режиму військового майна. *Галузь військового права у сучасних умовах державотворення* : тези доп. учасників панел. диск. (Київ–Харків, 11 груд. 2020 р.). Харків, 2020. С. 56–61.

61. Капінус О. Ю. Класифікація військового майна у розрізі Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання». *Наукові та освітні трансформації в сучасному світі* : зб. матеріалів Всеукр. міждисциплін. наук.-практ. конф. (Чернігів, 15 лип. 2021 р.). Суми, 2021. С. 456–458.

62. Карелін В. В. Адміністративно-правові режими у сфері організації виконання покарань : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2019. 493 с.

63. Карелін В. В., Хомяков Д. О. Особливості правової класифікації майна військової організації (військового майна). *Journal of science. Lyon*. 2020. № 10. С. 33–37.

64. Карнаух Б. П. Поняття майна у практиці Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Національного юридичного університету імені Я. Мудрого*. 2018. № 4 (22). С. 237–240.
65. Категорія. *Енциклопедія сучасної України*. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=11037.
66. Кісель В. Й. Статус військових частин Збройних Сил України як суб'єктів цивільних правовідносин. *Університетські наукові записки*. 2005. № 3 (15). С. 107–110.
67. Класифікація. *Економічна енциклопедія*. URL: https://slovnyk.me/dict/economics_encyclopedia/.
68. Класифікація. *Словник іноземних слів Мельничука*. URL: https://slovnyk.me/dict/foreign_melnychuk.
69. Класифікація. *Універсальний словник-енциклопедія*. URL: <https://slovnyk.me/dict/use/>.
70. Ключові питання та відповіді про російську агресію. *Міністерство закордонних справ України*: [сайт]. URL: <https://mfa.gov.ua/klyuchovi-pitannya-ta-vidpovidi-pro-rosijsku-agresiyu>.
71. Коваленко Н. В. Адміністративно-правові режими: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 34 с.
72. Кондик П. М. Правові аспекти визначення статусу військового майна. *Правова держава*. 2002. № 5. С. 68–74.
73. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n4707>.
74. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
75. Крупник А. Громадський контроль: сутність та механізми здійснення. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2007. Вип. 1. С. 1–10. URL: http://novyi-stryi.at.ua/gromkontrol/KRUPNYK_A_pro_grom_kontrol.pdf.

76. Кузнiченко С. О. Надзвичайнi адмiнiстративно-правовi режими: зарубiжний досвiд та українська модель : монографiя. Одеса : ОДУВС, 2011. 324 с.
77. Кузнiченко С. О. Феномен правового режиму в адмiнiстративному правi. *Форум права*. 2007. № 1. С. 109–112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
78. Кучинський Ю. Д. Адмiнiстративнi правовiдносини у сферi використання вiйськового майна: поняття, види, особливостi. *Юридичний вiсник*. 2017. № 2 (43). С. 77–81.
79. Кучинський Ю. Д. Структура механiзму адмiнiстративно-правового регулювання режиму вiйськового майна в Україні. *Право.ua*. 2017. № 1. С. 90–94.
80. Кучинський Ю. Д. Характеристика вiйськового майна: адмiнiстративно-правовий аспект. *Наука i правоохорона*. 2016. № 3 (33). С. 111–115.
81. Лимар О. Управлiння вiдходами металiв за воєнного стану. *Український iнститут майбутнього* : [сайт]. URL: <https://uifuture.org/publications/upravlinnya-vidhodamy-metaliv-za-voyennogo-stanu/>.
82. Лисий В. Категорiї i поняття, iхнє спiввiдношення. *Вiсник Львiвського унiверситету*. 2012. Вип. 15. С. 22–28. (Серiя «Фiлософськi науки»).
83. Марчук А. Оцiнка майна i технiки вiйськового призначення та озброєння в умовах вiйни в Україні. *Чернiвецький НДЕКЦ МВС України* : [сайт]. URL: <https://www.ndekc.cv.ua/2023/02/06/otsinka-majna-i-tehniky-vijskovogo-pryznachennya-ta-ozbroyennya-v-umovah-vijny-v-ukrayini/>.
84. Мацелик Т. О. Функцiї органiв виконавчої влади: окремi питання. *Науковий вiсник Київського нацiонального унiверситету внутрiшнiх справ*. 2010. № 1. С. 54–60. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/15169/1/961-2010_p055-061.pdf.

85. Мельник О. Г. Правове регулювання управління військовим майном як складова частина адміністративно-правової охорони та захисту такого майна. *Право і суспільство*. 2018. № 5. Ч. 2. С. 122–127.

86. Мельник С. М. Поняття та класифікація видів військового управління. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 134–136. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/38.pdf.

87. Метод структурно-функціональний: опис, особливості застосування та приклади. *Урок* : [сайт]. URL: <https://yrok.pp.ua/serednya-osvta/8989-metod-strukturno-funkcionalniy-opis-osoblivost-zastosuvannya-ta-prikladi.html>.

88. Методика визначення залишкової вартості майна Збройних Сил України та інших військових формувань : постанова Кабінету Міністрів України від 29 трав. 1998 р. № 759. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/759-98-%D0%BF#Text>.

89. Миколенко Ю. М., Панкратов Є. Є. Аналіз умов і чинників, які впливають на ступінь відповідності побудови системи територіальної оборони визначеним завданням. *Збірник наукових праць Центру Воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2018. № 3. С. 6–10.

90. Мінка Т. П. Онтологічна характеристика правового режиму. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 123–127.

91. Мінка Т. П. Органи внутрішніх справ як суб'єкти забезпечення адміністративно-правових режимів : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2001. 615 с.

92. Мінка Т. П. Особливості класифікації адміністративно-правових режимів. *Форум права*. 2012. № 3. С. 453–458.

93. Мойсей Л. О. Військове майно як предмет корупції чи знаряддя забезпечення національної безпеки України: адміністративно-правові аспекти. *Наука і правоохорона*. 2017. № 2 (36). С. 85–91.

94. Наливайко Л., Орешкова А. Громадський контроль в умовах сучасних євроінтеграційних процесів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 47–55.
95. Настюк В. Я. Адміністративно-правові режими в Україні : монографія. Харків : Право, 2011. 128 с.
96. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та доповн. Київ : Дакор, 2018. 1360 с.
97. Не всі злочини проти власності, що вчиняються під час воєнного стану, є мародерством – суддя ККС ВС Ольга Булейко. *Верховний Суд* : [сайт]. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diynalnosti/navch_suddiv_praciv_aparativ_2021/1290515/.
98. Ніколенко Л.М., Бугайова О. О. Особливості передачі майна Збройних сил України в оренду. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. № 1 (74). С. 43–49. DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2021-74-1-43-49>.
99. Ніронка Ю. Сутність громадського контролю за діяльністю органів публічної влади. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 2. С. 67–71.
100. Орел М. Г., Клочко О. А. актуальні проблеми нормативно-правового забезпечення сектору безпеки й оборони у відповідності до стандартів НАТО. *Публічне урядування*. 2022. № 3 (28). С. 67–72. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-3\(28\)-10](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-3(28)-10).
101. Павлович-Сенета Я., Дідик Н. Організаційно-правове забезпечення надзвичайних адміністративно-правових режимів в Україні. *Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. Спецвип. № 2. С. 518–523.
102. Папуша І. Специфіка визначення предмета у посяганнях на військове майно. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 2. С. 89–92.

103. Пашинський О. С. Громадський контроль як чинник демократичного розвитку держави і суспільства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 11. С. 496–498. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2021/129.pdf.

104. Петренко С. А. Методи наукового дослідження в сфері права інтелектуальної власності. *Питання інтелектуальної власності*. 2006. Вип. 4. С. 115–140.

105. Положення про відділ відчуження надлишкового військового майна Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна (основні завдання і функції): наказ Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна від 17 квіт. 2023 р. № 9.

106. Положення про Головне управління майна та ресурсів : наказ Міністерства оборони України від 28 трав. 2021 р. № 142. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2021/mou_142.pdf.

107. Положення про Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна : наказ Міністерства оборони України від 17 січ. 2023 р. № 23. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2023/23_nm.pdf.

108. Поляков С. Ю. Адміністративно-правові засади забезпечення законності та правопорядку у Збройних Силах України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2013. 384 с .

109. Поніматченко Ю. А. Правове регулювання діяльності Збройних Сил України : підручник. Вінниця : Нова кн., 2002. 256 с.

110. Порядок відчуження об'єктів державної власності : постанова Кабінету Міністрів України від 6 черв. 2007 р. № 803. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/884-2019-#Text>.

111. Порядок кодифікації предметів постачання : наказ Міністерства оборони України від 18 груд. 2017 р. № 673. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0050-18#Text>.

112. Правова робота в Збройних Силах України : навч. посіб. / за ред. В. І. Кириленка. Київ : ВІКНУ, 2010. 408 с.

113. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 7 лют. 2019 р. № 2680-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n2>.

114. Про внесення змін до Переліку органів військового управління, юрисдикція яких поширюється на всю територію України : наказ Міністерства оборони України від 8 груд. 2022 р. № 417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1650-22#Text>.

115. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : Закон України від 20 лют. 2003 р. № 549-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15#Text>.

116. Про затвердження Інструкції з обліку військового майна у Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України від 17 серп. 2017 р. № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1192-17#Text>.

117. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України від 23 берез. 2017 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>.

118. Про затвердження Методики визначення залишкової вартості майна Збройних Сил України та інших військових формувань : постанова Кабінету Міністрів України від 29 трав. 1998 р. № 759. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/759-98-#Text>.

119. Про затвердження переліків органів військового управління, в яких передбачено посади державної служби : наказ Міністерства оборони

України від 20 трав. 2016 р. № 270. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0785-16#n103>.

120. Про затвердження Положення про конкурсний відбір суб'єктів оціночної діяльності у випадках відчуження військового майна : наказ Міністерства оборони України від 20 січ. 2015 р. № 29. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0202-15#Text>.

121. Про затвердження Положення про Міністерство оборони України : постанова Кабінету Міністрів України від 26 листоп. 2014 р. № 671. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/671-2014>.

122. Про затвердження Положення про порядок обліку, зберігання, списання та використання військового майна у Збройних Силах : постанова Кабінету Міністрів України від 4 серп. 2000 р. № 1225. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1225-2000>.

123. Про затвердження Порядку логістичного забезпечення сил оборони під час виконання завдань з оборони держави, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності : постанова Кабінету Міністрів України від 27 груд. 2018 р. № 1208. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1208-2018>.

124. Про затвердження Порядку розроблення національних класифікаторів : наказ Мінекономрозвитку України від 11 січ. 2018 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0124-18#Text>.

125. Про затвердження Порядку списання військового майна у Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України від 12 січ. 2015 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0118-15>.

126. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квіт. 1991 р. № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>.

127. Про національну безпеку України : Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

128. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12 лип. 2001 р. № 2658-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>.

129. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 17 трав. 2012 р. № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17>.

130. Про Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України : Указ Президента України від 30 січ. 2019 р. № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/23/2019>.

131. Про порядок відчуження та реалізації військового майна Збройних Сил : постанова Кабінету Міністрів України від 28 груд. 2000 р. № 1919. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1919-2000-%D0%BF#Text>.

132. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.

133. Про правовий режим майна у Збройних Силах України : Закон України від 21 верес. 1999 р. № 1075-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-14#Text>.

134. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16 берез. 2000 р. № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>.

135. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14 верес. 2020 р. № 392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>.

136. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» : Указ

Президента України від 25 берез. 2021 р. № 121. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>.

137. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24 берез. 1999 р. № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#top>.

138. Про утворення комісії з питань громадського контролю за відчуженням та використанням надлишкового військового майна і земель оборони : наказ Міністерства оборони України від 14 лют. 2014 р. № 116. URL: https://www.mil.gov.ua/content/other/MOU116_2014.pdf.

139. Програма підготовки судових експертів за експертною спеціальністю 12.5 «Оцінка майна і техніки військового призначення та озброєння : наказ голови Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Міністерстві юстиції України від 16 січ. 2023 р.

140. Пухкал О. Г. Громадський контроль як важливий чинник демократизації та ефективності державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 14. С. 56–58. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/14_2010/18.pdf.

141. Роз'яснення Міністерства оборони України, Командування Сил матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України від 7 берез. 2023 р. № 370/1757.

142. Рябих В. Український прорив: безпека й оборона. *Укрінформ* : [сайт]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3085312-ukrainskij-proriv-bezpeka-j-oborona.html>.

143. Рябчук С. В. Окремі питання правового режиму військового майна в кримінально-правовій політиці України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. № 5. С. 412–415.

144. Савченко О. В. Співвідношення терміна «громадський контроль» з іншими суміжними правовими категоріями. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 77–83.

145. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консул, 2001. 656 с.
146. Сліпченко А. С. Визначення поняття «майно» у праві ЄС та вітчизняному праві. *Форум права*. 2020. № 61 (2). С. 122–130. URL: http://forumprava.pp.ua/files/122-130-2020-2-FP-Slipchenko_13.pdf.
147. Соколов А. В. Функції органів виконавчої влади та їх особливості як постачальників державних послуг. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2014. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=900>.
148. Стратегія воєнної безпеки України : Указ Президента України від 25 берез. 2021 р. № 121. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n8>.
149. Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції / [уклад. : А. Г. Чубенко, М. В. Лошицький, Д. М. Павлов та ін.]. Київ : Ваіте, 2018. 826 с.
150. Український тлумачний словник : 250 000 слів / уклад. та гол. ред. В. В. Бусел. Київ : Перун, 2016. 1692 с.
151. Філософія. *Wikiwand* : [сайт]. URL: <https://www.wikiwand.com/uk/search?q=%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F>.
152. Хом'яков Д. О., Коропатнік І. М. Правовий режим майна військового призначення. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2011. № 3. С. 45–50. (Серія «Право та державне управління»).
153. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
154. Цурканова І. О. Центральні органи виконавчої влади і місцеві державні адміністрації: завдання та функції. *Вісник Дніпропетровського*

університету. 2013. Т. 20. Вип. 23 (3). С. 226–231. URL: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/564/583>.

155. Шевченко Е. О. Визначення поняття адміністративно-правових відносин з урахуванням пріоритетного значення та ролі в них суб'єкта адміністративного права (на прикладі адміністративного суду). *Форум права*. 2011. № 1. С. 1116–1122.

156. Шешко С. Деякі особливості списання військового майна. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 6. С. 140–144.

157. Шульгін В. В. Конспект лекцій з курсу: «Актуальні питання правового забезпечення військової діяльності» для підготовки слухачів юридичного профілю навчання за програмою магістрів Військового інституту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Київ : Військ. ін-т, 2008. 364 с.

158. Щербина В. С. Господарське право : підручник. Вид. 6-те, переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 199 с.

159. Kapinus O. Military property classification: scientific approaches and criteria. *Visegrad journal on human rights*. 2021. No. 3. P. 88–94. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2021/10/VJHR_3_2021-Last.pdf.

160. Koropatnik I., Karelin V., Boikov A., Shopina I., Khrystynchenko N. Activities of the Ministry of defense in Ukraine and military administration during the special period. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2020. Vol. 23. Issue 1. P. 1–6. URL: <https://www.abacademies.org/articles/Activities-of-the-ministry-of-defense-in-Ukraine-and-military-administration-during-the-special-period-1544-0044-23-1-451.pdf>.

161. Melnyk O., Teneshev V. Problematic issues of legal regulation of the activities of entities engaged in the protection and defense of military property. *Social development & Security*. 2019. No. 9 (4). P. 61–73. DOI: <http://doi.org/10.33445/sds.2019.9.4.4>

ДОДАТКИ

Додаток А

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА

від _____ р. № ____
Київ

Про запровадження пілотного проєкту щодо реалізації рухомого військового майна на електронних аукціонах

Відповідно до статті 6 Закону України “Про правовий режим майна у Збройних Силах України” та статті 9 Закону України “Про оборону України”, з метою запровадження пілотного проєкту з організації відчуження на внутрішньому ринку рухомого військового майна на конкурентних засадах шляхом реалізації його на електронних аукціонах, Кабінет Міністрів України **постановляє**:

1. Затвердити Порядок реалізації рухомого військового майна на електронних аукціонах, що додається.

2. Затвердити Порядок проведення конкурсного відбору уповноважених підприємств, на які покладається функція організатора електронних аукціонів рухомого військового майна.

3. Поширити дію затверджених згідно з пунктами 1 та 2 Порядків на військові формування, правоохоронні органи спеціального призначення та Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України.

4. Визначити строк дії пілотного проєкту щодо відчуження рухомого військового майна на електронних аукціонах тривалістю 2 роки з дня набрання чинності даної постанови.

5. Міністерству оборони України спільно з заінтересованими центральними органами виконавчої влади, за результатами реалізації пілотного проєкту щодо відчуження рухомого військового майна на електронних аукціонах, підготувати пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правової бази, які подати в тримісячний термін після його завершення на розгляд Уряду.

Прем'єр-міністр України

Д.ШМИГАЛЬ

Додаток Б

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів
України
від _____ р. № _____

ПОРЯДОК
реалізації рухомого військового майна на електронних аукціонах

I. Загальні положення

1. Цей Порядок визначає механізм реалізації на внутрішньому ринку рухомого військового майна Збройних Сил України та продуктів його утилізації, крім озброєння та придатних для подальшого використання виробів військового призначення, на електронних аукціонах.

II. Визначення понять

2. У цьому Порядку терміни вживаються у такому значенні:

Веб-сайт – сторінка Організатора торгів у мережі Інтернет (електронний ресурс, що є складовою частиною системи електронних аукціонів), на якій розміщуються організаційно-методичні матеріали, інформаційні повідомлення про електронні аукціони та результати їх проведення, здійснюються реєстрація учасників, подання заявок на участь в електронних аукціонах, забезпечується доступ спостерігачів електронних аукціонів і проводяться електронні аукціони. Веб-сайт функціонує у цілодобовому режимі та є доступним усім користувачам мережі Інтернет.

Інформація на Веб-сайті розміщується державною мовою, за винятком випадків, коли використання літер і символів українською мовою призводить до спотворення розміщуваної інформації (зокрема при написанні адрес сайтів у мережі Інтернет, зазначенні реєстраційних номерів тощо). Через Веб-сайт одночасно може проводитися декілька електронних аукціонів;

Гарантійний внесок – гарантійне грошове забезпечення (грошовий завдаток), яке є складовою заходів, що вживаються Організатором для забезпечення виконання зобов'язань Учасниками, та вноситься потенційними учасниками аукціонів на поточний рахунок Організатора для участі у електронних аукціонах у розмірі 10% від стартової ціни лоту;

Електронні аукціони (електронні торги) – продаж майна за принципом аукціону через Веб-сайт, за яким його власником стає Учасник, який під час аукціонів запропонував за нього найвищу ціну;

Замовник – Міністерство оборони України;

Крок електронних аукціонів – фіксована організатором електронного аукціону надбавка, на яку під час аукціону здійснюється підвищення стартової та кожної наступної ціни лота;

Користувач – фізична особа, яка має належний обсяг дієздатності, чи юридична особа, зареєстрована на Веб-сайті;

Лот – окремо визначений перелік майна Замовника, що виставляється для продажу на електронних аукціонах;

Майно замовника (далі – майно) – рухоме надлишкове військове майно, що встановленим порядком включено до переліків, військового майна, яке може бути відчужено та продукти утилізації, що утворились в наслідок утилізації військового майна, крім озброєння та приданих для подальшого використання виробів військового призначення;

Вироби військового призначення – вживається у значенні, наведеному в Законі України “Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання” (549-IV);

Продукти утилізації – металобрухт, брухт та відходи з вмістом дорогоцінних металів, інша вторинна сировина, що утворились в наслідок утилізації військового майна (крім продуктів утилізації ракет та боєприпасів);

Організатор електронних аукціонів (далі – Організатор) – уповноважене Кабінетом Міністрів України підприємство, визначене за результатами конкурсу та на яке покладається функція організатора електронних аукціонів майна Замовника.

Особистий кабінет – розділ Веб-сайту, доступ до якого має користувач, що авторизується за допомогою особистих ідентифікаторів доступу до особистого кабінету (далі – логін та пароль), у якому розміщуються інформаційні повідомлення про електронні аукціони та результати їх проведення, інша інформація про електронні аукціони, у яких він бере участь, через який здійснюється подання заявок на участь в електронних аукціонах;

Особлива ставка – пропозиція учасника електронних аукціонів придбати майно, зроблена незалежно від перебігу аукціонів;

Повторний електронний аукціон – продаж майна за принципом аукціону через Веб-сайт, за яким його власником стає Учасник, який під час аукціонів запропонував за нього найвищу ціну, стартова ціна якого визначена відповідно до розділу VIII цього Порядку;

Реєстраційний номер лота – номер лота, який формується автоматично Веб-сайтом електронних аукціонів при розміщенні інформаційного повідомлення про електронні аукціони;

Спостерігач електронних аукціонів – будь-який користувач мережі Інтернет, який безоплатно спостерігає за проведенням електронних аукціонів через Веб-сайт без можливості подавати свої цінові пропозиції;

Учасник електронних аукціонів (далі – Учасник) – фізична особа, що має повну дієздатність, або її належним чином уповноважений представник, юридична особа в особі представника, уповноваженого виступати від її імені, які зареєструвалися на Веб-сайті, сплатили гарантійний внесок, надали згоду щодо порядку та умов проведення електронних аукціонів і допущені Організатором до участі в електронних аукціонах відповідно до вимог цього Порядку;

Стартова ціна аукціону – початкова ціна аукціону, визначена Замовником у відповідності до вимог даного Порядку;

Ціна продажу лота – фактична ціна реалізації лота на аукціоні, що формується за результатами проведення електронних торгів;

3. Організатор забезпечує постійний доступ Учасникам, Користувачам до їх особистих кабінетів, а Спостерігачам – до Веб-сайту з метою отримання відомостей про хід електронних аукціонів.

4. Електронні аукціони складається з наступних стадій:

- підготовка до проведення електронних аукціонів;
- оголошення інформації про проведення електронних аукціонів;
- реєстрація учасників аукціонів;
- проведення електронних аукціонів;
- визначення переможця електронних аукціонів та укладання з ним Договору купівлі-продажу майна у Замовника (далі – Договір купівлі-продажу).

III. Підготовка до проведення електронних аукціонів

5. З метою інформування щодо наявних обсягів військового майна, яке може бути відчужено, Замовник формує витяги з затверджених встановленим порядком Переліків (додаткових переліків) військового майна, яке може бути відчужено, які надаються Організатору.

6. Організатор розміщає на Веб-сайті надані витяги та забезпечує прийняття та розгляд запитів щодо придбання військового майна. Данна інформація опрацьовуються Організатором та щотижня надається на адресу Замовника для формування заявок Замовника на проведення електронного аукціону.

7. Електронні аукціони проводяться Організатором на підставі відповідної заявки Замовника.

Заявка формується Замовником з урахуванням пропозицій наданих Організатором, за результатами розгляду ним запитів зареєстрованих на

Веб-сайті користувачів, розгляду запитів від інших підприємств, установ та організацій, та за результатами проведених маркетингових досліджень кон'юнктури внутрішнього ринку України.

8. Заявка на проведення електронних торгів передається Організатору та є підставою для внесення інформації про електронні аукціони до Веб-сайту. Заявка на проведення електронних аукціонів подається Замовником в електронному чи паперовому вигляді. Форма заявки повинна зазначатися у відповідному Договорі чи додатках до нього між Замовником та Організатором.

У разі подання заявки у електронному вигляді, така заявка направляється на електронну адресу Організатора із накладенням електронного цифрового підпису та з використання електронної печатки.

9. З метою визначення стартової вартості майна Замовник спільно з Організатором аукціону, у спеціально встановленому порядку та на конкурсних засадах, проводить відбір суб'єктів оціночної діяльності, які залучаються для проведення оцінки військового майна.

За результатом конкурсу Замовник спільно з Організатором, у відповідності до вимог статті 11 Закону України “Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні” (2658-III) укладає з переможцями відбору трьохсторонній договір на оцінку військового майна. В зазначеному договорі замовником оцінки є Замовник, а платником з надання послуг з оцінки військового майна виступає Організатор.

10. Стартова ціна майна Замовника, крім продуктів утилізації, визначається виходячи з його вартості, визначеної згідно із Законом України “Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні” (2658-III), витрат пов'язаних з проведенням його оцінки, сплатою встановлених законодавством податків, комісійної плати Організатора аукціону.

11. Формування лотів до яких включаються продукти утилізації військового майна здійснюється Комісією створеною центральним органом виконавчої влади, який здійснюють управління майном військових формувань. До лотів включаються партії металобрухту та іншої вторинної сировини, що відповідають вимогам державних стандартів.

Стартова ціна продуктів утилізації, що включені до відповідного лоту визначається Комісією на основі маркетингових досліджень кон'юнктури ринку з урахуванням його якісного стану, витрат на підготовку і відвантаження та транспортуванням до території спеціалізованих підприємств.

Стартова ціна лоту, до якого включені брухт та відходи з вмістом дорогоцінних металів визначається комісією з урахуванням середньомісячної ціни дорогоцінних металів за даними Національного банку України, з урахуванням витрат пов'язаних із визначенням вмісту дорогоцінних металів та його переробки.

12. У заявці на проведення електронних аукціонів обов'язково зазначаються:

- особливості проведення електронних аукціонів (якщо такі встановлюються Замовником);
- назва, опис та інша потрібна інформація про майно та продукти утилізації;
- фото чи відео-матеріали із зображенням відповідного майна та продуктів утилізації (за наявності);
- фотографічне зображення (електронні скан-копії) документів підтверджуючих якісний (технічний) стан військового майна (акти технічного стану, формуляри, паспорти, результати лабораторних аналізів металобрухту і масової частки дорогоцінних металів та інше);
- розподіл майна по лотах;
- стартова ціна аукціону, визначена відповідно до розділу III Порядку;
- відомість визначення залишкової вартості майна;
- перелік критеріїв, яким мають відповідати учасники електронних аукціонів та спосіб їх підтвердження (за наявності);
- порядок ознайомлення з майном (фактична адреса знаходження, порядок доступу до об'єкту);

До заявки додається затверджений Замовником проєкт Договору купівлі-продажу.

13. На підставі відповідної заявки на проведення електронних аукціонів, Організатором на Веб-сайті формується інформаційне повідомлення про лот електронних аукціонів, у якому зазначається вся інформація, передбачена цим Порядком. Якщо в заявці на проведення електронних аукціонів міститься розподіл майна по лотах, Організатор формує кілька інформаційних повідомлень за принципом один лот – одне інформаційне повідомлення.

14. Інформаційне повідомлення про електронні аукціони повинно містити:

- 1) загальну інформацію про електронні аукціони:
 - відомості про Організатора (найменування, контактні телефони, електронна адреса);

- відомості про місцезнаходження майна (фактична адреса зберігання майна, контакти осіб, які повинні забезпечувати демонстрацію майна);
- порядок оформлення участі в електронних аукціонах;
- перелік критеріїв, яким мають відповідати учасники електронних аукціонів та спосіб їх підтвердження (за наявності);
- дату внесення інформаційного повідомлення про електронні аукціони;
- строк підготовки до проведення електронних аукціонів;
- кінцевий термін прийому заявок для участі в електронних аукціонах;
- дату і час початку електронних аукціонів;
- дату і час закінчення електронних аукціонів (завершення подання цінових пропозицій);
- розмір гарантійного внеску;
- перелік критеріїв, які висуваються Замовником до учасників аукціонів та спосіб їх підтвердження (за наявності).

2) інформацію про майно (лот):

- номер лота;
- найменування майна;
- відомості про майно, що виставляється на електронних аукціонах, його склад, характеристики, залишкову вартість, опис, наявність дефектів, масова частка дорогоцінних металів та інш.;
- фотографічне зображення майна (за наявності);
- фотографічне зображення (електронні скан-копії) документів підтверджуючих якісний (технічний) стан військового майна (акти технічного стану, формуляри, паспорти та інше);
- стартову ціну продажу;
- розмір винагороди Організатора та порядок її формування;
- вартість витрат пов'язаних з проведенням його оцінки (за наявності);
- крок електронних аукціонів;
- порядок ознайомлення з майном (фактична адреса знаходження, порядок доступу до об'єкту, час для ознайомлення, контактні телефони чи електронна адреса).

15. У разі відсутності у заявці на реалізацію інформації, яка може додатково зазначатися в інформаційному повідомленні, таке повідомлення формується без вказаної інформації.

Інформаційне повідомлення може містити також додаткову інформацію про майно.

16. Строк підготовки до проведення електронних аукціонів складає 14 календарних днів з моменту публікації інформаційного повідомлення

про електронні аукціони на Веб-сайті Організатора для перших електронних аукціонів та 10 календарних днів – з моменту публікації інформаційного повідомлення про повторні та треті електронні аукціони на Веб-сайті Організатора.

IV. Допуск осіб до участі в електронних аукціонах

17. Фізична або юридична особа, яка виявила намір придбати лот, зобов'язана зареєструватися на Веб-сайті. З метою реєстрації через Веб-сайт потенційний учасник електронних аукціонів надає такі дані:

1) для фізичної особи:

- прізвище, ім'я та по батькові (за наявності останнього);
- реєстраційний номер облікової картки платника податків (за наявності);

- адресу електронної пошти для надсилання повідомлень Системою та Організатором;

- номер контактного телефону;

- логін і пароль;

2) для уповноваженого представника юридичної особи:

- найменування юридичної особи;

- код за ЄДРПОУ;

- прізвище, ім'я та по батькові (за наявності останнього) представника юридичної особи;

- адресу електронної пошти уповноваженої особи для надсилання повідомлень Системою та Організатором;

- номер контактного телефону уповноваженої особи;

- логін і пароль.

Під час реєстрації потенційний учасник також заповнює розділ «Фінансові реквізити».

18. Веб-сайт автоматично завершує реєстрацію та надає особі відповідний доступ до інформаційних повідомлень про електронні аукціони.

19. Для участі в електронних аукціонах Користувач подає заявку на участь в електронних аукціонах за кожним лотом окремо, сплачує гарантійний внесок на рахунок Організатора та виконує інші вимоги, визначені цим Порядком. Організатор розміщує повні реквізити для сплати гарантійного внеску стосовно кожного лота шляхом їх зазначення в квитанції, що автоматично формується Системою в особистому кабінеті учасника при подачі заявки на участь у аукціоні за певним лотом.

20. Учасник електронного аукціону в момент подання заявки на участь в електронному аукціоні погоджується з правилами проведення

електронного аукціону та умовами Публічного Договору, що розміщується у вкладенні до лоту, або в окремому розділі на Веб-сайті Організатора. Умовами Публічного Договору регулюються взаємовідносини між організатором аукціону та його учасником.

21. Учасниками електронних аукціонів, предметом яких є майно, щодо набуття права власності на яке встановлені нормативні обмеження, можуть бути виключно Користувачі, які відповідно до законодавства можуть мати зазначене майно у власності та мають відповідні ліцензії і дозволи. Такі користувачі зобов'язані підтвердити свій статус на умовах, визначених в інформаційному повідомленні про електронні аукціони чи оголошенні.

22. Заявка на участь в електронних аукціонах подається Користувачем щодо кожного окремого лота через Веб-сайт в електронному вигляді, шляхом активування позначки “ПРИЙНЯТИ УЧАСТЬ”. Після подачі заявки на участь в електронних аукціонах користувач отримує можливість сформувати квитанцію на оплату гарантійного внеску.

23. Заявка на участь в електронних аукціонах може бути подана виключно в термін, передбачений в інформаційному повідомленні про проведення аукціону. Після завершення зазначеного терміну заявки Організатором не приймаються.

24. Заявка на участь в електронних аукціонах подається виключно щодо обраного лота і не є дозволом для участі в електронних аукціонах за іншими лотами.

25. Заявці на участь в електронних аукціонах, поданій через Веб-сайт автоматично присвоюється унікальний реєстраційний номер і фіксуються дата і час її подання.

26. Організатор забезпечує наявність у кожного зареєстрованого Учасника особистого кабінету, доступ до якого здійснюється з використанням логіна та пароля такої особи.

27. Прийом заявок на участь в електронних торгах, якщо в Договорі між Організатором та Замовником не вказано інше, починається з моменту розміщення інформаційного повідомлення і закінчується за одну добу до початку електронних аукціонів. Організатор забезпечує допуск до електронних торгів усіх осіб, які виконали вимоги щодо реєстрації та подачі заявки на участь в електронних торгах, та стосовно яких надійшло підтвердження щодо сплати ними суми гарантійного внеску на рахунок

Організатора, не пізніше ніж за одну годину до часу початку аукціону, зазначеного в інформаційному повідомленні про електронні аукціони.

28. У разі зазначення при реєстрації неправдивих відомостей чи зазначення відомостей не в повному обсязі, ненадходження гарантійного внеску на вказаний в інформаційному повідомленні про електронні аукціони рахунок Організатора, ненадання або надання не в повному обсязі документів, визначених в оголошенні чи інформаційному повідомленні про електронні аукціони, а також в інших випадках, передбачених цим Порядком, Організатор має право не реєструвати Користувача на участь в електронних аукціонах.

29. Організатор забезпечує відсутність втручання у процес реєстрації Учасників чи безпідставного зволікання із реєстрацією Учасників.

V. Сплата гарантійного внеску

30. Гарантійний внесок вважається сплаченим із моменту зарахування його на рахунок Організатора.

31. Після подання Користувачем заявки на участь у електронних аукціонах, Організатор забезпечує можливість в автоматичному режимі формування рахунку з унікальними реквізитами. Користувач сплачує гарантійний внесок в будь-якій установі банку на підставі сформованого рахунку або безпосередньо на Веб-сайті, за допомогою платіжних систем, якщо функціонал Веб-сайту забезпечує таку можливість.

32. Підстави та порядок повернення гарантійного внеску визначаються цим Порядком.

VI. Проведення електронних аукціонів

33. Реалізація майна здійснюється шляхом проведення Організатором електронних аукціонів.

34. Після внесення заявки на проведення електронних торгів до Веб-сайту автоматично визначається строк для підготовки до проведення аукціонів, реєстрації учасників, огляду майна. Договором між Замовником та Організатором повинен бути встановлений строк для підготовки до проведення електронних аукціонів, який обов'язково зазначається в інформаційному повідомленні.

35. Електронні аукціони розпочинаються та проводяться в робочий день, визначений в інформаційному повідомленні та оголошенні. Електронні аукціони проводяться в робочий час протягом часу, визначеному в інформаційному повідомленні з 9.00-18.00 год.

36. Якщо остання цінова пропозиція надійшла за 5 хвилин до завершення електронних аукціонів, вони автоматично продовжуються на 30 хвилин від часу подачі останньої цінової пропозиції. Загальна тривалість такого продовження не може тривати довше 24:00 год. того ж робочого дня.

37. Електронні аукціони підлягають продовженню також у випадку, якщо остання цінова пропозиція надійшла за 5 хв. до закінчення тридцяти хвилинного часу їх продовження, але не довше часу встановленого в абзаці першому цього пункту.

38. Усі Користувачі, що були допущені до електронних аукціонів Організатором, мають доступ до ходу електронних аукціонів. Учасники висувають свої цінові пропозиції по лоту. Цінова пропозиція подається через Веб-сайт з кроком підвищення ставки, зазначеним у повідомленні про електронні аукціони. Перша цінова пропозиція може бути рівною стартовій ціні лота. Кожна наступна цінова пропозиція може бути подана учасником лише після перевищення його цінової пропозиції іншим учасником та повинна містити ціну, що на встановлений Організатором крок вища за попередню. Моментом подачі цінової пропозиції вважається зафіксований Системою момент прийняття цінової пропозиції Учасника.

39. Кожен з Учасників електронних аукціонів має можливість під час їх проведення на будь-якому етапі вказати через Веб-сайт особливу ставку купівлі лота.

40. Особлива ставка може бути подана Учасником на будь-якому етапі аукціонів незалежно від їх перебігу та кроку аукціонів на будь-яку суму, але не нижчу від стартової.

41. Кожен Учасник може подати особливу ставку один раз під час одних аукціонів.

42. У випадку, коли Учасником було подано цінові пропозиції під час аукціонів, особлива ставка повинна бути вища, ніж його максимальна цінова пропозиція.

43. У випадку, коли Учасником під час аукціонів було перевищено його власну особливу ставку, така особлива ставка анулюється та не береться до уваги при визначенні переможця.

44. Особлива ставка не може бути рівною вже вказаній особливій ставці іншого Учасника чи кратною кроку електронних аукціонів.

45. Після подання особливої ставки Учасник може подавати інші цінові пропозиції.

46. Факт подання особливої ставки будь-яким з Учасників відображається в інформації про перебіг аукціонів, що доступна усім зареєстрованим Учасникам.

47. Розмір поданої особливої ставки відображається в інформації про перебіг аукціонів після її перевищення ціновою пропозицією, зробленою при звичайному перебігу аукціонів.

48. В особистому кабінеті діє розділ з активними на даний момент електронними аукціонами, у яких бере участь Учасник.

49. Інформація про хід електронних аукціонів оновлюється одразу після внесення одним із Учасників наступної цінової пропозиції або подання Учасником особливої ставки покупки лота.

50. Переможцем електронних аукціонів визнається Учасник, від якого на момент завершення електронних аукціонів надійшла найвища цінова пропозиція. Якщо один із Учасників запропонував придбати майно за стартовою ціною і пропозицій щодо купівлі майна від інших Учасників не надійшло, майно продається за стартовою ціною.

51. Якщо до часу завершення електронних аукціонів не надійшла жодна цінова пропозиція, електронні аукціони вважаються такими, що не відбулися.

52. Організатор забезпечує постійний та відкритий доступ Спостерігачів електронних торгів до Веб-сайту з метою спостереження за проведенням електронних аукціонів.

VII. Оформлення результатів електронних аукціонів

53. Після закінчення електронних аукціонів на Веб-сайті відображаються відомості про завершення електронних аукціонів. Веб-сайт автоматично формує та розміщує протокол електронних аукціонів по лоту у день проведення таких електронних аукціонів або не пізніше наступного робочого дня. До протоколу вноситься така інформація:

- номер лоту;
- назва та опис лоту;
- учасники електронних аукціонів;
- початкова ціна продажу;
- хід проведення електронних аукціонів;
- переможець аукціонів та його цінова пропозиція;

- унікальний номер переможця;
- сума коштів, сплачена переможцем аукціонів та кошти, які підлягають сплаті, в тому числі вказується розмір додаткової винагороди Організатора (за наявності) та вартість оцінки майна (за наявності), які що підлягають перерахуванню Організатору та його банківські реквізити;

54. Веб-сайт у день проведення електронних аукціонів або не пізніше наступного робочого дня розміщує аналогічний персоніфікований протокол електронних торгів по лоту з повною інформацією про переможця електронних торгів в Особистому кабінеті переможця, який доступний на сторінці торгів Переможцю.

55. У персоніфікованому протоколі, крім інформації вказаної у п. 53 цього Порядку зазначається прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи – переможця електронних аукціонів, серія та номер документа, що посвідчує його особу, місце проживання та номер контактного телефону. У разі якщо переможцем електронних аукціонів є юридична особа, зазначаються її найменування, код за ЄДРПОУ, поштова адреса та номер контактного телефону.

56. У разі визнання електронних аукціонів такими, що не відбулися, у протокол електронних торгів вноситься відповідна підстава.

57. До протоколу/персоніфікованого протоколу електронних торгів можуть бути внесені й інші відомості.

58. Підписаний переможцем оригінал такого протоколу Організатор протягом 3-х робочих днів після надходження на його рахунок розміру додаткової винагороди Організатора (за її наявності) та за умови надходження на поштову (електронну) адресу Організатора такого протоколу (у разі відсутності додаткової винагороди Організатора), підписує його та надає чи надсилає Замовнику.

59. Оригінал протоколу може направлятись Переможцем Організатору у електронному вигляді за умови підписання такого протоколу за допомогою електронного підпису (електронної печатки).

60. Організатор за запитом на пошту або електронну адресу надсилає (надає) Замовнику протокол електронних торгів, які не відбулися.

61. Переможець торгів протягом 10 (десяти) робочих днів із дня, наступного після закінчення електронних аукціонів, зобов'язаний:

- підписати (за допомогою власноручного або електронного підпису) персоніфікований протокол та надати (надіслати) його Організатору;

- перерахувати кошти за придбане майно на рахунок Замовника, вказаний в протоколі;
- якщо протоколом передбачено розмір додаткової винагороди Організатора, сплатити таку винагороду у розмірі та на реквізити вказані в протоколі;
- перерахувати вартість оцінки майна, вказану в протоколі електронних торгів, на рахунок Організатора;
- підтвердити свою відповідність критеріям, встановленим Замовником та зазначеним в інформаційному повідомленні про аукціони (за необхідності).

62. У разі відмови переможця торгів з будь-яких причин від виконання дій вказаних у пункту 61 цього Порядку, така відмова чи невиконання фіксуються та результати таких електронних аукціонів підлягають перевизначенню Організатором. Лот, по якому здійснюється перевизначення переможця, може виставлятися на повторні аукціони, лише в разі невиконання дій вказаних у пункті 61 всіма Учасниками, які подавали цінові пропозиції.

У разі відмови переможця від виконання дій, вказаних у пункті 61 цього Порядку протягом встановлених строків, – гарантійний внесок йому не повертається і розподіляється між Організатором та Замовником в рівних частках (50% на 50%). Замовник надає Організатору інформацію про дотримання строків виконання чи відмову від виконання переможцем дій, вказаних у пункті 61 цього Порядку.

У випадку отримання Організатором від Замовника інформації про несплату коштів переможцем аукціону за придбане майно, кошти, сплачені таким переможцем за оцінку майна, та сплачена додаткова винагорода (за наявності) підлягають розподіленню між Організатором та Замовником в рівних частках (50% на 50%). У такому випадку, обов'язок по компенсації переможцем вартості оцінки майна покладається на наступного переможця аукціону, перевизначеного відповідно до п. 62 Порядку.

63. Учасник аукціонів, який подавав цінову пропозицію, але не був оголошений переможцем, у разі відмови переможця торгів від придбання майна, визначається переможцем у порядку перевизначення найвищої ціни без проведення повторних аукціонів.

64. Повернення сплачених гарантійних внесків Учасникам аукціонів, що не перемогли в електронних аукціонах, здійснюється Організатором протягом 3 (трьох) робочих днів із дня отримання Організатором від Замовника інформації про виконання переможцем дій, визначених в п. 61 цього Порядку, чи визнання торгів такими, що не відбулися.

У випадку зазначення в заявці про участь в електронних аукціонах або під час реєстрації неповної інформації про банківські реквізити, Організатор не несе відповідальності за порушення строку повернення гарантійного внеску.

65. Винагорода Організатора за проведення електронного аукціону може вираховуватися (утримуватися) з гарантійного внеску переможця аукціону. Винагорода Організатора не зараховується в рахунок суми, яку переможець аукціону має сплатити Замовнику. При цьому, зобов'язання переможця аукціону щодо оплати придбаного майна (лоту) перед Замовником збільшується на суму винагороди Організатора.

У разі, якщо майно реалізоване за ціною, вищою від стартової, Організатор здійснює перерахунок винагороди пропорційно до збільшення ціни майна (додаткова винагорода).

Розмір винагороди Організатора вказується в інформаційному повідомленні про аукціон.

66. Персоніфікований протокол про результати проведення електронних аукціонів із визначенням переможця є підставою для укладення Договору купівлі-продажу між Замовником та Учасником аукціонів (переможцем аукціону).

В 10-ти денний термін після підписання персоніфікованого протоколу переможець аукціону зобов'язан підписати (за допомогою власноручного або електронного підпису) Договір купівлі-продажу та надати (надіслати) його на адресу Замовника.

67. Замовник має право у будь-який час припинити електронні аукціони та зняти майно з реалізації, на умовах передбачених Договором між Замовником та Організатором.

Учасникам припинених електронних аукціонів повертаються гарантійні внески протягом 3-х (трьох) робочих днів з дня припинення торгів, крім учасників, які були визнані переможцем та не виконали протягом встановлених строків обов'язків, встановлених в пункту 61 цього Порядку.

68. Переможець електронного аукціону зобов'язаний отримати майно у Замовника в строки та на умовах передбачених Договором купівлі-продажу.

VIII. Повторний електронний аукціон

69. Не реалізоване на електронному аукціоні майно виставляється Організатором на другий електронний аукціон за ціною, що становить 70

відсотків його вартості, визначеної відповідно до пункту 10 Порядку, але не менше залишкової вартості майна, вказаної у заявці на реалізацію.

У разі повторної нереалізації майна, воно виставляється Організатором на третій електронний аукціон за ціною, що становить 30 відсотків його вартості, визначеної відповідно до пунктів 10-11 Порядку, але не менше залишкової вартості майна, вказаної у заявці на реалізацію.

70. Організатор зобов'язаний виставити майно на другу (третю) реалізацію за ціною, що визначається з урахуванням пункту 69, не пізніше як протягом 5 (п'яти) робочих днів з дня формування протоколу по торгам котрі не відбулись.

71. Другий (третій) електронний аукціон проводиться у строки, передбачені пунктом 16 цього Порядку, згідно з вимогами, визначеними цим Порядком. Вартість майна, визначена за наслідками зменшення ціни, є стартовою ціною реалізації майна на другому (третьому) електронному аукціоні.

Міністр оборони України

Рустем УМЄРОВ

Додаток В

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів
України
від _____ р. № _____

Порядок
проведення конкурсного відбору уповноважених підприємств, на які
покладається функція організатора електронних аукціонів рухомого
військового майна

1. Цей Порядок визначає умови і процедуру проведення конкурсного відбору з визначення організатора електронних аукціонів з реалізації рухомого військового майна.

2. Конкурсний відбір проводиться з метою визначення переможця серед суб'єктів підприємницької діяльності, які запропонували найбільш ефективні умови реалізації рухомого військового майна згідно Порядку реалізації рухомого військового майна на електронних аукціонах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №____ від _____ року.

3. Оголошення про проведення конкурсного відбору оприлюднюється на офіційному веб-сайті Міністерства оборони України не пізніше ніж за місяць до дати проведення конкурсного відбору.

В оголошенні зазначаються:

найменування та місцезнаходження органу, що проводить конкурсний відбір;

місце і строк подання документів на конкурсний відбір;

перелік необхідних документів, які повинні надавати учасники конкурсного відбору;

основні вимоги до учасників конкурсного відбору;

номер телефону для довідок з питань конкурсного відбору;

інформація щодо майна, яке буде реалізовуватись.

4. Для організації і проведення конкурсного відбору утворюється конкурсна комісія (далі - комісія) у складі голови комісії, секретаря та п'яти членів комісії, з яких п'ять - представники від Міністерства оборони України, два - від Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.).

Склад комісії затверджується наказом Міністерства оборони України.

5. Основними завданнями та функціями комісії є:

- оприлюднення інформації про проведення конкурсного відбору;
 - визначення строку проведення конкурсного відбору;
 - визначення учасників конкурсного відбору;
 - розгляд матеріалів, поданих учасниками конкурсного відбору;
 - проведення конкурсного відбору;
 - забезпечення рівних умов для всіх учасників, об'єктивного та чесного вибору переможця конкурсного відбору;
 - визначення переможця конкурсного відбору;
 - складання протоколів та подання їх на затвердження заступнику Міністра оборони України;
 - оприлюднення інформації про результати конкурсного відбору.
6. Голова конкурсної комісії:
- планує проведення засідання конкурсної комісії та головує на них;
 - організовує роботу конкурсної комісії і відповідає за виконання покладених на неї функцій;
 - організовує підготовку до розгляду матеріалів, поданих для участі в конкурсному відборі;
 - веде засідання конкурсної комісії;
 - підписує документи, що складаються у зв'язку із проведенням конкурсному відбору.
7. До участі в конкурсному відборі допускаються суб'єкти підприємницької діяльності, діяльність яких у сфері реалізації майна передбачена статутами, які мають досвід роботи в цій сфері та подали на розгляд комісії документи, передбачені пунктом 8 цього Порядку.
8. Для участі в конкурсному відборі учасник особисто або поштою подає на розгляд конкурсної комісії заяву про намір взяти участь у конкурсному відборі із зазначенням бажаного розміру винагороди організатора (у довільній формі) та документи, які підтверджують його відповідність наступним критеріям:

Кваліфікаційний критерій	Спосіб підтвердження
1. Здатність виконувати вимоги Порядку реалізації рухомого військового майна на електронних аукціонах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № ____ від _____ року.	Заява в довільній формі з обґрунтуванням; завірена належним чином копія статуту (іншого установчого документу) учасника
2. Наявність власної електронної торгової системи, що має можливість забезпечити: безперешкодний доступ учасників до участі в електронних торгах; рівні умови участі для всіх учасників електронних торгів; рівні умови доступу до інформації про проведення торгів протягом 24-х годин на добу та сім днів на тиждень;	На підтвердження відповідності зазначеному критерію учасник надає: довідку в довільній формі з обґрунтуванням; документи, що підтверджують згідно з законодавством України право власності на електронну торгову систему; документи, що підтверджують наявність обладнання для захисту на балансі

можливість пошуку та перегляду повної та достовірної інформації щодо проведення електронних торгів, архіву проведених торгів із збереженням детальної інформації щодо історії їх проведення (zareєстровані учасники торгів, лоти, ставки, документи); можливість анонімного (в якості спостерігача) моніторингу процесів, які відбуваються під час електронних торгів; захист даних та інформації від комп'ютерних вірусів; наявність засобів боротьби та захисту від DDoS атак; - наявність захищеного з'єднання (SSL)	підприємства або копію договору з підрядником, який надає підприємству такі послуги; копія SSL-сертифікату;
3. Використання доменного імені, яке необхідне для здійснення роботи електронної системи торгів, в тому числі розміщення веб-сайту, на законних підставах	Надається копія довідки реєстратора доменних імен про zareєстроване за підприємством доменне ім'я або документ, що підтверджує право використання доменного імені (договір оренди, ліцензійний договір тощо)
4. Досвід надання послуг із проведення електронних торгів не менше одного року	Заява в довільній формі з обґрунтуванням; копії протоколів проведення електронних торгів, за результатами яких було здійснено реалізацію майна
5. Наявність приміщень, обладнання та матеріально технічної бази для забезпечення схоронності активів по всій території України (на період воєнного стану - крім тимчасово окупованих територій України та територій активних бойових дій)	Заява в довільній формі з обґрунтуванням;
6. Загальна ціна продажу майна за допомогою електронних торгів за 2020-2023 роки має становити не менше ніж ____ мільйонів гривень без ПДВ	Заява в довільній формі з обґрунтуванням та переліком успішних торгів за 2020-2023 роки із зазначенням загальної суми продажу
7. Відсутність у складі учасників або структурі власності нерезидентів чи бенефіціарів, місцем реєстрації чи проживання яких є юрисдикція, віднесена Кабінетом Міністрів України до офшорних зон, чи країна, визнана Верховною Радою України країною-агресором	Заява в довільній формі з обґрунтуванням; повний витяг із єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, який сформовано не пізніше як за два робочі дні до дати подання документів
8. Відсутність заборгованості зі сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів	Гарантійний лист з обов'язковим підтвердженням відсутності заборгованості зі сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів з наступним наданням довідки органів фіскальної служби України протягом 7 робочих днів.

9. Наявність служби підтримки користувачів	На підтвердження критерію надаються засвідчені уповноваженою особою підприємства копії трудових книжок працівника (-ів), до посадових обов'язків яких віднесено підтримка користувачів електронної торгівельної системи підприємства.
10. Відсутність відкритої процедури відновлення платоспроможності, рішення суду про визнання банкрутом, відкритої ліквідаційної процедури	Інформаційна довідка з єдиного реєстру підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство, яку сформовано не пізніше як за три робочі дні до дати подання документів на відбір
11. Не застосування до юридичної особи, яка здійснюватиме реалізацію арештованих активів, їх засновників, працівників на національному та/або міжнародному рівні будь-яких персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)	Довідка в довільній формі, у якій підприємство декларує не застосування будь-яких персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) щодо нього, його засновників чи працівників
12. Наявність в учасника впровадженої комплексної системи захисту інформації	Засвідчена копія дійсного атестату відповідності комплексної системи захисту інформації вимогам нормативних документів із технічного захисту інформації.
13. Можливість оплати послуг суб'єкта оціночної діяльності (послуги щодо оцінки, актуалізації (рецензування) на умовах наступної компенсації виключно за умови, що аукціон визнаний таким, що відбувся (успішний аукціон).	Заява в довільній формі.

9. Конкурсний відбір проводиться один раз на 2 роки та має один етап.

10. Комісія визначає переможця за результатами розгляду отриманих документів. Переможцем визначається учасник конкурсного відбору, який відповідає всім критеріям конкурсного відбору та розмір винагороди якого є найнижчим.

11. Засідання комісії є відкритими.

12. Засідання комісії є правомочним за умови участі в ній не менше 2/3 усіх членів комісії.

13. Рішення про визначення переможця приймається простою більшістю голосів присутніх на засіданні членів комісії. Голова комісії має ухвальний голос, якщо під час прийняття рішення про визначення переможця конкурсного відбору голоси членів комісії розділилися порівну.

14. За результатами засідання комісії оформляється протокол, в якому зазначаються:

відомості про учасників;
пропозиції учасників;
результати голосування;
обґрунтування визначення переможця.

Протокол у двох примірниках підписується всіма членами комісії, які брали участь у голосуванні.

15. Протокол за результатом проведення конкурсного відбору затверджує заступник Міністра оборони України.

16. Примірник затвердженого протоколу за результатом конкурсного відбору додається до проекту розпорядження Кабінету Міністрів України про надання переможцю конкурсного відбору повноважень на реалізацію рухомого військового майна.

17. Інформація щодо визначення переможця протягом трьох днів після затвердження протоколу про результати конкурсного відбору оприлюднюється на офіційному веб-сайті Міністерства оборони України.

Міністр оборони України

Руслем УМСРОВ

Додаток Г

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ
УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ
ВІДЧУЖЕННЯ ТА УТИЛІЗАЦІЇ
НАДЛИШКОВОГО
ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА
Код 26637219

« » _____ 20 р.

№ _____

03168. м. Київ, Повітрофлотський пр-т, 6

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційної роботи
підполковника Марченко Ольги Юріївни на тему:
“Адміністративно-правове регулювання відчуження військового майна”**

Видана підполковнику Марченко Ользі Юріївні про те, що результати її дисертаційної роботи на тему: “Адміністративно-правове регулювання відчуження військового майна” за спеціальністю 081 Право були використані в практичній діяльності Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна, зокрема, при розробці проектів постанов Кабінету Міністрів України: “Пілотний проект щодо реалізації рухомого військового майна на електронних аукціонах”; “Порядок реалізації рухомого військового майна на електронних аукціонах”, “Порядок проведення конкурсного відбору уповноважених підприємств, на які покладається функція організатора електронних аукціонів рухомого військового майна”.

Начальник Управління відчуження
та утилізації надлишкового військового майна
полковник

Олег КОВАЛЬ

Міністерство оборони України
№ 179 від 09.01.2023 15:44:00 док. //

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник Управління відчуження та
утилізації надлишкового військового майна
підполковник

Олег КОВАЛЬ

«26» травня 2023 року

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
на здобуття наукового ступеня Доктора філософії в галузі Права
Капінус Ольги Юріївни з теми "Адміністративно-правове регулювання
відчуження військового майна" у правозастосовну діяльність відділу
відчуження надлишкового військового майна Управління відчуження та
утилізації надлишкового військового майна**

Комісією було розглянуто результати використання матеріалів дисертаційного дослідження з теми "Адміністративно-правове регулювання відчуження військового майна" Капінус Ольги Юріївни. Під час обговорення наданих матеріалів комісією було констатовано, що окремі положення вказаного вище дослідження були використані в правозастосовній діяльності, а саме: під час заходів з організації оціночної діяльності у випадках відчуження надлишкового військового майна Збройних Сил України, що придатне для подальшого використання, але не знаходить застосування у повсякденній діяльності військ, надлишкового майна, у тому числі озброєння, військової техніки та спеціальної техніки, списаного рухомого військового майна та інших видів майна, відчуження яких відноситься до компетенції Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна.

ВИСНОВОК

Результати дисертаційного дослідження з теми "Адміністративно-правове регулювання відчуження надлишкового військового майна" Капінус Ольги Юріївни вважати впровадженими у правозастосовну діяльність відділу відчуження надлишкового військового майна Управління відчуження та утилізації надлишкового військового майна.

Члени комісії:

Заступник начальника Управління відчуження та утилізації надлишкового
військового майна
полковник

Олександр ЩЕНЯВСЬКИЙ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Начальник факультету забезпечення
державної безпеки Київського
інституту Національної гвардії

Олександр КОБЗАР
2025 року

АКТ

впровадження наукових результатів дисертаційного дослідження
підполковника Марченко Ольги Юріївни
«Адміністративно-правове регулювання відчуження військового майна»

Комісія у складі: голови комісії – заступника начальника факультету забезпечення державної безпеки з навчальної та наукової роботи – начальника навчальної частини, доктора юридичних наук, професора Комісарова О.Г., начальника кафедри правового забезпечення діяльності НГУ, кандидата юридичних наук, доцента Волуйка О.М., начальника кафедри державної безпеки, кандидата юридичних наук, доцента Комісарової Н.О, цим актом засвідчили, що результати дисертаційного дослідження підполковника Марченко Ольги Юріївни «Адміністративно-правове регулювання відчуження військового майна» впроваджені в освітній процес кафедри державної безпеки і кафедри правового забезпечення та правоохоронної діяльності щодо підготовки фахівців у галузях знань 08 Право та 25 Воєнні науки, державна безпека, державного кордону за освітніми програмами першого (бакалаврського) рівня «Правове забезпечення службово-бойової діяльності частин та підрозділів НГУ», Забезпечення державної безпеки підрозділами НГУ» та другого (магістерського рівня) «Організація забезпечення державної безпеки підрозділами НГУ» використовуються у науково-дослідній діяльності факультету.

У списку літератури у робочих програмах та навчально-методичних комплексах дисциплін рекомендовано опрацювання наступних наукових праць Марченко О.Ю.

Наукові статті:

1. Капінус О.Ю. Адміністративно-правові відносини щодо управління військовим майном. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2021. №1(45). С. 55-59 DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2021.45.55-59>

2. Капінус О. Ю. Категорія "військове майно" як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2022. № 2(50). С. 91-94. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2022.50.91-94>

3. Капінус О. Ю. Адміністративно-правове регулювання процедури оцінки військового майна. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 9. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-9-01-07>

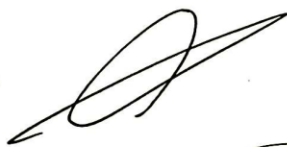
4. Kapinus Olga. Military property classification: scientific approaches and criteria. *Visegrad journal on human rights*. № 3, 2021. С. 88-94

5. Капінус О. Ю. (2023). Адміністративно-правове регулювання процедури оцінки військового майна. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*, (9). <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-9-01-0>

Голова комісії:

полковник

03 01 2025 року

Олександр КОМІСАРОВ

Члени комісії:

полковник

03 01 2025 року

Олексій ВОЛУЙКО

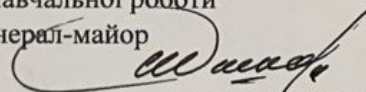
полковник

03 01 2025 року

Наталія КОМІССАРОВА

Заступник начальника університету
з навчальної роботи
генерал-майор

Олег ШИНКАРУК

20 02 2025

АКТ

впровадження наукових результатів дисертації
підполковника Марченко Ольги Юріївни
в освітній процес Національного університету оборони України

Підстава: наказ начальника Національного університету оборони України
“Про організацію впровадження наукових результатів дисертації здобувачів
ступеня доктора філософії (доктора наук)” від 05.10.2023 № 504/нод.

Комісія у складі:

голови комісії:

начальника інституту стратегічних комунікацій,
кандидата військових наук, доцента полковника
Войтка О.В.,

членів комісії:

заступника начальника науково-методичного
центру організації та провадження освітньої
діяльності, кандидата педагогічних наук
полковника Торчевського Р.В.;
заступника начальника науково-методичного
центру організації наукової та науково-технічної
діяльності, кандидата військових наук, старшого
дослідника полковника Курбана В.А.;
доцента кафедри військового права та
правоохоронної діяльності, кандидата юридичних
наук, доцента Кривенко О.В.;

розглянули надані матеріали підполковника Марченко Ольги Юріївни
розроблені в межах дисертаційного дослідження на тему “Адміністративно-
правове регулювання відчуження військового майна” на здобуття ступеня
доктора філософії зі спеціальності 081 Право, а саме, навчально-методичні
матеріали навчальних дисциплін: “Правове забезпечення господарських
відносин у Збройних Сил України”; “Курс вищого керівного складу
стратегічного рівня (L-4)”.

Комісія встановила:

1. Наукові результати дослідження за темою “Адміністративно-правове регулювання відчуження військового майна” використані при підготовці навчально-методичних матеріалів для використання таких навчальних дисциплін:

“Правове забезпечення господарських відносин у Збройних Сил України” зі слухачами оперативного рівня підготовки за темою 1 “Правове регулювання господарської діяльності у Збройних Силах України”, заняття 3 “Правовий режим майна суб’єктів господарювання заняття”, заняття 4. “Поняття та особливості режиму військового майна”;

“Курс вищого керівного складу стратегічного рівня (L-4)” за модулем 5, заняття 5.2.3.4 Правовий режим майна суб’єктів господарювання у період воєнного стану.

Результати наукового дослідження мають практичне значення в підготовці офіцерів Збройних Сил України та сприяють їх професійному розвитку. Обґрунтовані автором теоретичні та практичні положення щодо адміністративно-правового регулювання відчуження військового майна”, (особливості використання військового майна в різних адміністративно-правових режимах, теоретичні аспекти дослідження категорії «військове майно» як об’єкта відчуження), а також наукові публікації (Капінус О. Ю. Категорія "військове майно" як об’єкт адміністративно-правового регулювання. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. 2022. № 2(50). С. 91-94. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2022.50.91-94>) використовуються під час викладання розглянутих навчальних дисциплін.

2. Наукові результати дисертації підполковника Марченко Ольги Юріївни, вважати реалізованими в освітній процес Національного університету оборони України під час проведення занять навчальних дисциплін “Правове забезпечення господарських відносин у Збройних Сил України”; “Курс вищого керівного складу стратегічного рівня (L-4)”.

Голова комісії: полковник

Олександр ВОЙТКО

Члени комісії: полковник

Руслан ТОРЧЕВСЬКИЙ

полковник

Володимир КУРБАН

полковник юстиції

Олександр КОТЛЯРЕНКО

Олександр КРИВЕНКО